



T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Mohamed İZOUDOUTEN

ARAP MEDYASININ YENİ BAŞKENTİ İSTANBUL: ARAP BAHARI SONRASI ARAP
MEDYASININ DEĞİŞEN JEOPOLİTİĞİ

Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019



T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Mohamed İZOUDOUTEN

ARAP MEDYASININ YENİ BAŞKENTİ İSTANBUL: ARAP BAHARI SONRASI ARAP
MEDYASININ DEĞİŞEN JEOPOLİTİĞİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sami MENCET

Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul: Arap Baharı Sonrası Arap Medyasının Değişen Jeopolitiği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(imza)

Mohamed İZOUDOUTE





T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Mohamed İzoudouten
Öğrenci Numarası	20145256010
Enstitü Ana Bilim Dalı	Radyo Televizyon ve Sinema
Programı	Yüksek Lisans
Programın Türü	(x) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, AdıSOYADI	Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Sami Mencet
Tez Başlığı	Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul: Arap Baharı Sonrası Arap Medyasının Değişen Jeopolitiği
Turnitin Ödev Numarası	1152944375

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 98 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 18/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;
alıntılar hariç % 3
alıntılar dahil %3'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun
uygun olduğunu beyan ederim.

18/07/2019

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Sami MENCET

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAP BAHARI ve MEDYA

1.1. Arap Baharı, Nedenleri ve Sonuçları.....	3
1.1.1. Ekonomik Nedenler	4
1.1.2. Siyasal Nedenler.....	5
1.1.3. Kültürel Nedenler	6
1.1.4. Sonuçları ve Arap Baharına Farklı Yaklaşımlar	7
1.2. Ülkeler Bazında Arap Baharının Seyri.....	9
1.2.1 Tunus.....	9
1.2.1.1 Tunus'un Sosyal ve Siyasal Tarihi	9
1.2.1.2 Zeynelabidin Bin Ali Dönemi ve Arap Baharına Giden Süreç	9
1.2.1.3 Arap Baharı Sonrası Tunus.....	11
1.2.2 Mısır.....	12
1.2.2.1 20'nci Yüzyıl Öncesi ve Sonrası Mısır'ın Sosyal Ve Siyasal Tarihi	12
1.2.2.2 Hüsnü Mübarek Dönemi ve Arap Baharına Giden Süreç.....	13
1.2.2.3 Arap Baharı ve Sonrası Mısır	14
1.2.3 Suriye.....	15
1.2.3.1 20'nci Yüzyıl Öncesi ve sonrası Suriye'nin Sosyal ve Siyasal Tarihi	15
1.2.3.2 Esad Dönemi ve Arap Baharına Giden Süreç	16
1.2.3.3 Arap Baharı ve Sonrası Suriye	17
1.2.4 Libya.....	19

1.2.4.1	20'nci Yüzyıl Öncesi ve sonrası Libya'nın Sosyal ve Siyasal Tarihi	19
1.2.4.2	Muammer Kaddafi Dönemi ve Arap Baharı'na Giden Süreç	19
1.2.4.3	Arap Baharı ve Libya	20
1.2.5	Yemen	21
1.2.5.1	20'nci Yüzyıl Öncesi ve Sonrası Yemen'in Sosyal ve Siyasal Tarihi	21
1.2.5.2	Ali Abdullah Salih Dönemi ve Arap Baharı'na Giden Süreç	22
1.2.5.3	Arap Baharı ve Yemen	23
1.2.6	Bahreyn	24
1.2.6.1	220'nci Yüzyıl Öncesi ve Sonrası Bahreyn'in Sosyal ve Siyasal Tarihi	24
1.2.6.2	El Halife Ailesi Dönemi ve Arap Baharı'na Giden Süreç	24
1.2.6.3	Arap Baharı ve Bahreyn	25
1.3	Arap Baharı'nda Medya Etkisi	26
1.3.1	Arap Baharı ve Ana Akım Medya	28
1.3.2	Arap Baharı ve Alternatif/Muhalif Medya	30
1.4	Jeopolitik Kavramı ve Medyanın Jeopolitiği	32

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI'NDA TÜRKİYE ve TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ARAP GAZETECİLER

2.1.	Türkiye'nin Arap Baharı'nda Pozisyonu	34
2.1.1.	Osmanlı Dönemi Ortadoğu İlişkileri	34
2.1.2.	Cumhuriyet Dönemi Ortadoğu İle İlişkiler	35
2.1.3.	Arap Baharı Dönemi Ortadoğu ile ilişkiler	37
2.2.	Türkiye'nin Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerle Olan İlişkileri	39
2.2.1.	Türkiye – Tunus İlişkileri	39
2.2.1.1	Arap Baharı Öncesi ilişkiler	39
2.2.1.2	Arap Baharı Döneminde İlişkiler	40
2.2.2.	Türkiye – Suriye İlişkileri	40
2.2.2.1	Arap Baharı Öncesi ilişkiler	40
2.2.2.2	Arap Baharı Döneminde İlişkiler	41
2.2.3.	Türkiye – Mısır İlişkileri	43

2.2.3.1	Arap Baharı Öncesi ilişkiler	43
2.2.3.2	Arap Baharı Döneminde İlişkiler.....	44
2.2.4.	Türkiye – Libya İlişkileri.....	45
2.2.4.1	Arap Baharı Öncesi ilişkiler	45
2.2.4.2	Arap Baharı Döneminde İlişkiler.....	46
2.2.5.	Türkiye – Yemen İlişkileri	47
2.2.5.1	Arap Baharı Öncesi ilişkiler	47
2.2.5.2	Arap Baharı Döneminde İlişkiler.....	48
2.3.	Arap Baharı’nın Türk Medyasına Yansımaları.....	48
2.3.1.	Ana Akım Medyada Arap Baharı	50
2.3.2.	Alternatif Medya.....	51
2.4.	Arap Baharı Sonrası Arap Medya Mensuplarının Türkiye’ye Gelişi.....	52
2.4.1.	Arap Baharı Sonrası Mülteci Arap Halklarıyla Oluşan Siyasal ve Sosyal Bağ.....	52
2.4.2.	Arap Mültecilerin Türkiye’deki Sosyal ve Çalışma Hayatına Uyum Süreçleri	54
2.4.3.	Arap Gazeteci ve Medya Çalışanlarının Türkiye’deki Çalışma Hayatı.....	55
2.4.3.1	Türkiye’deki Suriye Kökenli Medya Kuruluşları ve Çalışanları.....	56
2.4.3.2	Türkiye’deki Mısır Kökenli Medya Kuruluşları ve Çalışanları.....	58
2.4.3.3	Diğer Kuruluşlar ve Çalışanlar	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP MEDYASININ YENİ BAŞKENTİ İSTANBUL

3.1	Araştırmanın Amacı.....	61
3.2	Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	61
3.3	Araştırmanın Yöntemi.....	62
3.4	Araştırmanın Sınırlılıkları	63
3.5	Araştırmanın Bulguları	63
3.5.1	Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular ve Değerlendirme	63
3.5.2	Katılımcıların Türkiye’yi Seçme Nedenleriyle İlgili İçerik Analizi	64
3.5.2.1.	Siyasi Nedenler	64

3.5.2.2.	Ekonomik ve Mesleki Nedenler.....	66
3.5.2.3.	Diğer Nedenler.....	68
3.5.3	Türkiye’de Çalışma Deneyimleri	69
3.5.4	Katılımcıların Türkiye’de Tecrübeleriyle İlgili İçerik Analizi	70
3.5.4.1	Türkiye’de Gazeteci Olarak Karşılaşılan Zorluklara Yönelik İçerik Analizi	73
3.5.4.2	Türkiye’de Arap Gazetecilerin İşlerinin Kolaylaştırılmasına Yönelik Önerilerin Analizi	74
3.5.5	Katılımcıların Türkiye ve Arap Medyası İle İlgili İçerik Analizi	75
3.5.6	Katılımcıların Arap Medyasının Türkiye'ye Etkisiyle İlgili İçerik Analizi	78
3.5.6.1	Türk – Arap İlişkilerine Etkisi.....	78
3.5.6.2	Türkiye’nin İmajına Etkisi.....	81
3.5.7	İstanbul: Arap Medyasının Yeni Başkenti.....	83
SONUÇ		87
KAYNAKÇA		94
EK 1.		103
Ek 2.		105
ÖZGEÇMİŞ		107

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Çalışmaya Katılan Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri	64
Tablo 2 Türkiye'yi Seçme Gerekçesi Olarak Siyasi/ Politik Nedenleri İşaret Eden Katılımcıların İfadeleri	65
Tablo 3 Türkiye'yi Seçme Gerekçesi Olarak Ekonomik Ve Mesleki Nedenleri İşaret Eden Katılımcıların İfadeleri	67
Tablo 4 Türkiye'yi Seçme Gerekçesi Olarak Diğer Nedenleri İşaret Eden Katılımcıların İfadeleri.....	68
Tablo 5 Katılımcıların Memnuniyet Durumu, Geri Dönme Durumu, Sürekli Kalmayı Düşünme Durumu Ve Birlikte Çalıştıkları Arap Uyruklu Gazeteci Sayısı.....	69
Tablo 6 Türkiye'de Gazeteci Olmak İle İlgili Görüşler	71
Tablo 7 Türkiye'de Arap Uyruklu Gazeteci Olmak İle İlgili Görüşler	71
Tablo 8 Arap Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlar	73
Tablo 9 Arap Katılımcıların Yaşadıkları Sorunların Giderilmesine İlişkin Ortaya Koydukları Öneriler.....	74
Tablo 10 Türkiye'nin Arap Baharı Öncesinden İstikrar Yeri Olarak Görülmemesinin Nedenleri	75
Tablo 11 Türkiye'deki Arap Medyasının Varlığının Türk- Arap İlişkilerine Etkisi	79
Tablo 12 Arap Medyasının Türkiye'deki Varlığının Gözlemciler Arasında Türkiye İmajına Etkisi.....	81
Tablo 13 İstanbul'un Arap Medyasının Yeni Başkenti Olup Olmadığına İlişkin Görüşler	83

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
TV	Televizyon
VB	Ve benzeri
MENA	Ortadoğu ve Kuzey Afrika (Middle East and North Africa)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
S.S.C.B	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
AYEK	Arap Yarımadası el-Kaidesi
TAM	Türk Arap Medya Derneği
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
JCP	Adalet ve İnşa Partisi
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
BBC	Britanya Yayın Kuruluşu

ÖZET

Arap Baharı olarak adlandırılan, 2011 yılında başlayan, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde çıkan olayla bu ülkelerin siyasi dinamiklerini değiştirmekle kalmamış, bölgenin mevcut yapısını geri döndürülemez bir biçimde değiştirmiştir. Kuşkusuz, Arap Baharının en çok etkilediği ve dönüştürdüğü yapıların başında da Medya gelmektedir. Arap Baharı olayları esnasında baskıcı rejimden kaçan birçok gazeteci Türkiye'ye sığınmıştır. ,

Siyasal, sosyal ve kültürel vb. nedenlerden dolayı, Türkiye, özellikle İstanbul, Arap gazetecilerin medya sektöründe özgürce ve güven içinde çalışmalarını devam ettirebilmeleri için tercih edilen bir ülke olmuştur. Sayıları üç bini bulan mülteci konumundaki gazeteciler, kendi medya kuruluşlarını kurarak yayın yapmakta ya da mevcut kuruluşlarda kendi ülkelerini ilgilendiren birimlerde çalışmaktadır.

Gerek nicelik gerekse yapısal olarak büyük bir dönüşüme işaret eden bu durum “‘Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul: Arap Baharı Sonrası Arap Medyasının Değişen Jeopolitiği’ başlıklı tezimizin odaklandığı sorunsal olmuştur. Tezde öncelikle Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar tarihsel arka planıyla verilmiş, ikinci bölümde Türkiye ve Arap dünyasının ilişkilerine etkisi tartışılmıştır. Tezin araştırma bölümünde ise Türkiye’de çalışan mülteci Arap gazetecilere ilişkin nicel verilerle birlikte Türkiye’de aktif olarak gazetecilik yapmakta olan yirmi Arap gazeteciyle yapılan derinlemesine mülakatın bulgularına yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakatlarla elde edilen bulgular; İstanbul’da aktif olarak gazetecilik yapan Arap gazetecilerin neden Türkiye’de çalışmayı tercih ettikleri, Türkiye’de çalışmaktan memnuniyet düzeyi, Türkiye’nin Arap medyasındaki imajı ve Arap medyasının değişen jeopolitiğine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular, küresel ölçekteki değişimlerin hem tetikleyicisi hem de sonuçlarını doğrudan yaşayan Ortadoğu coğrafyasında, medyanın değişen jeopolitiğinin bugünkü yansımalarını ve gelecekteki muhtemel yapısına ilişkin önemli veriler barındırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Arap Medyası, Türkiye, İstanbul, Jeopolitik

SUMMARY
İSTANBUL THE NEW CAPITAL OF ARAB MEDIA: THE GEOPOLITICS
CHANGING OF ARAB MEDIA AFTER THE 2011 UPRISING

The Arab Spring did not only change the political dynamics of the Middle East and North African countries in 2011, but it also changed for once and for all the region's current structure, and no doubt the media is one of the most influential and transformed structures of the Arab Spring. Because of these large protest movements in the MENA region, many journalists have fled the Arab repressive regimes to Turkey.

For many social, political and cultural reasons, Turkey, and especially Istanbul, has become the place where these Arab journalists could keep doing their job peacefully and freely. And as there number is about 3000 media worker, some of them established media platforms in the city, while the others are working in existing institutions, which are interested in their home countries.

This situation, which indicates a great transformation both in quantity and in structure, has been the problematic which our thesis entitled “The New Capital of Arab Media Istanbul: The Changing Geopolitics of Arab Media after the Arab Spring” focuses on. In the thesis, we worked first on the historical background of the Arab Spring. In the second part we studied the Turkish-Arab relations in before and during the uprising. In the research part of the thesis we made in-depth interviews with Twenty Arab Journalists who are working in Turkey to define not only the reasons for choosing Turkey, or their working conditions in the country and their influence on its image among Arab observers, but also to provide a view on the changing geopolitics of the Arab Media.

This study contains important results concerning the current implications of the changing geopolitics of the media and their possible future structure in the geography of the Middle East.

Keywords: Arab Spring, the Arab media, Turkey, Istanbul, Geopolitics

ÖNSÖZ

Umutlarımı anlayan ve tezi bitirebilmem için beni motive eden değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sami MENCET'e içten teşekkürlerimi sunarım. Hocamın tavsiyeleri ve danışmanlığının ışığında aylar boyunca çabalayarak bu tezi başarıyla bitirebildim.

2014'ten beri bana kapılarını kayıtsız şartsız açan Türkiye Cumhuriyeti devletine, Akdeniz Üniversitesi'nde başta Prof. Dr. Nurdan AKINER'e ve Doç. Dr. Sibel KARADUMAN olmak üzere bana sevgi ile yaklaşan değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Mohamed IZOUDOUTEN
Antalya, 2019

GİRİŞ

Tunuslu Sokak satıcısı Mohamed Bouazizi'nin polis tarafından gördüğü şiddet ve hakaret neticesinde kendisini yakmasıyla başlayan olaylarda başta gençler olmak üzere milyonlarca insan olayı protesto etmek için sokağa çıkmıştır. Tunus gösterilerinin medyada çokça yer alması nedeniyle, özellikle Katar'dan yayın yapan El Cezire kanalının 7/24 olayları canlı aktarması, diğer Arap ülkelerinin vatandaşlarının sokağa çıkmasına ve bölgedeki otoriter rejimleri diktatörlüğe son vermeye çağırmasına neden olmuştur. 2011 Ocak ayında Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali'nin kanlı gösterilerin ardından ülkesinden Suudi Arabistan'a kaçmasıyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. (Abdelmoula, 2012: 261).

Tunus Cumhurbaşkanının kaçmasından sonra, diğer Arap ülkelerindeki gösteriler artmıştır. Milyonlarca kişi Kahire'deki Tahrir Meydanı'na gitmiş ve Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in görevden istida etmesine istemiştir. Ancak, Tunus ve Mısır'da olduğu gibi, diğer Arap ülkelerindeki olaylar farklı yönde gelişmiştir. Bahreyn ve Yemen'de tutuklamalar sürerken, Suriye ve Libya'daki rejimler savunmasız protestoculara canlı mermilerle saldırmayı tercih etmiştir ve bu durum Suriye'de olayların daha sonra iç savaşa dönme sebebi olmuştur.

Suriye'de Arap baharının iç savaşa dönmesiyle insanlar ölümden ya da hapisten kaçmak için kitleler halinde güvende olabileceklerine inandıkları sınır komşularına akmaya başladı, 2011 yılından beri bazıları Lübnan'a ve Ürdün'e, bazıları ise Türkiye'ye sığınmıştır. Ancak Türkiye, sadece Suriyeli mülteciler için değil; bölgedeki protesto hareketlerine verdiği destek nedeniyle, Mısır, Libya ve Yemen'den ve tüm baskıcı Arap rejimlerinden kaçan insanların sığındığı yer olmuştur.

Arap Baharından sonra iltica konusunda akademik araştırmalar, Türkiye'ye ve diğer komşu ülkelere kaçan kişilerin sadece nicel yönlerine odaklanmış ve bundan kaynaklanan insani ve finansal boyutlar tartışılmıştır. Ancak savaştan kaçanların arasında eğitimli, kültürlü ve meslek sahibi olanlar da yer almaktadır ve bu dönemde kitlesel göçlerin gerçekleştiği meslekler arasında basın da bulunmaktadır.

Ortadoğu'nun baskıcı rejimlerinden kaçan çok sayıda Arap muhalif gazeteci İstanbul'a gelmiş ve bunlar sadece güvende olmak için değil, seslerini tüm dünyaya duyurmak için Türkiye'yi seçmişlerdir. Arap gazetecilerin Türkiye'ye gelmesiyle Medya kuruluşları kurulmaya başlanmış, böylece yurtdışındaki Arap medyası tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

Arap baharından önce genel olarak medya sektöründe yatırımlar Körfez ülkelerinde ve İngiltere başkenti Londra'da yapılıyordu, ancak çoğu Körfez ülkesinin Arap Baharına destek vermemesiyle Londra'da kurumların açılması için gereken küresel finansal maliyet birleşince, İstanbul, Arap gazeteciler ve medya yatırımcıları için en iyi seçenek haline gelmiştir. (Saka, 2017).

Mevcut istatistiklere göre İstanbul'da 3 binden fazla Arap gazeteci vardır ve 900 kişi ile ilk sırada Filistinliler gelmektedir, daha sonra sıralama Mısırlılar, Suriyeliler, Iraklılar, Yemenliler, Faslılar, Cezayirli, Tunuslular ve Libyalılar şeklindedir. Tüm bu gazeteciler Arap baharından sonra Türkiye'de kurulan 50'dan fazla Arap medya kuruluşlarında çalışmaktadır. Buna göre İstanbul Arap medyasının yeni merkezi olmuştur. (Qalalwa, 2018).

Yukarıdaki bilgilerin ışığında bu tezin temel konusu İstanbul'un Arap medyasının yeni başkenti olup olmadığının araştırılmasıdır. İlk bölümünde Arap Baharın nedenleri ve sonuçları incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde Arap-Türk ilişkileri, Türkiye imajının gözlemciler üzerinde etkisi ve medyaya yansımaları incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise Arap baharından sonra İstanbul'da Arap medyasına ilişkin sorular sorgulanmaktadır, neden buraya yerleşmeyi tercih ettikleri, Arap gazetecilerin burada çalışmaktan rahat olup olmadığı, Türkiye'de sürekli kalmayı düşünüp düşünmedikleri, Türkiye'de Arap biri olarak çalışmanın nasıl olduğu, karşılaştıkları sorunların neler olduğu ve bunları aşmak için önerdikleri çözümler gibi bulgular aranmaktadır. Bu yönde soruları cevaplamak ve İstanbul'un Arap medyasının başkentleri arasında durumunu belirlemek için nitel bir araştırma tasarlanmış, 12 adet araştırma sorusu oluşturulmuş. Ek.1. de Türkçesi ve EK.2. de Arapçası yer alan mülakat soruları, İstanbul'da 20 Arap gazeteciye Skype üzerinden sorulmuştur. Bu mülakatlarda farklı ülkelere, farklı mesleki deneyimlerden radyo, televizyon ve web siteleri gibi çeşitli medya kuruluşlarında çalışanlar bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI ve MEDYA

1.1. Arap Baharı, Nedenleri ve Sonuçları

Ortadoğu yaklaşık bin yıllık bir süreç içerisinde savaşların, kargaşanın, yıkımların ve felaketlerin merkezi konumunda olmuştur. Özellikle Arap ülkelerinin insanları süre gelen bu olumsuzluklardan en fazla nasibini alan toplumlardır. Bu sıkıntıları meydana getiren nedenler arasında din, siyaset, ekonomi ve coğrafya gibi temel faktörler önemli bir rol oynamaktadır. Bu faktörlerin doğru yönetilememesi veya yönlendirilememesi savaşlara kadar varan ve tarihin akışını değiştiren olayların yaşanmasına vesile olmuştur.

Batılı medeniyetlerin gerçekleştirdiği ‘Coğrafi Keşifler’ ve ‘Aydınlanma’ süreci sayesinde medeniyetler arasındaki güç dengesi yer değiştirmeye başlamıştı. Artık etkin rol Batıya geçerken edilgen yapı Doğu medeniyetlerinde görülmekteydi. Bu durum yayılmacı politikaları üretme ve oyun kurma gücünün de Batılı medeniyetlerin iradesinde bir unsur haline gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla rasyonel eğitimden yoksun, sorgulanmadan yönetilmeye alışmış Arap toplumları, bir süre sonra artan baskılara tepki amaçlı, her yeni yüz yıl içinde değişen dünya düzeni ekseninde bir dizi baş kaldırılar ve isyanlarla toplumsal bir patlama ortaya koymuştur (Meyer-Byrsac, 2016: 15-20 ve Çimen, 2016: 9-12).

Arap toplumları bazen tabandan bazen de kendi soylu tabakasından gelen yönlendirmeler neticesinde 19’uncu yüz yıl sonları ve 20’nci yüz yılın başlarında isyanlar gerçekleştirerek bağımsızlıklarını ilan eden kendi ulus devletlerini kurmuşlardır. Ancak bu bağımsızlık hareketleri tam anlamıyla kendi iradelerine dayanarak oluşmamıştır. Bu hareketlerde her dönemin oyun kuran küresel aktörlerinin belirleyici rol üstlenmeleri etkili olmuştur. Dolayısıyla tabanın istekleri ve ihtiyaçlarını yerine getirebilecek, sorunlara çözümlere üretebilecek merkezi yönetimler yerine daha otoriter ve baskıcı rejimler söz sahibi olmuştur.

20’nci yüz yıl içinde meydana gelen iki büyük dünya harbi de özellikle Ortadoğu coğrafyasındaki ulusların yaşamlarını derinden etkilemiştir. İki dünya devi ekseninde gelişen Soğuk Savaş yılları ve sonrasında Sovyetler Birliğinin dağılması ile tek süper güce evrilen düzen, bu bölgedeki siyasi stratejilerin sürekli olarak değişmesine sebebiyet vermiştir.

Değişen dengeler oyun kuran güçlerin bu bölge ülkelerindeki hakimiyetlerini kurabilecekleri politikalar üreten liderlerin, yönetim kadrolarının başa geçmesine olanak tanımıştır. Ancak totoliter ve otoriter yönetim anlayışları neticesinde uzun yıllar bölgedeki değişmeyen isimler

diktatörleştikçe alt tabakada yaşayan ve çoğunluğu oluşturan geniş halk kesimlerinin de mağduriyetlerini artırmıştır (Öztürk, 2016: 21 ve Gelvin, 2016: 25)

2000’li yıllara gelindiğinde bin yıllık süreçte halkın temel ihtiyaçlarını hiçe sayan icraatlar, teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının gelişimi sayesinde uyanan, farkındalıkları oluşan kesimlerin yeniden isyan etmesine ve kısa sürede tüm Arap Coğrafyasına yayılacak olan Arap Baharı adını alacak olan sosyal patlamanın oluşmasına sebebiyet vermiştir.

2010 yılı sonunda Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da otoriter rejimlerin değişim talebiyle başlayan ve hâla sürmekte olan “Arap Baharı” bölgede çok kritik sonuçlar doğurmuştur. Tunus’ta gerçekleşen halk ayaklanmasına “Yasemin Devrimi”, Mısır’dakine ise “25 Ocak Devrimi” gibi isimler verilmiştir. “Arap Baharı” teriminin ortaya atılmasında ise, 1968’de Çekoslovakya’da ortaya çıkan Sovyetler Birliği karşıtı halk ayaklanmalarına verilen isim olan “Prag Baharı”ndan esinlenildiği düşünülmektedir. (Orhan, 2013:18).

Arap Baharı sürecinin ilk dönemlerini başlatan politik, toplumsal ve ekonomik nedenler ve bölgede yaşayan halkın kitlesel olarak örgütlenip taleplerini dile getirmelerinin neden ve sonuçları günümüze kadar dünya ülkelerinin ve basınının ilgi duyduğu konuların üst sıralarında yer almıştır. Bu unsurlara aşağıda yer verilmektedir.

1.1.1. Ekonomik Nedenler

1973 yılında Arap ülkelerinden oluşan OPEC- OAPEC’in başlatmış olduğu petrol ambargosu neticesinde girdiler doğru değerlendirilememiş ve yapısal ölçekli düzenlemeler eksik kalınca, artan genç nüfusuistihdam edebilecek iş sahaları oluşturulamamıştır. Artan işsizlik ve bu doğrultuda yaşanan ekonomik sıkıntıları gidermek için yapılan hamlelerin başında Dünya Bankası ve IMF’in yer aldığı yapısal uyum programları geliştirilmiştir. Ancak artan tasarruf tedbirleri fiyatların daha da artmasına neden olmuştur. Halkın ve özellikle dar gelirli işsiz insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek devlet sübvansiyonları kesime uğramıştır. Arap ülkeleri kendi ulusal sanayilerini özelleştirmiş ve vergilendirmeleri arttırmıştır. Zaten fakir olan halka ek olarak orta sınıf da artan enflasyon neticesinde fakirleşmeye başlamıştır. (Paksoy-Alancioğlu,2013; Buzkıran ve Kutbay, 2013: 150-152)

11 Eylül sonrasında Amerika’nın Irak’a girmesinden sonra bölgede ekonomik açıdan daha sıkıntılı günler yaşanmaya başlanmıştır. 2007- 2008 yıllarında meydana küresel ekonomik kriz ithal gıdalara bağımlı hale gelmiş olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine çok ciddi biçimde tesir etmiştir. Zaten fakirleşmiş ve işsiz olan toplumun genç kesimi artık isyanlarını daha keskin

ve gürültü çıkaracak biçimde ortaya koymaya başlamıştı. (Orhan, 2013, 20-23 ve Öztürkler 2014: 8).

2010 sonunda Tunus'ta halk gösterileri başlamadan önce üniversite mezunlarının yüzde 55'i iş bulunmazken, Suriye'de 25 yıl ve üstü yaşından gençlerin yarısı da işsizdir. Mısır'da ise yoksulluk oranı yüzde 21 olmuştur. Ayrıca bu dönemde eğitim, sağlık ve ulaşım gibi birçok Arap ülkesinde vatandaşlara sunulan kamu hizmetlerinin kalitesi düşmüş, bu da yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemiştir. Arap hükümetleri tarafından benimsenen ekonomik politikalar vatandaşların hayatına yansımaları olmuştur. Bu politikalar bir toplum sınıfının yoksulluğunu arttırırken, başka bir sınıfın servetini zenginleştiriyordu. (Tekek, 2012 ve Bekri, 2014: 3).

Arap ülkelerinde yaşanan en önemli sorunların başında finansal yolsuzluk ve şeffaflık eksikliğinin olduğu hemen hemen tüm kesimlerce kabul görmektedir. Tunus ve Mısır gibi ülkelerde ekonominin hızla liberal bir yapıya dönüşmesi otokratların mafya benzeri bir sistem kurmasını sağlamıştır. Bu sistem, ayrıcalık sahibi olan kliğine turizm, emlak ve bankacılık sektörlerine hükmetmeye izin vermiştir. Bu egemen rejimler ekonomik reform sloganlarını arttırırken bile, uzun vadeli kalkınma için hiçbir zaman net bir strateji sağlamamıştır. Aynı zamanda, ekonomik reform için hamleler olsa bile, İMF'in dayattığı "minimalist düzenleyici" doktrin, devletin sürdürülebilir sanayileşmeyi ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için sanayi-ticaret politikalarını uygulamada merkezi bir oyuncu olmasını engellemiştir. (Heydarian, 2011).

1.1.2. Siyasal Nedenler

1990'lı yıllara gelindiğinde ekonomik liberalleşme hareketleri başlamasına rağmen bu hareket, ilerici politik reformlarla desteklenmedi. Neticesinde siyasi iktidarların paternalist rejimlerini anti demokrat çizgilere getirirken askeri kanadın siyasette ayrıcalıklar tanınarak güçlenmesine vesile olundu. Parlamenter demokrasi sözde gerçekleştirilirken özde hiçbir biçimde halkın kendi iradesini ortaya koyan neticeleri yansıtmamaktaydı. Devlet kademesinde bürokratik yükümlülükler yerine getirilmezken, daha ziyade bir aile şirketini yöneten patronun kararları doğrultusunda yasalar yürürlüğe konulmaktaydı. Devleti yöneten rejim gücü aynı zaman istihbarat ve askeri kanat ile eş güdümlü çalışarak kendisini güvence altına almaktaydı. Bu sayede halk üzerinde ciddi anlamda anti demokratik bir baskı uygulanmaktaydı. Kendisine muhalif görüşte olan her kesimi takip altına alan baskı ve şiddet uygulayan rejimin bu kaba kuvvetinden basında nasibini almaktaydı. Tamamen iktidarın tarafında yer alan onların direktifleri doğrultusunda bir yayın anlayışı güdülmekteydi. Bu durum tabandaki geniş halk kitleleriyle siyasi cenah arasındaki bağın kopmasına neden olmaktaydı. Bu kopukluk gelir

dağılımındaki adaletsizlik neticesinde zenginleşen bazı kesimlerle ile fakir halk arasında da gözlemlenmekteydi. Sonradan zenginleşen sınıf var olan siyasi düzen devam etmesi adına her türlü rantsal ve maddi faaliyetleri yürütmekteydi. (Paksoy ve Alancıoğlu, 2013: 169- 182).

1.1.3. Kültürel Nedenler

1980’li yıllardan 2000’li yılların ortasına kadar süren paternalist ve baskıcı rejim iktidarlardaki kişinin aile bireylerini zenginleştirmişti. Her ne kadar batı dünyasına kafa tutan bir politikaya sahipmiş gibi görünse ve bunu göstermelik olarak kendi halk kitlesinden destek sağlıyor olsa da iktidarı yöneten aileler kendi evlatlarını batıdaki eğitim kurumlarında okutmuştur.. Bunun aksine Arap ülkelerinde yaşayan genç kesim ise yeterli düzeyde bir eğitim alamamaktaydı. Devletin uyguladığı eğitim politikaları, gençlerin eğitim ve kültür seviyelerinin düşmesine sebebiyet vermiştir. . Demografik açıdan genç nüfusun fazla olduğu Arap ülkelerinde işsizliğin de verdiği çaresizlik nedeniyle gençler yurtdışına özellikle de batılı ülkelere göç etmiştir. Sosyal ve kamu hizmeti veren kurumlar da devlet kademesinden gelen yozlaşmanın etkileri sayesinde rüşvet ve benzeri davranışlar toplum genelinde alışkanlık haline gelmiştir. (Özalp, 212: 252).

Sadece Arapların bulunmadığı farklı etnik ve mezhepte grupların da barındığı Ortadoğu coğrafyasında din ve mezhep ayrılıklarına rağmen istisnalar olsa da etnik kökene dayalı bir iç çatışma yaşanmamıştır. Bunun başlıca nedeni merkezi otoritenin baskıcı rejiminin toplumun her grubu üzerinde zulüme varan bir tahakküm kurmasıdır. Zaten yoksul olan bu etnik kesimler hayat mücadelesi nedeniyle ne kendi aralarında çatışabiliyor ne de bir araya gelip örgütlenebilmiştir. . İktidar sahiplerinin ve sonradan zenginleşmiş burjuva ailelerinin çocuklarının gösterişli hayatları gelişen teknoloji ve bunun neticesinde yeni kitle iletişim araçları ağı olan sosyal medya çerçevesinde alt tabaka tarafından takip edilmiştir.. Dünyadaki gelişmeleri, orada var olan düzeni yakından izleyebilen genç nesil, kendi içlerinden vuku bulan bu adaletsiz yapıya içten içe tepki göstermeye başlamıştı. Özellikle internet ve sosyal medya ağları bu konuda mağduriyet yaşayan gençlerin kendi aralarında örgütlenmelerine ve politize olmalarına imkan tanımıştır. (Şahin ve Uysal, 2014: 174).

Tüm yasaklanmalara rağmen 2010 yılında Arap baharı patlamadan önce gençler iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin sayesinde sisteme karşı yayınan söylemler altında örgütlenebilmiştir. Özellikle Facebook ve Twitter üzerinden yapılan hamleler ardından insanlar sokağa kitlesel bir şekilde çıkmıştır. basın, televizyon ve radyo rejimin kontrolü altındayken bu sosyal medya platformları protestoculara hem haberler okumak hem de fikirlerini paylaşmak için

özgür ve güvenli bir erişim olanağı sağlamıştır. Ancak bu iletişim teknolojileri Mısır gibi muhafazakar bir ülkede insanları sokağa çıkartmak için yetmemiştir. teknoloji toplumu siyasi bir hareket içinde birleştirmeye yardımcı olabilir, ancak daha uzun süredir devam eden sosyal ve kültürel bağlar varken sadece medya sosyal ağları üzerinde paylaşımlar yapmak toplumsal bir hareket doğuramamaktadır. Bu yüzden Cuma namazından sonra yapılan çağrılar insanları örgütlemek için çok büyük rol oynamıştır (McKeever, 2013). Arap baharın süresinde en önemli olaylar cuma günleri öğle namazı kılındıktan sonra gerçekleştirilmiştir.

1.1.4. Sonuçları ve Arap Baharına Farklı Yaklaşımlar

Zaman içerisinde adını Arap Baharı olarak alan eylemlere genelde gençler öncülük etmiştir. Aslında bir sokak satıcısının eylemi olmaktan çok öte bir misyon yüklenen hareketin temelleri MENA bölgesinin ülkelerinin tarih boyunca ekonomik, siyasi, kültürel anlamda yaşadıkları olumsuzlukların bir yansıması olarak görülebilir. Arap Baharının gerçekleştiği ülkelerde hem siyasi hem ekonomik hem de kültürel anlamda taşıdığı nedenlerin sonuçlarını da yine aynı faktörler açısından tecrübe edilmiştir. Siyasi anlamda parlamenter demokrasinin gereği seçimler yapılmış ve adilce gerçekleşen seçimlerin neticesinde yaklaşık 30 yıllık hanedanlığa dönen iktidar sahipleri birer birer tasfiye edilmişti. Ancak seçimlerin demokratik usullere uygun gerçekleşmesi ve halkın seçtiği isimlerin yönetimlere gelmesi demokrasinin tam anlamıyla sağlandığını göstermemiştir. Zira Arap Baharı her ülkede aynı yumuşak geçişin yaşanmasına vesile olmamıştır. (Hanieh, 2012: 11-15).

Sosyal medyanın ve yeni medya aygıtlarının post modern dünya düzeni üzerindeki etkileri birçok platformda derinlemesine masaya yatırılmıştır. Otoriter rejimlerin elinde onlara güdümlü olarak yayın yapan ana akım medyanın aksine sosyal medya olup biteni olduğu gibi kitlelere yayabilen özgür bir araç olarak gösterilmektedir. İnsanlar internet ve onun sosyal medya aygıtlarında yapılan duyurulardan anında haberdar olarak meydanlarda toplanmıştır. Yine de bu hareketin tamamen sosyal medyaya bağlanacağı anlamı çıkartılamaz. Çünkü yılların birikimi olan bir mağduriyet insanların bu tepkiyi sürdürmelerine sebebiyet vermiştir. İnternet haberciliği bundan sonraki adımlarda da yani liderlerin devrilip, kökleşmiş rejimleri tasfiye edilmesinin ardından olup biteni yeni seçimlerin yapılacağı zamana kadar insanlara olabildiğinde açık biçimde sunmuştur. Bu da halkın haber alma özgürlüğü açısından farklı bir açılımı gündeme getirmektedir. Halen daha otoriter yönetim anlayışının geçerli olduğu başka ülkelerde internetin bu gücünün önüne geçebilecek yasaklamalar da göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır.(Kırık, 2012: 87, 97).

Arap Baharı halkların siyasal ve sosyal haklarını temin eden bir devrimdir. Hatta İslam toplumlarında eğitimsizlikten ötürü köşeye itilen kadınların da siyasal ve sosyal açıdan özlük hakları geç de olsa teslim edilmiştir. Özellikle hemcinslerinin yaşadığı sorunları dile getirmek isteyen Müslüman entelektüel kadınların yorumları, makaleleri, kitapları bu konuda ciddi anlamda destek sağlamıştır. (Aktaş,2012: 41-42).

Arap Baharı sürecinde iç istikrarsızlıklar, kaoslar, iç savaşlar ve iç güvenlik sorunları gibi sonuçlar da ortaya çıkmıştır. Böylesi neticelerin ortaya çıkmasında ülkelerin kendi iç toplumsal ve politik yapıları, demokrasi yönündeki isteklerine dair konulardaki deneyimsizlikleri büyük bir rol oynamıştır. Bununla beraber doğrudan veya dolaylı yollarla bu isyanların oluşmasında dahli olan emperyalist güçlerin de etkisinde söz etmek mümkündür. Neticesinde, Arap Baharının gerçekleşmeye başladığın günden bugüne dek Devrimlerin gelinen noktada, tasfiye edilen diktatörlerin gitmesinden sonra hedeflenen, ekonomik, siyasi ve toplumsal değişimin henüz arzu edildiği biçimde gerçekleşmediğini görülmektedir. Bu değişimleri gerçekleştirecek yöntemlerin de sağlanamadığı gibi değişimi içselleştirecek sosyal yapının da tavanda henüz inşa edilmediği gözle görülür bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. (Mencütek, Polat ve Durmuş, 2015: 11).

Durum böyleyken, Arap Baharı adı ile tanılan bu ayaklanma hareketi bir bahar olup olmadığı tartışmalıdır. Tunus'ta başlayan protestolar ve ardından başka Arap ülkelerinde çıkan ve hala devam eden kanlı iç savaşlar için Arap baharı ifadesi doğru olup olmadığını tartışılmaktadır. Arap Baharına itici gücü veren gençlerin, değişim konusunda istediklerini elde edememeleri, Mısır'daki askeri darbesi, Libya'daki taraflar arasında devam eden askeri çatışmalar, Suriye ve Irak'ta IŞİD gibi tehlikeli bir terör örgütünün ortaya çıkması ile bu durum karmaşıklığı, bölgenin geleceği ve demokratik ve müreffeh bir devlet inşa etme umutları hakkında şüpheler yaratmaktadır. (Dinç, 2018: 2).

Arap Baharı, toplumda adaletsizlik, yoksulluk ve yolsuzluk nedeniyle meydana gelen birikimler nedeniyle önlenemeyen bir süreç midir, yoksa egemen ve emperyalist ülkeler tarafından ve onları çıkarları için düzenlenen bir hareket midir? Bu sorulara cevap oluşturan unsurlar, her birinin amaçları kadar farklıdır. Bölgede siyaset mühendisliğinin dalgaları devam ederken Arap baharına fazlasıyla anlam yüklendiğine inanlar vardır. Arap ülkelerinde çelik yapısı ve geçmişte uzun kökleri olan rejimlerin Tunus'ta gibi değişim az zarar ile gerçekleדיyse diğer ülkelerde ise tarihinde siyah bir sayfa başlatmıştır. (Emre, 2012).

1.2. Ülkeler Bazında Arap Baharının Seyri

1.2.1 Tunus

1.2.1.1 Tunus'un Sosyal ve Siyasal Tarihi

Fenikelilerin ve Berberilerin en önemli merkezlerinden biri olan ve Kuzey Afrika'da bulunan Tunus, tarihinde çoğu kez işgallere maruz kalmıştır. Tunus'un Araplaşması M.S. 7'nci yüz yıla denk gelmektedir. Arap kabilelerin bölgeye göç etmeleri neticesinde, Arap nüfusu artmıştır. Araplardan önce bu coğrafyaya ev sahipliği yapan Berberiler isyan ederek ayaklanmış ancak bu ayaklanmalar Araplar tarafından bastırılması sonucu bölge büyük ölçüde Araplaşmıştır. (Aksöz, 2015: 6-7).

1574 yılında Osmanlı hâkimiyetine giren Tunus, yaklaşık üç asır sonra bölgede gücü artan Fransızlar tarafından 1881 yılında işgal edilmiştir. 20'nci yüz yılın ortalarına kadar Fransa sömürgesi olan Tunus'ta ilk ayaklanmalar 1934'te başlamıştır. 1934'te ünlü siyasi lider olan Habib Burgiba tarafından Yeni Anayasa Partisi'ni kurulmuş ve bir bağımsızlık hareketi başlatmıştır. Fransızlar tarafından tanınmayan bu hareket çok sert müdahaleler görmüştür. Mücadelesini sürdüren bağımsızlık hareketi meyvesini 1956 yılında tam bağımsızlığını kazanarak elde etmiştir. 1957 yılında krallık rejimi yerine cumhuriyet rejimine geçilmiş ve Tunus'un ilk cumhurbaşkanı da Habib Burgiba olmuştur. 1975 yılında Burgiba'ya parlamento tarafından ömür boyu başkanlık görevi verilmiştir. Tek parti rejimine dönüşen ve anti demokratik bir hal alan bu duruma ilk tepkiyi Tunus Genel İşçi Sendikası göstermiştir. Ancak bu isyan 1978 yılında sert biçimde bastırılmıştır. Ancak siyasi gerginlik devam etmiş bu sırada çok partili parlamento seçimlerine geçilmeye karar verilmiş ve tekrar demokratik bir hareket için adım atılmıştır. (Ulutaş ve Torlak, 2011: 5-6).

1.2.1.2 Zeynelabidin Bin Ali Dönemi ve Arap Baharına Giden Süreç

1981 yılında gerçekleşen çok partili seçimden Sosyalist Anayasal Parti'si büyük bir farkla seçimi önde bitirmiştir. 1987 yılına gelindiğinde kurucu lider Burgiba sağlık sorunları ile yönetimden uzaklaşmak zorunda kalınca yerine Başbakan Zeynelabidin Bin Ali geçmiştir. Sessiz devrim olarak nitelendirilen bu değişim 1989 başkanlık seçimlerinde Bin Ali'nin kazanmasıyla resmi bir hal almıştır. Bu tarihten itibaren Bin Ali'nin tam 22 yıl sürecek siyasi hegemonyası başlamıştır. Bu süre zarfında hukuka aykırı tutuklama kararları, bu tutuklamalar akabinde işkenceye varan insan haklarını ihlal etme faaliyetleri ve buna tepki gösterenlere karşı baskı rejimi, medya üzerinde hakimiyet kurma bu sayede basın özgürlüğüne set çekme gibi birçok olumsuz politikalar hayata geçirilmiştir. (Kurt, 2014: 5-6 ve Kılınç, 2011: 180-182).

Ülkede baskıcı siyasi rejimin olumsuz etkileri ülke ekonomisine de olumsuz yansımıştır. Yolsuzlukların, rüşvetin kanıksanmış bir durum haline gelmesi sebebiyle ülke insanları arasında bir gelir eşitsizliği oluşmuştur. Tunus’Un iç bölgelerdeki insanlar kıyı bölgelerdeki insanlara göre daha fakir bir hayat sürmekteydi. Bu bölgelerde yaşayan insanlar arasında ciddi oranda bir işsizlik artışı gözlenmekteydi. Artan baskılar ve ekonomik kriz Tunus’ta yaşayan özellikle genç nüfusun tepki koymasına neden olmuştur.

Toplumun öfkesi bazı zamanlar meydanlara inerek gösteri yürüyüşleri yapmalarına neden olmuştur. Tunus’ta 2000’li yıllardan itibaren gençler arasında başlayan politize eylemler ve söylemler daha da fazla artmaya başlamıştı. Baskıcı rejimin tüm yasaklamalarına rağmen internet kullanımı ve bu mecrada kullanılan sosyal medya organları gençler arasında bir sivil örgütlenme alanları haline gelmekteydi. Ancak tüm örgütlenmeler birbirinden bağımsız bir haldeydi. Tam bir koordinasyon aralarında yoktu. (Yaman, 2018: 25-26 ve Ayhan, 2012: 74)

Kopuk kopuk devam eden bu politize eylemi alevlendiren olay 2010 yılın aralık ayında polis memuru Fadiye Hamdi’nin tezgâhına el koyup tartakladığı Tunuslu genç Muhammed Buazizi’nin kendini meydanda yakmasıyla bir anda gençler arasında internet aracılığıyla büyük çapta bir eyleme dönüşmüştü. Buazizi’nin hayatı, yaşadığı dram ve trajediden tüm Tunus haberdar oldu. Zaten biriken tepki bir patlama noktasına gelmiştir. Yanıklardan dolayı uzun süre hastanede yaşam mücadelesi veren Buazizi’nin ölümü daha da büyük bir infiale dönüşmüştür. Halkın sosyal medya aracılığıyla örgütlenmesi ile oldukça yüksek katılımlı bir cenaze töreni tertip edilmişti. Bu cenaze töreni elbette öfkeli Tunus halkı tarafından yönetime tepki boyutunda eylemler ve söylemler içermiştir. Bu öfkeyi dindirmek yerine sert biçimde bastırmayı amaçlayan rejim güçleri ummadıkları bir direnişle karşılaşmıştır. Birçok insan polisle yaşanan bu çatışmada hayatını kaybetmiştir. İşlerin iyicene çığırından çıkması üzerine Devlet Başkanı Zeynelabidin Bin Ali 14 Ocak 2011 yılında ülkeyi terk etmek zorunda kamıştır. Bin Ali’nin ülkeyi terk etmesiyle başlayan geçiş sürecinde eski Meclis Başkanı Fuad Mubzi geçici devlet başkanlığına, Muhammed Gannuşi ise başbakanlığa getirilmiştir.

Tabii Gannuşi’nin yurtdışına kaçan eski devlet başkanı Bin Ali ile olan bağının kopmamış olması muhalif çevre tarafından yüksek sesle dile getirilen protestolara dönüşmüş ve akabinde geçici Devlet Başkanı Fuad Mubzi’, eski dışişleri bakanı Elbaci el Sebsi’yi başbakanlığa atamıştır. Seçim kararı alınmıştır. Bu seçimlerde eski rejimde fiilen bulunmuş kimsenin katılmaması adına ciddi bir tasfiye süreci başlamıştır. Ancak halk bu sürecin yeteri kadar şeffaf olmadığından yakınmıştır. (Tanrıverdi, 2011: 53-54 ve Yıldırım, 2014).

1.2.1.3 Arap Baharı Sonrası Tunus

İnternet üzerinden geçici iktidar üyelerinin hamlelerini yakından takip eden politize olmuş halk, protesto amaçlı gösteriler gerçekleştirmiştir. 23 Ekim 2011 tarihinde yapılan ilk seçimi En Nahda kazanmıştır. Ama halk arasında tepkiler kesilmemiştir. Çünkü siyasal İslama yakın bir görüşe sahip En Nahda Şeriat hükümlerini anayasaya aktarma kararı almış, bunun üzerine öteki Arap ülkelerine nazaran daha nüfusun arasında eğitim oranı yüksek, orta sınıfı güçlü ve siyaset ve halk üzerinde önemli etkisi kazanan sendikalara sahip olan Tunus halkının gösteri yürüyüşleri hiç kesilmeden devam etmiştir. Buna ek olarak bazı siyasi liderlere düzenlenen suikastlar, En Nahda partisinin iktidardan yavaş yavaş çekilmesine sebep olmuştur.. (Birdane, 2017: 97-100 ve Oğan, 2011).

Şubat 2013'te ülkenin önemli solcu liderlerinden Şükrü Belayi'nin öldürülmesi hükümetin düşmesine neden olmuştur. Enahda başbakanın kendi partisinden olması şartıyla teknokrat hükümeti kurulmasını kabul etmiştir. Ancak Temmuz 2013'te yine ünlü solcu muhalif bir lider olan Muhammed Brahmi'nin suikastıyla bu hükümetin bir önceki ile aynı kaderi yaşamasına neden olmuş ve en nihayetinde En Nahda iktidarı teknokrat hükümete tamamen bırakmak zorunda kalmıştır.

Ekim 2014'te düzenlenecek yeni parlamento seçimlerinde yeniden aday olan En Nahda'nın seçimi en önde bitireceği konuşulmuştur. Buna sebep olarak da seçimlerde barajın uygulanmayacak olması ve laik kesimin aralarında bir kopukluk olması bir örgütlenmenin olmaması gösterilmiştir. Ancak beklenen olmadı ve Nida partisi birinci olarak sandıktan çıkmıştır. Aralık ayında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimini ise yine Nida Tunus Partisinden ve Zeynelabidin Bin Ali Döneminde Millet Meclisi Başkanlığı yapmış olan El Bacı Kaid El Sebsi kazanmıştır. (Yıldırım, 2014).

Arap Baharının fitilinin yakıldığı Tunus devrim öncesinde tıpkı diğer Arap ülkeleriyle benzer kaderi yaşasa da bu süreci başlatan, öncülük eden eylemleri ve devrim sonrası diğer Arap ülkelerine göre demokratik hamleleriyle yumuşak bir geçişe imza atması örnek bir model olarak gösterilmesine vesile olmuştur. Bunun nedeni Tunus'taki tabandan başlayan halk hareketini daha eğitilmiş, ılıman bir orta sınıfın sahiplenmesi olarak yorumlanmaktadır. Bu sayede ordunun yönetimde ön planda çıktığı bir rejimden ziyade halkın seçtiği ismin parlamentoda halkın temsilini sağlayabildiği ideal bir demokrasi rejimi yürütülebilmekteydi. Elbette bunun bir diğer okuması da yeterli ekonomik desteğin orduya aktarılmaması ordunun sivil toplum yönetimine dikte edecek bir güce dönüşmesine engel olduğu gerçeğidir.(Yaman, 2018: 34-37 ve Mencütek, Polat ve Durmuş, 2015: 11).

1.2.2 Mısır

1.2.2.1 20'nci Yüzyıl Öncesi ve Sonrası Mısır'ın Sosyal Ve Siyasal Tarihi

Dünya coğrafyasında stratejik bir konuma sahip olan Mısır; Afrika ve Asya arasında köprü oluştururken, Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nun geçit noktası olan Süveyş Kanalı boyunca uzanan topraklara da sahiptir. Nil Nehri boyunca uzanan verimli toprakları sayesinde Antik Mısır Medeniyeti yaklaşık üç bin yıl boyunca bu bölgede hüküm sürmüştür. Milattan sonraki yıllarda birçok kez işgal edilen topraklarda uzun süre Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti görülmüştür. İslamiyet'in ortaya çıkışından sonra Araplar tarafından Mısır M.S. 639 yılında Bizanslılardan alınarak feth edilmiştir. Böylelikle Araplaşma süreci başlamıştır. (Özer,1987: 3).

Mısır 16'ncı yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. Yaklaşık üç yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu himayesinde eyaletken 19'uncu yüzyılın başlarında Kavalı Mehmet Ali Paşa döneminde gerçekleşen modernleşme hareketleri kapsamında Sudan'ı da kapsayan bir Hıdivlik konuma gelerek özerkleşmiştir. 19'uncu yüzyılın sonlarına doğru bölgede batılı emperyalist devletlerin gücü artmaya başlayıp, Osmanlı Devleti'nin ise zayıflamaya başladığı dönemlerde İngilizler 1882 yılında Mısır'ı işgal etmiştir. 20'nci yüzyıla gelindiğinde ise Mısır'da bağımsızlığı amaçlayan bazı milliyetçi hareketler ortaya çıkmıştır. Bu şiarla kurulan ilk siyasi partiler, İngiliz işgaline son verebilmek amacıyla mücadele etmişlerdir. (Güçtürk, 2016: 9).

Birinci Dünya Savaşı sonunda sömürgeci imparatorlukların güçleri zayıflamaya başlamış ve sömürge halindeki uluslar kendi bağımsızlıklarını ilan etmeye başladığı süreç içerisinde 1922 yılında Britanya Krallığı kendi güdümünde demokratik bir anlayışa hâkim bir Mısır Krallığının kurulmasına el vererek bağımsızlık hareketinin önüne geçmeye çalışmıştır. Kuvvetler ayrılığı prensibiyle çalışan rejimde kralın kendi inisiyatifi doğrultusunda parlamentoyu feshetme yetkisi bulunmaktaydı. Halk tabanıyla oldukça kopuk bir yapıya sahip krallık 30 yılsonunda çalkantılı yönetim anlayışı yüzünden Hür Subayların 1952 yılında yaptıkları darbeyle ortadan kaldırılmıştır. Bu tarihe değin politik faaliyetlerini devam ettiren siyasi partilerin hepsi kapatılmıştır. “Sosyalist Birlik” ismi altında tek partili bir siyasi döneme geçilmiştir. (Uçarol, 1985: 692).

1952 yılında, Hür Subayların gerçekleştirdiği askeri darbeyle krallığa son verilerek cumhuriyet kuruldu. O güne kadar faaliyetlerini sürdüren tüm siyasi partiler kapatılarak “Sosyalist Birlik” ismi altında tek partili bir siyasi döneme girilmiştir. 1958 yılında Suriye ile

müşterek “Birleşik Arap Cumhuriyeti” kurulmuştur. Ancak Kralın yanında halk ve şura meclisleri oluşturularak kuvvetler ayrılığına gidilse de, kralın parlamentoyu feshetme yetkisinin olması ve seçimleri toprak ağaları ile işadamlarının etkin güçler olarak yönlendirmesi temsiliyetin zayıf kalmasına neden olmuştur.

1.2.2.2 Hüsnü Mübarek Dönemi ve Arap Baharına Giden Süreç

30 yıl süren çalkantılı bir dönemin ardından 1980’li yıllara gelindiğinde Sovyet Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında süre gelen soğuk savaşın etkileri bölgedeki dengeleri sürekli değiştirmekteydi. Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat 1981 yılında bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra yerine Hüsnü Mübarek geçmiştir. Ancak bu dönem de yeteri kadar demokratik bir süreçte geçmedi hatta dönemin tamamı olağanüstü hal uygulamasının gölgesinde geçmiştir. Hak ve özgürlükler büyük ölçüde gerileme yaşanmıştır. Mübarek’in iktidarda kaldı yıllar boyunca rejime muhalif olan birçok kesim askeri mahkemelerde yargılanmıştı. Yine rejimi eleştiren ve menfaatine uygun yayın yapmayan medya organları ile meslek odalarının kapılarına kilit vurulan Mübarek döneminde demokrasiyi hiçe sayan bu hareketlerle çoğulcu politik yapı ciddi biçimde güç kaybetmiştir.(Yıldırım, Abdülcelil, 2011: 3-4).

1987 yılında yapılan seçimlerde muhalefet parlamentoda uzun zaman sonra temsili bir rekorda koltuğa sahip olmuştur. Bu rüzgâr ile sivil toplum örgütleri ve meslek odalarında büyük bir artış gözlenmeye başlanmıştır. Mısır halkı demokrasi yönünde atılan bu adımlarla umutlu bir dönemden geçmektedir. Ancak eski baskıcı alışkanlıklara dönüş yapılan hamleler geç kalmamıştır. İktidarın kendi rejimini sürdürebilmesini amaçlayan güvenlik eksenli yapılanmalara yer verilmiştir. Askeri mahkemeler birçok oldukça geniş çaplı yargılama faaliyetlerine başlamıştır. Bu doğrultuda sivil toplum örgütleri ve medya yalancı baharın bitmesiyle yeninde baskı altına alınan kurumlar haline gelmiştir. Siyasetteki çoğulculuğa tahammülü olmayan rejim en ılıman görüşlü partilerin dahi kuruluşunun önünü tıkarken 1995 seçimlerinde Hüsnü Mübarek’in yüzde 94 oranında oy alıp tekrar başkan seçilmesinin kapsını sonuna kadar açmış olmuştur. (Güçtürk, 2016:10-11).

2000’li yıllara gelindiğinde toplumsal dinamikler tesir etmeye başlamıştır. Bu dinamiklerin ateşlenmesine yardımcı olan uluslararası konjonktürdeki demokrasi ve insan hakları söylemleridir. Bu sayede rejimin muhalifleri halktan destek almaya başlamıştı. Sosyo ekonomik ve özlük hakları gibi konularda eksikliklerini dile getirmek isteyen halk, bu alan sesleri olan muhalif kanatla birleşerek siyasi bir harekete imza atmışlardır. 2005 yılında hayata geçen Kifaye Hareketi artık Mübarek tek sesli yönetim yapısını iyiden iyiye zayıflatmaya başlamıştır. 5 yıl

içerisinde bu aktifleşen muhalif ses daha da güçlenmiş ve artık Mübarek'i ve onun otoritesini net biçimde sorgulayabilen bir güce kavuşmuştur. Böylelikle Tunus'ta ortaya çıkan Arap Bahar'ının palazlandığı yer ise Mısır meydanları olmuştur. (Algan, Ayhan, 2011: 14-15)

Tıpkı Tunus'ta olduğu gibi rejimin silahlı muhafızlarının gösterileri bastırmak için ortaya koyduğu güç geri tepmiş ve zaten artarak gelişen muhalif kitle daha da büyük bir güce dönüşmüştür. Birçok etnik ve farklı grubun sahiplendiği bu gösterilerde hiçbir grubun ideolojik söylemleri ve sembolleri bulunmaksızın daha çok eksikliği hissedilen özgürlük adına talepler dillendirilmiştir. Mısır'da 25 Ocak 2011 tarihinden itibaren alevlenen süreç 11 Şubat 2011 tarihinde Hüsnü Mübarek'in artan isyanlara ve baskılara daha fazla dayanamaması nedeniyle istifasıyla sonuçlanmıştır. Ancak Mısır halkı sokakları hemen terk etmek niyetinde değildir. Çünkü bir talepleri daha vardır. O da 30 yıllık birikimin hesabını sormak ve son olarak Arap Baharı eylemleri sırasında öldürülen 800 vatandaşın ölümünden sorumlu tuttukları Mübarek ile ailesi, çevresindeki diğer üst düzey yöneticilerin yargılanması için bir mahkemenin kurulmasını istemektedir

Mahkeme kurulmuş ancak iddianameye konulmuş geçmişe dönük suçların üzerinden 10 yıl geçmesi nedeniyle zaman aşımına uğradığı gerekçesi ortaya atılarak bir sonuca varılamamıştır. Delillerin de yetersiz olması mahkemenin davayı daha fazla yürütmesine imkan verememiştir. Yine de mahkeme Hüsnü Mübarek'e 25 yıl hapis cezası vermiştir. Buna rağmen halkın öfkesini dindirecek bir hamle olamamıştır. Çünkü aralarında Mübarek'in oğlu ve içiş bakanlığında görevli 6 kişinin berat etmesi öfkeyi daha artırmıştır. Tüm bunların yanında halkın talep ettiği yeni anayasanın çıkartılmaması ve halen daha zamanında Mübarek tarafından atanmış birçok askeri yetkilinin görevlerinde duruyor olması halkın bir kez daha sokaklara dökülmesine sebebiyet vermiştir. (Güçtürk, 2016.27-30).

1.2.2.3 Arap Baharı ve Sonrası Mısır

2011 yılı sonundan ve 2012 yılı başlarına kadar geçen süre zarfında Mısır'da parlamento seçimleri gerçekleştirilmiş ve seçimden Müslüman Kardeşlerin desteklediği Demokratik Birlik bloğu birinci parti olarak çıkmıştır. İslamcı kesime ait bu parti ilk icraat olarak anayasa değiştirme komisyonu üyelerini belirlemiştir. Ancak bu durum muhalefetler yeni hükümetin arasında büyük gerilimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimleri de bu kargaşa ortamında gerçekleşti ve seçimi iki turun sonunda Muhammed Mursi kazanmıştır.

Böylelikle Mısır tarihinde seçilmiş ilk sivil Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiş olmuştur. Yine de bu durum Mısır'ın tam bir demokratik yapıya kavuştuğunun göstergesi olamamıştır.

Çünkü bir tarafta İslam odaklı dindar söylemler ve icraatlar peşinde olan Mursi ve diğer tarafta daha çok laik ve liberal kesim olmak üzere kutuplaşmış iki kitle profil oluşmuştur. Bu bölünmüşlük sonunda 3 Temmuz 2013 tarihinde Askeri darbeye liderlik eden Genelkurmay Başkanı El-Sisi'nin yönetime el koyması ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi tutuklanıp, ceza evine yollanmıştır. Dindar kesim Mursi, laik ve liberal kesim ise özgürlük kavramlarıyla sokaklara dökülmüştür. 8 Temmuz erken saatlerinde Rabia ve Nahda Meydanı'ndaki darbeye karşı olan eylemcilere ve Mursi'nin destekçilerine ordu tarafından mermilerle saldırılmıştır ve Esmâ El-Biltaci gibi yüzlerce insan öldürülmüştür.

Rabia Meydanı'nın boşaltılmasından sonra başta olmak üzere Müslüman Kardeşler Teşkilatı yöneticileri darbeye tüm karşı olanları yakalanma kararı alınmıştır, o sırada bazıları Mısır dışına kaçmayı başarmıştır. Ancak, çoğunluk seçimlerle gelen ilk cumhurbaşkanı olan Mursi gibi hapse atılmış ve idamla yargılanmıştır. Öte yandan darbeye liderlik eden Gen. El-Sisi bir süre sonra Cumhurbaşkanlığına adaylığını koydu ve seçimi kazanmıştır. Mısır'da ülkeyi Arap Baharına götüren süreçleri ve sonuçları bazında ele alındığında halkın talepleri ve yönetilme biçimini bir kenara bırakılıp içerik olarak ele alındığında son 50 yıla da bakara çok büyük değişiklikler olmadığı söylenebilir. Yine de Mısır'daki geçiş süreci Tunus'ta olduğu gibi yumuşak ve demokratik seçimlerle geçilmiştir. (Kaşıkçı, 2012: 24-27).

Mısır'daki askeri darbe bölgesel ve uluslararası güçlerin desteği olmadan mümkün olmazdı. Arap Baharı'nın başlangıcından beri Suudi Arabistan tarafından bölgesel statükoya ve milli güvenliğe zarar verebilecek olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bu dönemde Kral Abdullah yönetimi, Muhammed Mursi başkanlığında Mısır'a destekte bulunmamıştır, buna karşın BAE, ABD ve İsrail gibi ülkelerle çalışarak İhvan iktidarının başarısız olması için çabalamıştır. (Telci ve Rakipoğlu, 2018:157- 158).

1.2.3 Suriye

1.2.3.1 20'nci Yüzyıl Öncesi ve sonrası Suriye'nin Sosyal ve Siyasal Tarihi

Akdeniz'in doğusunda yer alan Suriye'nin batı bölgelerini dağlık bir alan oluşturmaktadır. Lübnan, Ürdün, Irak, İsrail ve Türkiye ile sınır komşu olan ülkenin iç kısımlarında çöl şartları ön plana çıkmaktadır. Ülkenin güneydoğusundan yer alan Suriye Çölü en uzun yüzölçümü sahip çölüdür. Yeraltı kaynakları arasında petrol ve fosfat çok önemli yer tutmaktadır. Sünni, Şii, Hristiyan, Druze ve Yezidi gibi farklı etnik, mezhep ve din kökenli insan topluluklarını yaşamlarını sürdürdüğü Suriye tarihi boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. (Dağ, 2013: 13).

Kenanlılar, İbraniler, Aramiler, Asurlular, Babilliler, Persler, Yunanlar, Romalılar, Bizans, Emevîler, Abbâsîler, Eyyubiler, Selçuklular, Memlûklular ve Haçlılar idaresinde yönetilen ülke en son 1517’de Osmanlı İmparatorluğu’nun himayesine girmiştir. Yaklaşık 400 sene boyunca Osmanlı egemenliğinde kalan Suriye, 20’nci yüzyılda bölgede değişen güç dengeleri neticesinde İtilaf Devletlerini oluşturan Büyük Britanya ve Fransa, Osmanlı İmparatorluğu’nun himayesinde Arap eyaletleri olarak adlandırılan ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda bölüşmekteydiler. Bu kargaşada Suriye de Osmanlı himayesinden koparılmıştır. (Dağ, 2013: 14).

Zengin bir yeraltı kaynağına ve stratejik bir geçiş noktasına sahip olan bu Ortadoğu ülkesi bir süre sonra Batılı emperyalist devletlerin çıkar çatışmalarının arasında kalmıştır. Bu mücadelede baskın çıkan devlet Fransa olmuştur. 26 Temmuz 1920 yılında Şam’ı işgal eden Fransa, 29 Ekim 1923 tarihinde Suriye’de manda rejiminin yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Böylelikle sınırları kendi istediği şekillendirmiştir. Bununla kalmayarak Milletler Cemiyeti’nin engel olamayacağı bir yönetimin kurulması adına gerekli olan tüm düzenlemeleri hayata geçirebilmiştir. Fransa’nın tasarladığı beş ayrı otonom bölge projesi vardı. Büyük Lübnan, Cebel-i Dürzî Bölgesi, Lazkiye Sancağı, Hatay Sancağı ve Halep, Hama, Şam’ın içinde bulunduğu Suriye Devleti. (Tekdal, 2013: 58).

Fransa’nın egemenliğinde hüküm süren manda yönetimi İkinci Dünya Savaş’ının başlamasıyla beraber zayıflamaya başlamıştır. Otonomun bölgelerde bağımsızlık hareketleri sırayla Lübnan ve Suriye’nin başta A.B.D ve S.S.C.B tarafından egemen devletler olarak tanınmasıyla nihayet bulmuştur. 17 Nisan 1946 tarihinde Fransa’nın Suriye üzerindeki manda yönetimi tamamen sona ermiştir.(Okur, 2009: 150-152).

Bağımsızlığını ilan eden Suriye’de 949 ve 1954 yıllarında askerî darbeler gerçekleşmiştir. 1958 yılında Mısır ile beraber Birleşik Arap Cumhuriyetini kurmuş olan Suriye daha sonra 1961’de de Mısır’dan ayrılmıştır. Bundan sonraki süreçte de Suriye’de istikrarsız görüntü devam etmiş ve arka arkaya askeri darbeler gerçekleştirilmiştir. 1963 yılında gerçekleşen askeri darbe, Arap milliyetçiliği ideolojisini benimsemiş olan Baas Partisi’nin iktidarı elde etmesini sağlamıştır. Bu seçim Hafız Esad ismini uzun yıllar tek aktör konumuna getirmiştir. (İnce, 2017: 268-271).

1.2.3.2 Esad Dönemi ve Arap Baharına Giden Süreç

İlk icraat olarak parti içerisindeki muhalif kanadı bertaraf eden Hafız Esad, askeri kanattaki üst rütbelileri ve Suriye burjuvazisinden önemli isimleri kendi yanına çekerek 1971 yılında devlet başkanı seçilmiştir. Hafız Esad’ın demokrat görünümlü ancak otoriter siyaseti, her ne

kadar arka arkaya meydana gelen askeri darbelere bir son verse bile tavanda ve tabanda mutlak hâkimiyeti esas alan baskıcı bir rejimi hayata geçirmiştir.

1970 ve 1980 arasındaki süreç içerisinde tabandan destek alan Müslüman Kardeşler adlı muhalif grupla oldukça kanlı çatışmalar içerisinde girerek iktidarını sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Kendi aile teşkilatlanmasını devlet kademelerinde inşa eden Esad rejimi mezhep ayrılıklarını esas olan politikasıyla da çok farklı etnik grupların yer aldığı Suriye’de bir denge siyaseti oluşturmayı amaçlamıştır. (Mercan, 2012: 20-21).

Hafız Esad’ın ölümünden sonra 2000 yılının temmuz ayında düzenlenen referandumda yüzde 97,29 oranında büyük bir destek kazanan oğul Beşar Esad kurulan rejimin devamını sağlayacak yetkiyi resmi olarak kazanmıştır. Beşar Esad’ın genç oluşu bazı çevrelerce yeni nesil bir anlayışın geleceğini ve demokratik adımların atılacağı yönünde iyimser bir tablo çizmiştir. Ancak bu yönde ortaya çıkan reform ümitleri, rejimin uzun yıllarda tesis ettiği kalıplaşmış statükocu yapısından faydalanan grupların ortaya koyduğu direnç neticesinde kırılmış ve yok olmaya başlamıştır. Çoğulcu bir anlayışla hareket eden demokratikleşme adımlarını destekleyen Müslümanlar, Hristiyanlar, Kürtler, seküler gruplar ve eski komünistlerden oluşan ittifak Ekim 2005’te “Şam Deklarasyonu” nu ilan etmiştir.

Deklarasyon katılımcı sayısının azlığına rağmen oldukça geniş bir kesimden destek görmüştür. Ancak rejim bu deklarasyonu dış güçlerin güdümünde ve onların çıkarlarına hizmet eden bir belge olduğunu öne sürerek pek çok sivil toplum kuruluşu, televizyon kanalı, radyo istasyonu ve internet sayfasını yasaklanmıştır. Bu deklarasyonda imzası bulunan çoğu kişi de hapse atılmıştır.

2007 yılının Mayıs ayında düzenlenen referandumda yine yüzde 97’lik bir onay ile ikinci kez başkan seçilen Beşar Esad rejimi devam ettirmişti. Ancak muhalif kesimin de sesi iyice sert çıkmaya başlamıştı. Tıkanmaya yüz tutmuş olan politik sistem ve ülke insanını hayatını olumsuz etkileyen ekonomik yapı muhalif grupları daha da güçlendirmeye başlamıştır. (Ulutaş, 2011: 89).

1.2.3.3 Arap Baharı ve Sonrası Suriye

Halkın ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılayamayan sistem 2010 yılından itibaren patlak veren Arap Baharı rüzgârı karşısında bir anda sarsılmaya başlamıştı. Aslında önceleri bu isyanların kendi ülkelerinde destek göremeyeceğini ve tutmayacağını öngören rejimi 17 Mart 2011’de Dera kentinde başlayan gösterile çok ciddi biçimde şaşkınlığa uğratmıştı. Baas ideolojisinin kalelerinden biri olan Dera’da başlayan bu gösterilerde halk bütün ülkeyi etkileyen kuraklık ve yolsuzlukla beraber burada yaşayanların Lübnan’daki iş imkânlarını kaybetmesini

protesto etmiştir. Ortaya çıkan ayaklanmalar Banyas, Lazkiye, Hama, Deyrizor ve Humus'a kadar sıçramıştır. Kontrolden çıkan ayaklanmalarda rejimin kullandığı güç bir anda muhalefetin sert direnişi ile karşılaşınca iç savaşa dönüşmüştür. Zaten tıkanmış siyasi yapısı ile bölünmüşlüğe neden olan rejim iç savaşa son verebilecek uzlaşmacı adımlar yerine daha sert ve kanlı karşılıklar vermiştir. (Süer, 2012: 9).

Birçok etnik, mezhep ve din gruplarını içeren ülkede merkezi otorite ortadan kalkınca mezhepler arasındaki kin ve nefret tohumları kanlı çarpışmalara neden olmuştur. Ülkede güvenliğin çöküşü terör gruplarının ülkeyi işgal etmesine, ülkede cirit atmasına ve hatta kendi yönetimlerini kurmasına sebebiyet vermiştir. İç savaş beraberinde belli bölgelerde masum halk üzerinde etnik soykırıma da everilmiştir. Bu zulümden kaçarak hayatlarını kurtarmak isteyen insanlar kitleler halinde güvende olabileceklerine inandıkları sınır komşularına sığınmıştır. Bu durum Suriye'ye sınır ülkelerde mülteci sorunun oluşmasına vesile olmuştur. Özellikle Türkiye'ye gelen göçmen mülteci sayısı o kadar fazla olması ve Türkiye'nin batılı ülkelere ulaşma yolunda bir köprü konumunda olması krizin Avrupa ülkelerine de taşınmasına neden olmuştur. Artık batılı ülkeler tarafından konuya müdahil olmanın gereksinimi ortaya çıkmıştır. (Dağ, 2013: 14 ve Yavaş, 2016: 137-142).

Arap Baharı'nın sonuçları göz önüne alındığında Tunus ve Mısır'ın aksine demokratik çözüm kanalları Suriye'de hiçbir zaman inşa edilememiştir. Çok büyük insanlık trajedilerinin yaşandığı bölgede bu trajediye neden olan iç savaşın bitirilmesi yerine artık bölgede güç hâkimiyeti oluşturma amacıyla olan Amerika, Rusya ve Avrupa Birliği ülkelerinin stratejik menfaat hattına dönüşmüştür. (Dağ, 2015,13-15) 2015'te Suriye'ye yapılan Rus askeri müdahalesi, ülkedeki olayların seyrini değiştirmiştir. Putin, Esad rejimini güvence altına almaya yönelik hamlelerde bulunmuştur. Rus destekli saldırılar, hem Silahlı muhalif gruplara hem de İŞİD'e karşı kazançlar zamanla elde etmiştir. Ayrıca böyle şekilde Rusya'nın Orta Doğu'daki askeri dirilişiyken, Beyaz Saray'ın Suriye'nin iç savaşına yaptığı askeri katkının çökmekteymiştir. (Ackerman, 2015).

Suriye'ye Rus girişimi, ABD liderliğindeki Batı koalisyonunun bölgedeki hava operasyonu için durumu zorlaştırmıştır. Rus askeri uçakları, yalnızca İŞİD'i değil, ABD'nin eğittiği ve desteklediği Esad karşıtı grupları da saldırmıştır. Rusya Esad'a desteklemesiyle çeşitli hedeflere ulaşmak istemiştir, birincisi Suriye'de durum istikrar kazandığında elinde pazarlık aracı olarak kullanacak olmasıdır. İkincisi ise Akdeniz'de tek Rus üssü olan Tartus'taki deniz üssünden olmamaktır. (Kainikara, 2018: 68).

1.2.4 Libya

1.2.4.1 20'nci Yüzyıl Öncesi ve sonrası Libya'nın Sosyal ve Siyasal Tarihi

Afrika kıtasının, kuzeyinde Akdeniz kıyısında yer alan Libya kuzeyde Akdeniz, doğuda Mısır, güneydoğuda Sudan güneyde Nijer ve Çad, batıda ise Cezayir ve Tunus Cumhuriyeti ile çevrilmiştir. Libya'nın uygarlık tarihi M.Ö. 400 yıllardan beri bu topraklarda yaşamış olan Berberilerle başlamıştır. M.S. 642 yılına kadar Fenikeliler, Kartacalılar, Romalılar, Vandallar ve en son Bizans'ın himayesinde kalan Libya bu tarihten itibaren Arapların eline geçmiştir. Bu tarihten sonrada defalarca işgallere uğrayan Libya 1551 yılında Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetine Derya Turgut Reis elinde girmiştir. Yaklaşık 400 yıl boyunca Osmanlı toprağı olarak kalan Libya 20'nci yüzyıl içerisinde Osmanlı'nın Arap Yarımadası'ndaki gücünü kaybetmeye başlamasından sonra 1911 yılında Lozan'da imzalanan Ouchy Antlaşması ile Libya, İtalyanların tarafından işgal edilmiştir. (Caner, Şengül, 2018: 46-48 ve Toprak, 2012: 226-229).

40 yıl boyunca birçok başkaldırıları gerçekleştirse de İtalyan sömürgesi olarak kalan Libya Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından bağımsızlığını federal bir monarşi olarak 1951 yılında elde edebilmiştir. Birleşmiş Milletlerin bu şekildeki kararıyla Afrika'da bağımsızlığına kavuşan ilk ülke olan Libya'nın B.M. ile görüşmeleri gerçekleştiren temsili heyette yer alan Şeyh İdris es-Senûsi krallığın yeni başı olarak ilan edilmiştir. 1959 yılında Libya'da petrol yataklarının bulunması ülkenin zenginleşmesini yönünde bir adım olmuştur. Ancak Bu zenginlik tabandan ziyade Kral İdris ve çevresindeki zümre tarafından paylaşılması halkın fakir kalması toplumu öfkelenmiştir. Ortadoğu'da konjonktürel gelişen Arap Milliyetçiliği akımı da Libya'daki gerilimi daha yukarılara taşımıştır. 1969 yılında Albay Muammer Kaddafi'nin başını çektiği Devrimci Komuta Konseyi'nin Fatih'in devrimi adı ile tanılan düzenlediği darbeye Kralı tahtan indirmiştir. Bu tarihten sonra Libya'da 42 yıl sürecek Kaddafi hükümdarlığı başlamıştır. (Ceviz, 2010: 83- 86).

1.2.4.2 Muammer Kaddafi Dönemi ve Arap Baharı'na Giden Süreç

Darbeden sonra iktidara geçen Muammer Kaddafi kendisine has bir yönetim biçimi benimsemiştir Libya'nın kendi içyapısında var olan dengelere iyi hâkim olan Kaddafi ayrıca din odaklı söylemleriyle halkı üzerinde manevi açıdan etki edebiliyormuştur. Kaddafi döneminde kurulan Cemahiriye sistemi kâğıt üzerinde halkı merkeze alıyor gibi gözükse de sahada rejime bağlı olan kritik noktadaki adamlar sayesinde devlet politikasındaki tek belirleyici ismin Kaddafi olmasını sağlıyormuştur. Birçok kesimden muhalif grupların sesini kesebilen otoratik bir liderlik

sıfatına sahip olan Kaddafi kabile tarzı bir yapılanma ülkenin siyasi, sosyal ve askeri yapısında hâkimiyet kurmuştur. (Bölme, Ulutaş, Küçükkeleş, Özhan ve Bektaş, 2011: 9-10).

Kaddafi diğer bir yanıyla da dışarıdan özellikle kapitalist ve emperyalist sistemin sevmediği bir karakterdi. Kaddafi'nin sisteme ters düşen ve kendisinin bizzat kaleme aldığı İslam Sosyalizmini esas alan Yeşil Kitap'ta hep Arap Birliği'nden söz etmektedir. Bunun sağlanabilmesi için belli başlı esasları üzerinde durulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu olmazsa olmaz esasları çağdaş bilime tutunmak, taht taliplilerini, sömürünün işçilerini, gericiliği yok etmektedir. Elbette tüm bunları güçlü bir ekonomik kalkınma modeli ile desteklemek. Bunun için de Arap dünyası olarak teknoloji çağına adım atmak ve ağır sanayiye kurup, modern bir devlet anlayışını benimsemek. Kaddfi'nin teoride ve pratikte çelişen görüşleri içeride sıkıntı yaratmasa da 1980 ve 1990'lı yıllarda dış politikada düşman kazanmasına neden olmuş bu düşmanlar arasında başta Amerika'nın olması ambargo gerçeği ile ülkenin yüzleşmesine neden olmuştur. (Doğan ve Durgun, 2012: 67-70; Caner ve Şengül, 2018: 57-58).

1.2.4.3 Arap Baharı ve Libya

18 Aralık 2010 tarihinden itibaren başlayan söz konusu halk hareketleri Tunus ve Mısır'da ihtilallerle sebebiyet vermiştir. Arap Baharı süreci ile birlikte, demokrasiyi hiç yaşayamamış Libya halkı diğer Arap ülkeleri halkları gibi meşru haklarını aramaya başlamıştır. Başlarda durumu çok önemsemeyen Kaddafi Arap coğrafyasında başlayan hareketlerin kendi rejimini ciddi derecede rahatsız edemeyeceğini kanaatine varmıştı. Bu nedenler geçici önemlerle krizi idare etmek istemiştir. Ancak gelişmeler hiç de Kaddafi'nin öngörü yönünde ilerlememişti. Zaviya kentinde başlayan ilk gösterilerin ardından aynı kentte yeni ve daha büyük gösteri başlamış ve isyan hareketlerine evrilmiştir. Rejim güçlerinin bir hafta süren isyanı orantısız biçimde bastırma çabası içerisine girmesi büyük bir katliama dönüşmüştür. Olaylar burada da kapanmamış ve silahlı ve örgütsel biçimde isyan başlatan gruba karşı 9-10 Mart 2011 tarihlerinde savaş uçakları ve tanklarla karşılık verilmiştir. Yaklaşık 600 kişinin hayatını kaybettiği bu kanlı çarpışma neticesinde Kaddafi rejimi içeride ve dışarıda kamuoyu desteğini tamamen kaybetmiştir. (Muedini, 2012: 15 ; Caner ve Şengül, 2018: 64).

Arap Baharı'nın etkilerinin görüldüğü bir çok Arap ülkesinde, halkın hak mücadelesi uğruna içinde bulundukları hareketler yönetimlerce şiddetli karşılıklar bulmuştur . Bu sert uygulamalarsa uluslararası toplumlarca ve basında rahatsızlıklara neden olmuştur. Ne var ki, Arap Baharı'nın yaşandığı tüm diğer Arap ülkelerinin aksine sadece Libya Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince bir askeri müdahale görmüştür. Bu nedenle Libya, Arap Baharı sürecinde

diğer Arap ülkelerine göre çok daha farklı bir konuma sahiptir. NATO önderliğinde Batılı devletlerin Kaddafi güçlerinin kendi sivil vatandaşlarını öldürdüğünü gerekçe göstererek adına Şafak Yolculuğu konulan operasyon başlatılmıştır. Havadan ve denizden gerçekleşen harekâtların sonunda Kaddafi rejim güçleri büyük ölçüde etkisiz hale gelmiştir. Bu durum rejime karşı ayaklanan silahlı muhaliflerin elini güçlendirmiştir. Ulusal Geçiş Konseyi denen bir örgüt altında A.B.D.'nin de desteğiyle rejim güçlerine saldırmıştır. Çaresiz durumda kalan Kaddafi ülke içinde sürekli saklanmıştır. 20 Ekim 2011 tarihinde Sire Kentinde bir su kanalında muhalif güçler tarafından yakalanıp orada feci biçimde öldürülmüştür. (Caner ve Şengül, 2018: 65).

Kaddafi'nin öldürülmesi ile 42 yıllık mutlak otoriteye dayalı rejimi ortadan kalkmıştı. Ancak bu gelişme Libya açısından demokrasinin önünü açan bir fırsata everilemedi. Bunun nedeni olarak evvela Arap Bahar'ı süreç boyunca Libya halkında ciddi bir yara oluşturdu. Şiddet ve öfke bir türlü toplumda dinmedi. Zira tepeden aşağıya kabile yapılanması ile yönetilen Libya'da tam bir birlik sağlanmasının önü tıkanmaktadır. Bu durum ülkede halen daha yeni bir iç savaş olasılığını güçlü biçimde devam ettirmektedir. (Caner, Şengül, 2018: 67 ve Kışlakçı, 2011: 34-37 ve Birdal, Günay, 2013:116-122).

1.2.5 Yemen

1.2.5.1 20'nci Yüzyıl Öncesi ve Sonrası Yemen'in Sosyal ve Siyasal Tarihi

Asya ve Afrika kıtalarının buluşma noktasında jeopolitik anlamda stratejik bir bölgede konuşlanmıştır. Yemen, Arap yarımadasının en mutlu toprakları olarak adlandırılmaktadır. Bunun sebebi bölgenin farklı etnik gruplarının bir araya getirmesi ve aynı zamanda üzerinden ticaret ve su yollarının geçmesi gösterilebilmektir. (Aydıntepe, 2013: 122).

Tarihte, sırasıyla Eyyübilerin ve Memlüklerin denetimi altına giren Yemen, 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonrası, Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde Birinci Dünya Savaşı'na kadar hüküm sürmüştür. 1910 yılında İmam Yahya Osmanlı Devleti'nin egemenliğine başkaldırmıştır. Akabinde, 1911 yılında Kuzey Yemen kendi bağımsızlığını ilan etmiştir. Tam bağımsızlığını Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1917 yılında ilan eden Kuzey Yemen'de 1962 yılına kadar hanedanlık hüküm sürmüştür. Ne var ki Kuzey'deki bu geleneksel yönetim biçimi 1962 yılında Nasır destekli bir darbe sonucu Yemen Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla son bulmuştur. (Gün, 2013: 123).

Yemen, bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkenin kuzey ve güneyinde iki ayrı yapı meydana gelmiştir. Bu yapılanma günümüzde de Yemen'in parçalı yapısının oluşmasının ilk

temellerini atmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber başarısız devlet teorisi adı verilen bir teori ortaya çıkmıştır. Bu kavram, siyasi çalkalanmalar, iç savaş, insani ve toplumsal krizler yaşayan ve uluslararası güvenlik için tehdit yarattığı düşünülen ülkeleri anlatmak için kullanılmıştır. Yemen’de bu ülkelerin arasında sayılmıştır. Özellikle uluslararası medyada Yemen çoklukla başarısız devlet olarak nitelendirilmiştir. (Çamyaran, 2017: 4).

1.2.5.2 Ali Abdullah Salih Dönemi ve Arap Baharı’na Giden Süreç

İki Yemen arasında gerçekleşen sınır çatışmaları döneminde Ali Abdullah Salih 1978’de, Kuzey Yemen’in devlet başkanı olmuştur. 1979 yılında Arap Ligi arabuluculuğu ile Kuzey ve Güney arasında bir uzlaşma gerçekleşir ve çatışmalar sona erer. 1980’lerin sonuna gelindiğinde Kuzey ve Güney Yemen arasında yer alan Maribü’l Cevf bölgesinde petrolün bulunmuştur. Bu durum iki Yemen arasında yeniden organik bira bağ oluşmasını sağlamıştır.

Petrolü çıkarmak için ortak çalışma grubu oluşturduktan sonra iki ülkeyi birbirine bağlayan maddeler içeren taslak bir anayasa iki ülkenin meclislerine sunulur. Bu anayasa sayesinde 22 Mayıs 1990 tarihinde iki ülke tam birleşmeyi sağladı Sana’yı da başkentleri ilan etmişlerdir.(Türel, 2011: 154 ve Arslan, 2016: 22). Ancak 1980’lerin sonuna doğru aynı zamanda Soğuk Savaş’ın da sona ermesi ve en önemli destekçisi Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla hem ekonomik hem de siyasî açıdan varlığını sürdüremez hâle gelmiştir (Sharqieh, 2011: 222).

Tek süper güçlü dünya düzeni bölgedeki dengeleri alt üste ederken Yemen içindeki birliği de olumsuz etkilemekteydi. Birleşimi sağlayan iki taraf zaman içinde bir rekabete girişmeye başladı. Bu rekaber 1994 yılında bir iç savaşın yaşanmasına neden oldu. Yemen’de meydana gelen iç savaş Yemen’deki tüm dengelerin bozulmasına vesile olmuştur. Yemen’deki Abdullah Salih rejimi orduda bazı üst rütbeli askerleri yerlerinden edince ileride bağımsızlık taleplerine varacak büyük protestoların tohumlarını ekmıştır.(Ayhan, 2011).

2000’li yılların başlarında rejim muhalifleri, ses getirecek isyanlar başlatmıştır. Genç İnanlar Hareketi’ne liderlik eden Hüseyin Huti’nin rejim tarafından tehdit olarak görülmesi ve suçlanması Huti’nin yandaşlarının isyanlar çıkartmasına neden olmuştur. Yemen halkının önemli kısmını oluşturan ve ABD, İsrail ve Batı karşıtlığıyla bilinen Hutiler, 1962 darbesi sonrası kaldırılan imamlık makamını geri getirmeye amaçlamıştı. İran tarafından destek gördüğü öne sürülen Hutiler ile rejim arasında 2003 yılında başlayan ve 6 raunt olarak değerlendirilen dönemsel çatışma 2010 yılına dek sürmüştür. (Açıkalın, Coşkun ve Laçiner, 2010: 81-87).

1.2.5.3 Arap Baharı ve Yemen

Tunus'ta başlayan Arap Baharı süreci Mısır, Libya ve Suriye'den sonra Yemen'e de sıçramıştır. 2011 yılında alevlenen gösteriler Ali Abdullah Salih'in 33 yıllık iktidarının sonunu hazırlamıştır. Rejimin isyanları bastırmak için kullandığı sertliğe aynı sertlikte cevap veren göstericiler, bu durumu Başkanlık Sarayı'nı vurmaya kadar götürdüler. Libya'da gerçekleşen isyanın Muammer Kaddafi'nin korkunç biçimde katledilişine varması Ali Abdullah Salih'in gözünü korkutur ve 23 Kasım 2011 tarihinde görevini bırakır. Ancak demokratik sistem gereği gerçekleşecek seçimlerde aday olmasa bile Salih'in yasalar gereği başkanlığını sürdürmesi mecburiyeti vardı. Yine Yemen Anayasası'na göre Devlet Başkanlığına aday olacak kişiyi meclisin belirlemesi gerekmektedir. Bu durumda Salih görevine devam edemiyor olmasına rağmen başkan adayı olacak kişiyi kendisinin seçmesi imkânını sağlamıştı. Çünkü onun başkanlığını yaptığı parti mecliste büyük bir çoğunluğa sahipti. Böylelikle seçimlere tek aday olarak giren ve eski bir komutan olmasına rağmen ordudan beklediği desteği bulamayan, politik yönü bir hayli yetersiz olan Abid Rabbu Mansur Hadi başkan seçilmiştir. (Aydıntepe, Artokça, 2013: 16).

Yemen'de de demokrasi ve özgürlükler konusunda atılacak adımlarla ilgili büyük beklentiler taşımaktaydı. Özellikle adil ve serbest seçimler, siyasi haklar ve kişisel özgürlüklerin elde edilmesinin yanı sıra kadın hakları başlıkları bu beklentilerde en ön plana çıkan konulardı. Ancak Yemen'de yaşanan iç savaşın nedenlerini sadece Arap Baharı'na bağlamak doğru bir yaklaşım da değildir. Ülkede kırk yılı aşkın bir süredir bölünmeler ve iç savaşa varan mezhep kökenli çatışmalar olagelmıştır. Arap Baharı ise bu sürece yeni bir isim verilmesi ve yaşananların uluslararası gündeme taşınması noktasında etki etmiştir. (Acet, 2018: 114-125).

Kitlesel ayaklanma rejim değişikliğinin ön şartı olabilir, ancak yeter şartı değildir. Arap Baharı'nda halk ayaklanmalarına ve milyonlarca popüler gösteriye rağmen rejim değişiminin gerçekleşmediği Suriye, Yemen, Bahreyn, Libya gibi önek ülkeler bu durumun önemli bir göstergesidir. Arap Baharı başlamadan önce Yemen'in kuzeyindeki Huti hareketi 2004 yılından aralıklarla devletle çatışmaktadır. Güneydeki Hirak hareketi, 1990 yılındaki birleşmeden önce Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni oluşturan idarî birimlerin yıllar boyunca dışlanmalarını sonlandırmak istiyordu ki bu durumun rejim tarafından karşılanmadığı için de ayrılıkçı zamanla bir nitelik sebebi olmuştur. 2009 yılında kendi ülkesindeki Terörist örgütü El Kaide'ye karşı mücadeleleri yapması üzerine Suudi Arabistan'daki terörist unsurların Yemen'deki El Kaide ile birleşerek oluşturdukları Arap Yarımadası'ndaki El Kaide (AYEK), hem Salih rejimi tarafından hem de Riyad ve Abu Dabi tarafından da Tehdit kaynağı olarak görünmektedir. Bütün bu arbede

sonucunda, rejimi değiştirme isteyen halkının sokağa çıkmadan önce Yemen topraklarının üçte biri, hükümetin kontrolü dışındadır. (Durac 2012: 4 ve Sharqieh, 2011: 223- 226).

1.2.6 Bahreyn

1.2.6.1 220'nci Yüzyıl Öncesi ve Sonrası Bahreyn'in Sosyal ve Siyasal Tarihi

Resmi adıyla Bahreyn Krallığı Basra Körfezinde yer almaktadır. Bir ada ülkesi olması nedeniyle kara sınırlarında komşusu olmayan Bahreyn batısında yer alan Suudi Arabistan'a Kra Fahd geçidiyle bağlanmıştır. Güney doğusunda bulunan Katar ile komşu olan Bahreyn Antik çağlarda Dilmun ülkesi olarak bilinmektedir ve M.Ö.2000-1800 yılları arasında önemli bir ticaret merkezi olarak ön plana çıkmaktadır. 1507 tarihinde Portekiz himayesinde bulunan ada 1622 Safeviler tarafından işgal edilmiştir. Son olarak Bahreyn 1784 yılında bir Arap kabilesi olan Atrabi tarafından ele geçmiştir. 1861 yılında 'Daimi Barış ve Dostluk' adı altında imzalanan bir antlaşma ile İngiliz himayesi altına girmiştir. Osmanlıların ve İngilizlerin arasında bir rekabet unsuru haline gelen Bahreyn, 15 Ağustos 1971'de Bahreyn emirinin yayınladığı deklarasyonla bu federasyondan ayrılarak bağımsızlığını ilân etmiştir. (Yazıcı, 2012: 139-140 ve (Fahreddin, Nabi, 2014: 1005-1009).

1.2.6.2 El Halife Ailesi Dönemi ve Arap Baharı'na Giden Süreç

Bağımsızlığını ilan eden Bahreyn'in ilk siyasi lideri 18'inci yüzyıldan bu yana Emir ünvanıyla nitelendirilen El Halife ailesinden Kral Emir Şeyh İsa El Halife olmuştur. Babadan oğula geçen monarşik bir yönetim anlayışını benimseyen El Halife ailesi mezhep bakımından da Sünni bir gelenek anlayışına sahipti. Bu durum özellik tabanda yani halkın çoğunluğunun yüzlerce yıl Şii mezhebinin geleneğine tabi olduğu Bahreyn'de uzun yıllar yaşanacak çatışmaların kaynağını teşkil etmiştir. Bahreyn'deki bu Şii nüfusu kontrol etme politikası güderek Bahreyn'in politikasına müdahil olacak hamleler peşinde olan İran'ın 1981 yılında arkasında bulunduğu iddia edilen bir darbe girişimi gerçekleştirmiştir. Başarısızlıklar sonuçlanan bu girişimin ardından Kral Emir Şeyh İsa El Halife görevine devam etmiştir.

1990'ların başında bu kez Şii halk tarafından sokak gösterileri gerçekleştirilir. Bu gösterileri de bir şekilde bertaraf eden Emir Şeyh İsa El Halife 1999 yılında hayatını kaybeder ve yerine oğlu Kral Hamad bin Isa el-Halife geçer. Babasının dönemindeki sorunları da devralan yeni Kral bu sorunu aşabilmek için Ulusal Eylem Yasası adı altında bir dizi anayasal, siyasal ve idari reformlar başlatmıştır. Bahreyn'de seneler boyunca hayata geçirilemeyen yerel ve genel seçimlerin yapılmasının önünü açan Ulusal Eylem Yasası, 2001 yılı başlarında gerçekleşen bir

referandumda yüzde 95 katılımcıların büyük bir çoğunluğundan onay almıştır. Bu yeni reform hareketleri 1971 yılında ülkenin bağımsızlığına kavuştuğu tarihten bu yana tecrübe ettiği en büyük siyasi ve sosyal olay olarak tarihe geçmiştir. Ancak sorunların giderilmesi amacıyla yürürlüğe giren reform hareketleri soruna çözüm olamamıştır. Zira 2006 ve 2010 yıllarında gerçekleştirilen seçimlerde yaşanan süreç ülkedeki tansiyonu ve gerilimi daha da artırmıştır. (Öztürk,2012: 393-394 ve Rad, 2011: 28-29).

Muhalefetin çoğunluğunu oluşturan Şii göstericiler bu gerilimi meydanlara taşımaktaydı. Bunu yapmalarının nedeni ise Krallık rejiminin Bahreyn'in demografik yapısını değiştirme çalışmalarıdır. Ülkede farklı etnik ve dinsel grupların bir arada yaşamaktadır. Başta hizmet sektöründe görev alan ciddi sayıda Filipin, Hindistan, Bangladeş, Etiyopya, Nepal, Pakistan gibi ülkelerin vatandaşları bulunmaktadır. Krallığın politikaları sayesinde Hindistan, Pakistan ve Ürdün gibi ülkelerin vatandaşlarına pasaport verilerek Bahreyn vatandaşı olmalarına kolaylık sağlanmaktaydı. Böylelikle Bahreyn'deki Şii nüfusu oranına yakın bir Sünni nüfus oluşturulması sağlanabilmektedir. (Catovic, 2016: 10).

1.2.6.3 Arap Baharı ve Bahreyn

2011 yılında Arap Baharı gösterileri patlak verince bundan Bahreyn de etkilenir. Seneler boyunca Sünni yönetime muhalif olan Şii grupları bu denli benzeri büyük çaplı bir halk hareketi başlatabilmek adına cesaret kazanmışlardır. 14 Şubat Devrimi Gençliği adlı bir hareket başlatılmıştır. Bu hareketin başladığı ve geliştiği platform internet olmuştur. Öfke günü olarak adlandırılan 14 Şubat 2011 tarihinde İnci Meydanında toplanan ve çoğu gençlerden oluşan grup, bir siyasal oluşum, bir dini, mezhep ve ideolojik ayrımı işaret etmeden çok daha geniş kitlelerden destek görebilecek mücadelenin içine girdiler. Ancak özellikle bulundukları en güçlü talep krallığın anayasal bir monarşiye dönüşmesidir.

Eylemlerin başında Sünni El Halife ailesinin iktidardan çekilmesi gibi herhangi bir talep içermemekteydi. Arap Baharı Coğrafyası içerisinde Arap Baharı'nın amacına ulaşamadığı ülkelerden biriside Bahreyn olmuştur. Arap Baharı sürecinde Bahreyn de hareketlenmeye başlamıştır. Bahreyn'in daha sürecin hemen başında almış olduğu tedbirlerin yanı sıra, Körfez İşbirliği Konseyi'ne bağlı askerlerin de ülkeye girerek gösterileri bastırması sürecin erken şekilde sonlanmasına neden olmuştur. Ayrıca eylemlerin simgesel merkezi konumuna gelen İnci meydanın da tamamen yıkılması da eylemcilerin pasifize olmasına sebebiyet vermiştir. (Ataman, Demir, 2012: 12-16 ve Catovic, 2016: 10-14).

1.3 Arap Baharı'nda Medya Etkisi

Ortaya çıkan siyasi ve sosyal sonuçları değerlendirildiğinde bir devrim etkisi yaratan Arap Baharı, tarih boyunca meydana gelen diğer tüm devrim hareketleri gibi tabandan yani halk isyanları ve ayaklanmaları ile başlamıştır. Elbette tüm bu halk tabanlı hareketlerin isyanlara ve ayaklanmalara evrilmesinin ardında belli başlı sosyo-ekonomik, siyasal, hak ve özgürlüklerin ihlali gibi nedenler yatmaktadır. (Kıvılcımlı, 1974: 29-30).

Tüm bu halk tabanlı hareketlerin isyanlara ve ayaklanmalara evrilmesinin ardında belli başlı sosyo-ekonomik, siyasal, hak ve özgürlüklerin ihlali gibi nedenler yatmaktadır. Yaşanan süreç genelde bardağı taşımasına neden olacak son damlayı beklemektedir. Sıkıntılar insanların kaldıramayacağı bir boyuta geldiğinde patlak veren bir sosyal vaka toplumu infiale sürüklemektedir. Kendiliğinden örgütlenmiş toplulukların açık alanlarda, meydanlarda toplanmasına oradan da merkezi otorite ve onun güçleriyle çatışma haline gelebilecek olayların meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum da neticeleri bakımından uzun yıllar süren krallıkların, hanedanlıkların ve rejimlerin yıkılmasına neden olabilmektedir. (Kıvılcımlı, 1974: 29-30 ve 47-54).

Halk tabanlı bu toplulukların bir araya gelme sürecindeki örgütlenme faaliyetleri baz alındığında insanlar arasındaki iletişimin şeklinin ve iletişim kanallarının önemi ortaya çıkmaktadır. Örneğin semavi dinlerin ortaya çıkış süreçleri incelendiğinde şöyle bir okuma yapmak mümkündür. İktidardaki zümre tarafından ezilen, zulüm gören tabakayı oluşturan köleler ve köylülerin karşısına bir anda bir figür çıkar. Bu çaresiz insanları etrafında toplar, onlara anlattıklarıyla çok farklı bir açılım sunar. Sonra bu anlatılar dilden dile uzaklara kadar yayılır ve büyür.

Sonraki asırlarda meydana gelen isyanlar ve ayaklanmalar artık adı devrim olarak nitelendirilecek bir olguya dönüşecektir. 18'inci yüzyıl sonunda Avrupa kıtasında Fransız köylülerinin ve kentlerde yaşayan fakir insanların başını çektiği ayaklanmalar devrime varacak sürecin fitilini ateşlemiştir. Kıtık ve arkasından gelen kötü kış koşulları nedeniyle açlıkla karşı karşıya kalan insanların ayaklanmak için dışarıdan ayrıca bir motivasyona zaten ihtiyaçları olmadığı söylenebilir. Ancak egemen zümrelerin cenahında bir zafiyetin oluşmadığı, siyasal iktidarın güçlü olduğu ortamda, bu ayaklanmaların etkisi yerel ve sınırlı kalmıştı. Devrime giden yolu Burjuva sınıfının açlık ayaklanmaları” ya da “ekmek ayaklanmaları” olarak isimlendirilen bu hareketleri sahiplenmesi açmıştır. Potansiyel öfkeyi daha organize bir eylem bütünlüğü haline getirebilmek için köylerde ve kentlerde yaşayan insanları bilgilendiren, eğiten bir dizi faaliyetler

gerçekleştirilmiştir. Bu sayede Krala ve onun muhafızlarına karşı çatışmaya hazır silahlı Ulusal Muhafızlar adıyla bir milis gücü oluşturulmaya karar verilmiştir. Ancak Ulusal Muhafızlara katılabilmek için pahalı bir üniforma edinebilmek gerekiyordu. Kent yoksulları bu örgütlenmeye giremiyordu. Yine de yoksul halkın kendiliğindenci bir biçimde tarih sahnesinde adını yazdırmasına olanak tanıyacak hareketin önüne geçilmedi. 14 Temmuz 1789 günü, hapishane ve cephanelik olarak kullanılan Bastil'in basılmasıyla Kralın otoritesini tamamen yıkacak mihenk taşı da aşılmış oldu. Devrimden sonra toplumsal hareketlilik büyük bir gelişim göstermiş ve siyasallaşma döneminin başlamasını sağlamıştır. Paris'in başını çektiği birçok şehirde günümüz siyasi partilerin orijinini oluşturan yerel siyasal kulüpler kurulmuştur. Tabandan tavana yayılan ifade özgürlüğü sayesinde 1789 Fransası yoğun bir gazete, broşür, kitap yayını yaşamıştır. Soylu olmayan sıradan fakir kentli artık iktidarın adımlarından haberdar olabilme hakkına haiz olabildiği ve kamu vicdanı tesis edildiği bir medya kavramı yavaş yavaş hayata geçmeye başlamıştır. (Koç, 2011: 48-51).

19'uncu yüzyıl bilgi aktarımı ve bilgiyi yeniden üretime dönüştürme sürecinin elektrik ve elektronik temelli atılımlarla gelişim göstermeye başladığı bir dönemi kapsamaktaydı. Telgrafın ve telefonun icadı, yüzyılı sonuna doğru radyo yayınlarının başlaması. 20'nci yüzyılda medyanın bir iletişim kanalı olarak henüz kendi devrimlerini gerçekleştirememiş toplumların örgütlenmesinde önemli etkisi olmaya başlamıştır. Ancak kitlelere etki eden ve devrimlerin meydana gelmesine vesile olan bu kitle iletişim kanalları bir süre sonra devrimlere liderlik eden güçlerin elinde otokrasiyi sağlayan bir araca dönüşmüştür. Tüm yayın organlarına sahip olan ve bunu kendi ideolojisinin propagandası için kullanan yeni rejimler ortaya çıkmaya başlamıştır. (Aymaz, 2018: 135-138).

1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi yeni bir başlangıç olarak ifade ediliyordu. Ülkedeki tüm insanların din, dil, ırk ayrımı olmaksızın eşitlik içinde yaşayabileceği bir düzen tasvir edilmekteydi. Görsel, işitsel medya ve sinemanın teşvikiyle oluşturulan propaganda faaliyetleriyle proletaryan sınıfın farkındalığının artması, çoğulcu demokratik sistemin gelişmesi amaçlanmaktaydı. (Onay, 2002: 82-88 ve Baharçipek, Ağır, 2014: 10-11).

Ancak Bolşevik Devrimin kurucu lideri Lenin'in ölümünden sonra seçimle başa geçen Stalin ile birlikte otoriter sisteme dönülmüştür. Böylelikle tüm medya organları rejime hizmet eder vaziyete gelerek muhalif sesin çıkması engellenmiş, ifade özgürlüğünün önüne geçilmiştir. Bu sayede tek kanaldan komünizmin propagandası aktaran mekanizma oluşmuştur. 20'nci yüzyılın ortalarına doğru yeşeren faşist ideoloji Almaya ve İtalya gibi ülkelerde medya rejime

hizmet eden tek elden toplumu biçimlendirmeyi hedef edinmiş bir araç haline gelmiştir. (Ebenstein, 2003: 358 ve Heywood, 2007: 96-98).

İkinci Dünya Savaş'ı ile birlikte yıkılan bu ideolojilerden sonra demokratik yönetim anlayışı egemen olmuştur. Kamu vicdanını tatmin edebilecek, onları bilgilendirecek, yönetimlerin tek ses olmasının önüne geçebilecek, sivil denetimin temini olabilecek ifade özgürlüğü sağlayan haber aktarım işlevi medyaya teslim edilmiştir.

Tabii ki medyaya atfedilen bu özgürlük dünyanın tüm coğrafyasında aynı şekilde teşekkül etmemiştir. Tek adam ve aile hanedanlığının hüküm sürdüğü yarı militarist otokratik rejimler gerek Güney Amerika Kıtası gerekse Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde uzun yıllar yönetimlerde tek söz sahibi olmuştur. Bu durum muhalif kanadın görüşlerine kapalı tekelci bir medya anlayışını meydana getirmiştir. (Erdoğan, 2018: 47-48).

Muhalefet kendi sesini duyurabilmek için 21'inci yüzyılı yani internet çağını beklemiş. Artık yeniçağda ana akım medyaya karşı merkezi otoritenin kontrolünden kurtulabilen alternatif medya kanallarının oluşmasına vesile olmuştur. Böylelikle yeniçağda artık ana akım medya ve alternatif medya arasındaki işlevselliğin tartışıldığı konuları gündeme getirmiştir. Özellikle Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerdeki bu iki akımın bu süreci nasıl takip ettiği sürece nasıl etki ettiğine dair ışık tutabilmektedir.

1.3.1 Arap Baharı ve Ana Akım Medya

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki gazetecilik, kamu yararı için haber toplama, alma ve yayma faaliyetleri 18'inci yüzyıla kadar varmaktadır. Bu dönemlerde Batılı emperyalist ülkeler güç dengesini kendi lehlerine çevirmeleri neticesinde bu bölgelerde hâkimiyet kurmaya başlamışlardı. Fransa, İngiltere ve İtalya gibi ülkeler bu sayede kurumsal yayıncılık anlayışını Arap ülkelerine getirmişlerdir. Temel gaye kendi kültürlerini aşılatabilmektir. Edebiyat yayınları olsun gazetecilik anlayışı olsun bölgedeki hâkimiyetleri artırabilmek adına yazılı ve görsel yayıncılık konusunda önemli adımlar atılmıştır. Kurulan yayıncılık teşkilatları Arap halkın haber alması, bilgilendirilmesinden ziyade sömürgeci devletleri bu bölgede kendi stratejik çıkarlarını koruyabilecekleri faaliyetler gerçekleştirmektedir. (Ayalon, 1995: 50-51).

20'nci yüzyıla gelindiğinde Arap ülkeleri bu sömürgeci zinciri kırabilmek ve özgürlüklerini elde edebilmek adına medyanın uluslararası yayıncılık gücünü kendi lehlerine çevirecek şekilde kullanabilmişlerdir. Arap ülkeleri bir bir kendi hürriyetlerini kazandıktan sonra ulusal basınlarına da kavuşabilmişlerdir. Ancak uluslararası anlamda bir özgürlük aracına dönen medya bundan

sonraki süreçte ifade özgürlüğünün ön plana çıktığı bir yapının aksine ülkeyi yöneten iktidarların elindeki bir araca dönüşmüştür.

Tabii ki bu coğrafyadaki insanların çoğunun yoksul oluşu ve okuma yazma oranının düşük olması yazılı medya organlarından faydalanabilmelerine engel teşkil etmiştir. Bu yayın organlarını daha çok varlıklı elitist tabaka kullanabilmiştir. Görsel ile işitsel yayıncılık olan radyo ve televizyon da iktidarların elinde toplumu oyalayan onların yaşamlarını biçimlendirilen yayınlara yer verilmiştir. İdeal bir haber yayıncılığının olmadığı, dünyadan izole edilmiş bir yapının hüküm sürdüğü Arap ülkelerindeki medya anlayışı 1990'lardan sonra uydu yayıncılığın bu ülkelere girmesiyle farklı bir kanal açmıştır. Uydu yayınları Arap halklarına batılı ve çevre ülkelerin televizyon kanallarını takip edebilmelerine ve genç nüfus bazında hem sosyal hem de siyasal anlamda dünyaya farklı bir pencereden bakabilen bir neslin oluşmasına imkân sağlamıştır.(Burke ve Briggs, 2005: 157-161).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a gerçekleştirdiği Okyanus ötesi harekâtlar bölgedeki dengeleri yeniden değiştirecek süreci başlatmıştır. Ekonomik ve siyasi sıkıntılar 2000'li yıllara gelindiğinde yıllardır hanedanlaşmış hüküm süren rejimlerin koltuklarını sarsmaya başlamıştır. Ancak ana akım medyayı teşkil eden televizyon, gazete ve radyo gibi organlar devletin tekelinde yayın yapmaktadır. Toplumun kaynama noktasına geldiği konular hasıraltı yapılmakta ve asla medya organlarında yer almamaktadır.

Arap Baharı sürecini başlatan Tunuslu Sokak satıcısı Mohamed Bouazizi'nin yaşadığı dram ve akabinde gerçekleşen protesto gösterileri ne Tunus'un ne de diğer Arap ülkelerinin ana akım medya organlarında yer almamıştır. Hatta bunun gibi birçok protesto gösterisi yerine boş meydanlar alakasız yayınlara yer verilmiştir. Ülkeyi yöneten rejim ve aileler satın aldıkları televizyon kanallarında direktifleriyle istedikleri haberi ve görüntüyü yayınlatabiliyorlardır. Ancak Tunus'ta yaşanan olaylar sadece Tunus'un kendi yerel ölçeğinde değil uluslararası kanallarda yayınlanacak boyutta bir hal alınca yurtdışından yayın yapan kanallar da yasaklanmaya başlamıştır. Yıllarca muhalefetin sesini kesen, onlara kapılarını kapatan ana akım medya aynı yaklaşımı protestoları gerçekleştiren kitleye de uygulamaktadır. Tunus'tan başlayarak Mısır, Suriye ve Libya'ya yayılan gösterilere katılan insanlar isyanların başladığı ülkelerin ana akım medya organlarında marjinal bir kitle olarak lanse edilmektedir. Olayların başlangıcından itibaren Tunus ve Mısır'da rejime yakın gazeteciler televizyonlara çıkarak isyanları haksız çıkaracak içini boşaltacak yorumlarda bulunmaktadır. Gösterilerin, isyana ve ölçüsünün kaçarak kontrol edilemeyecek bir boyuta gelerek çatışmalara dönüşmesinin ardından

Tunus'ta devlet başkanı Zeynelabidin Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesinin ardından dengeler bir anda değişmiştir. Artık ana akım medya Bin Ali ve onun rejimine yakın isimlerin bir anda sesi kesilmiştir. Yıllarca hiç yer verilmeyen bir tabu haline gelmiş muhalefetin sesi ulusal kanallarda yer bulmaya başlamıştır. (Owais, 2011: 9-13).

Ana akım medyadaki bu değişim isyanları sadece bir protesto hareketi olarak değil devrim boyutuna taşıyan adımlardan bir tanesi haline getirmiştir. Tabii tam anlamıyla özgür bir yayın anlayışı ortaya çıkmamıştı. Bunun nedeni ana akım medyayı teşkil eden ulusal televizyon kanallarının kamuya bağlı yapısı gereği iktidar gücüne kim sahip olduysa ona bağlı olmasıdır. Ülke yönetimini yönetenler değişse de değişmeyen belli kurallar, sansürler ve manüpile edilmiş haberler yayınlanmaya devam etmektedir.

1.3.2 Arap Baharı ve Alternatif/Muhalefet Medya

90'lı yıllarda kitle iletişim haberciliği internetin insanoğlunun hayatına girmesi ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Gazete ve televizyon görsel, işitsel bazda tek yönlü aktarımı olan geribildirimleri olmayan bir iletişim türüydü. Bazı canlı yayın programlarında izleyiciler de enteraktif olarak programlara katılımcı olabilse de internetin yaygınlaşmaya başlamasıyla farklı türlerde medya araçları bambaşka bir resmin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artık haber almak isteyen insanlar sadece kitapları, gazeteleri, televizyonları ve radyoyu kullanmak dışında evlerindeki bilgisayarlardan internet yoluyla tüm dünyada olup bitenler hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. (Hroub, 2015: 145-150).

Bu işin bilgiyi tek taraflı edinme boyutudur. Diğer boyutu ise artık insanlar kendileri de haber kaynağı olabilme, haber üretip haberi yayabilme imkânına kavuşmuş olabilmektedir. Yapısı gereği alternatif medya, yeni medya denen bu kavram ile ilk batılı ülke insanları tanışmıştır. Ancak bu iletişim şeklinin dünyanın tamamına yayılması eskisi gibi uzun sürmeyecektir. Çünkü küresel bir pazar haline gelen dünya coğrafyası üzerinde teknoloji ve dijital araçlar her yerde kolay ulaşılabilen bir hale gelmiştir. İnternet uydular üzerinden çok yaygın bir ağa kavuşmuştur. Böylesi bir altyapı tabanına sahip internetin zaman içerisinde sadece evlerde ve iş yerilerindeki masaüstü bilgisayarlarda kısıtlı kalmaması mobilize olmuş (telefon, tablet vb.) araçlarda da kullanılabilmesi ana akım medya araçlarını taca çıkaracak çok önemli bir adıma dönüşmüştür. Dünyanın her hangi bir yerinde vuku bulan bir olay akıllı telefonlar ile kayıt altına alınarak sosyal medya kanallarıyla yayınlanabilmektedir. Bu durum haberin kurumsal bir uygulamaya ihtiyaç duyulmadan kişiye indirgenmiş ucuz maliyetli bir yapıya bürünmesine vesile olmuştur. Haberin bu şekilde kolay paylaşılabilmesi ve sansür denetimi gibi bir mekanizmadan

bağımsız yayılabilmesi ülkeleri yıllardır tek sesli otoriter rejimlerle yönetilen Arap ülke halklarınca çabucak satın alınabilen bir olgu haline gelmiştir. (Altunay, 2012: 38).

Ülkelerindeki sorunları hiç değinmeyen ana akım medyaya alternatif olabilmek, görüşlerine hiç yer verilmeyen muhalefetin sesi olabilmesi adına sosyal medya araçları büyük rağbet görmekteydi. 1990’lardan sonra yetişen yeni neslin önceki nesle göre okuryazarlık konusunda daha da kendini geliştirebilmiş olması ve artan genç nüfusla doğru orantılı bu oranın yükselmesi görüşlerini uzun makaleler ile dile getiren bloggerlerin çoğalmasına ve gençlerin daha fazla politize olabilmelerine olanak sağlamıştır. Her türlü sosyal olaylara topluca tepki gösterebilen, organize olup örgütlenebilen bu nesil sayesinde başta Tunus ve Mısır’da tarihi meydanlar politize olmuş kitlelerin toplandığı rejimler aleyhine gösterile yaptıkları alanlar haline dönüşmüştü. Gençleri bu denli politize tepkilere iten diğer sorun ise ekonomik krizler pencesinde olan Arap ülkelerinde işsizliğin artması ve bu gençlerin istihdam edilememesiydi. Yolsuzluğun, rüşvetin her türlü adaletsizliğin arttığı ve ağır işleyen bürokratik sistem eğitilmiş ama işsiz gençlerin kader birliği etmesine neden olmaktaydı. Tunus’ta yaşayan Mohamed Bouazizi bu yüz binlerce gençten sadece bir tanesiydi. Tezgâhının polisler tarafından dağıtılması ve akabinde şiddet görmesini onuruna yediremeyen Bouazizi kendisini meydanda yakarak tepkisini trajik biçimde ortaya koymuştur. Bu olay Tunus’taki hiçbir televizyon kanalında gazetede haber değeri görmemişti. O gün orada olayı cep telefonlarıyla nakleden insanlar ki çoğunluğu gençlerden oluşmaktaydı, bu görüntüleri Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım ağlarında paylaşmış görüntüler tüm üyeler tarafından dünyaya yayılmıştı. Olayın ortaya çıkması ile sayısı binleri aşan insan hem Bouazizi’nin yattığı hastane önünde hem de Bouazizi’ye şiddet uygulayan polis memurunun bulunduğu teşkilatın önünde toplanarak gösteriler düzenlemiştir. Bu gösterilerin de hiçbirisi ana akım medya tarafından yayınlanmamış ancak alternatif medya kanalları artık kendi haber dilleriyle bu gösterileri düzenli biçimde internet üzerinden tüm sosyal medya kullanıcılarına aktarmıştır.(Bossio, 2017: 49-52 ve Galal ve Spielhaus, 2012: 1-5).

Gösterilerin hem meydanlardaki gerçek platformda hem de sanal platformda önüne geçemeyen Tunus hükümeti artan baskıları bir nebze dindirebilmek adına Bouazizi’yi darp eden polis memuru hakkında orantısız güç kullanma eylemi nedeniyle dava açılmasını sağlamıştır. Açığa alınan polis memurunun dava süreci de yine sosyal medyadaki gençler tarafından dikkatli biçimde takip edilmiştir. Ana akım medyanın yayın organlarında konuyu manipülasyona uğratmayı görev edinmiş rejim yanlısı gazetecilerin karşısına muhalefetin sesi olarak gerek yasaklı politikacılar ve muhalif görüşlü sivil halktan oluşan blogerler çıkmıştır.

1.4 Jeopolitik Kavramı ve Medyanın Jeopolitiği

Jeopolitik kavramı ‘Geo’ ve ‘Politik’ olan iki terimin birleşmesinden oluşmaktadır. Geo; yer veya Dünya anlamına gelmektedir. Türkçede karşılığı olan siyaset Politikos, kent veya devlet anlamına gelen Latince ‘Polis’ kelimesinden türetilmektedir. Britannica Ansiklopedisi’ne göre jeopolitik uluslararası ilişkilerde güç ilişkileri üzerindeki coğrafi etkilerin analizi anlamına gelmektedir. Jeopolitiğin özel bir bilim alanına dönüşmesi ve teorik ve metodolojik esasları oluşması zaman almıştır. Bu kavram 20. yüzyıla kadar kavramsallaştırılmamıştır ve buna rağmen insanlık tarihi boyunca devletlerin coğrafyası ve politikaları incelenmiş ve toplumsal hedefler, politika ve çatışma yöntemleri belirlenmiştir. (Aslan, 2019: 39).

Jeopolitik literatürde ilk 19. yüzyılında İsveçli akdimeysen Rudolf Kjellen tarafından kullanılmıştır. Ayrıca bilimsel ve akademik anlamda Alman antropolog ve coğrafyacı Friedrich Ratzel bu kavramın temellerini tespit etmiştir. Bu terim, bir ülkenin coğrafi konumu sayesinde ekonomik, politik, askeri ve benzeri alanlarda kazandığı önemi yansıtmaktadır. Jeopolitik, bilimsel sonuçların siyasi düzeyde çıkarılması ve uygulanmasında önemli bir öneme sahiptir.(İşcan, 2004: 49). Başka bir deyişle Jeopolitik dünya haritası üzerindeki yerinin bir bölgeye ya da bir ülkeye sağladığı gelirler ile ilgilenmektedir.

Jeopolitik kavramının henüz küresel olarak kabul edilen tek bir tanımı olmamıştır. Ancak bu konun bazı unsurlarının tanımları ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Jeopolitik, bir devletin güç değerlendirmesi yapmak amacıyla değişen ve değişmeyen unsurları incelemektedir. Bu iki unsurlar ile zaman olarak üç ana “ölçü birimlerini” dikkat alarak bir devletin jeopolitiği tespit etmek mümkündür. Jeopolitikte değişmeyen ana unsurlar ülkenin sınırları, coğrafi konumu ve şekli, su ve iklimi, stratejik kaynaklar, Jeolojik ve jeomorfolojik özellikler ile gibi oluşmaktadır, değişen unsurlar ise politik, sosyal, ekonomik, bilimsel ve teknolojik değerler gibi alt birimlerle medyana gelmektedir. (Yılmaz, 2012: 3- 4).

Arap dünyasında 2011 yılında başlayan olayların gelişmesi ve gösterilerin ardından ortaya çıkan siyasi değişimler bölgenin yeni bir jeopolitiğini ortaya çıkartmıştır. Arap Baharı, bölgedeki birçok ülkenin politik, askeri ve kültürel değerlerini değiştirmiştir. Bazıları kontrol ve stratejik bir pozisyon kazanmış, bazıları ise diğer ülkelere karşı güçlerini kaybetmiştir. Durum böyleyken, Türkiye, bölgenin yeni bir jeopolitik yeniden oluşturulmasına katılan en önemli ülkelerden biri olmuştur. Arap Baharı’nın olumlu pozisyonuna katkıda bulunduğu ve bölgedeki halklara diktatörlük karşısında verdiği desteği ve daha sonra mültecileri kabul ederek, Türkiye Orta Doğu halkları nezdinde büyük bir güç kazanmıştır. Ancak, tüm bunların önemine rağmen, Türkiye’de çok sayıda Arap medya kuruluşunun ortaya çıkışı, hepsinden daha fazla önem taşımaktadır.

Medya, bir ülkenin jeopolitiğini şekillendirmede en önemli unsurlardan biridir. Popüler jeopolitiğin basit bir tanımında; medya rollerini incelerken insanların çevresinde cereyan eden olayları ve bulundukları coğrafyayı medya ve geniş kitleler için üretilmiş kültürel materyallerin yardımıyla nasıl algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını incelemektedir. (Anaz, 2012: 26). Bugüne kadar Arap Baharı üzerinde yapılan çalışmalar hala Tunus, Mısır, Yemen ve diğer ülkelerdeki toplu gösterilerin uzun vadeli etkilerini ve bu durumun medya tarafından da nasıl yönetildiğini anlamaya çalışmaktadır. Ancak Arap Baharı olaylarından sonra bölgedeki yeni jeopolitik yapıda medyanın nasıl konumlandığına ilişkin kayda değer bir çalışma bulunmamaktadır.



İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI'NDA TÜRKİYE ve TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ARAP GAZETECİLER

2.1. Türkiye'nin Arap Baharı'nda Pozisyonu

Gerek coğrafi yakınlık nedeniyle gerekse devletin bölge politikaları nedeniyle Türkiye Arap Baharı'nın patlamasıyla ilk günlerinden beri yakından takip etmiştir. Türkiye'nin izlediği dış politika ışığında değerlendirmeleri yapmış ve onun üzerinde taraflarını belirtmiştir. 2010 yılının sonlarındaki Tunus'ta başlayan bu toplumsal hareketleri bu yana kadar Türkiye Cumhuriyeti Arap Baharı'nı pozitif yönde kavramsallaştırmıştır (Kardaş, 2013: 71). Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin Arap Baharı'na ilişkin takındığı tavrı anlamak amacıyla Osmanlı döneminden günümüze Arap dünyası ile ilişkilere değinilecek ve sonra süreçteki diplomatik duruş hakkında bilgi verilecektir

2.1.1. Osmanlı Dönemi Ortadoğu İlişkileri

Tarih boyunca Türk ve Arap medeniyetlerinin ilişkileri geçmiş yüzyıllara dayanmaktadır. İslamiyetin doğuşundan sonra dinin yayılması için birçok cihat seferleri düzenlenmiştir. Bu seferler sürecinde çeşitli nedenlerle en çok temas kurulan Türk kavimleri olmuştur. Türklerin İslamiyeti kabul edişi sonrası dinin kılıç gücü haline gelmesi aynı sürece denk gelmektedir. Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde Türk Kavimleri Haçlı Seferlerine karşı bölgeyi beraberce savunmuşlardır. (Cleveland, 2004: 7 -11).

Osmanlılar ile birlikte Türk – Arap ilişkisi hâkimiyet bakımından eksen değiştirmiştir. Yükselme döneminde özellikle Yavuz Sultan Selim'in Doğu odaklı politikaları doğrultusunda gerçekleştirilen seferler ile Asya ve Afrika'da önemli toprak kazanımları gerçekleştirmiştir. 1517 yılında Mısır'ı Osmanlı toprağı yapan seferin ardından Mekke, Medine ve Hicaz'ın öteki bölgelerinde Osmanlı padişahları için hutbeler okutulmaya başlanmıştır. Bu sayede “Haremeyn'in hadimi” ve “Hicaz'ın hâkimi” olarak tanımlanan Osmanlı hükümdarları Ortadoğu'daki Türk hâkimiyetine ivme kazandırmıştır. Tabii bu hâkimiyetin stratejik bakımdan esaslı başka bir sebebi daha bulunmaktaydı. O da Osmanlı İmparatorluğu'nun batı medeniyetleri üzerinde hâkimiyet kurabilmek adına buralara sefer düzenleyebilmek için doğuyu kontrol altında tutma gayesi. Bu yüzden batıyı ön plana çıkaran hedefler doğunun biraz göz ardı edilmesine neden olmuştur. Ümmetçilik yolu ile sürdürülen Ortadoğu politikası aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun oturmuş devlet politikası göz önüne alındığında çok da sıkıntılı işlemiyordu. Osmanlı sisteminin ruhu şu temel ilkeye dayanmaktaydı; kendi yönetimleri altında bulunan Arap

vilayetlerinde nüfusun sosyal, siyasal ve kültürel yapısına göre farklı bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Tam anlamıyla etkin olunan yerlerde yerler doğrudan merkeze bağlı yönetilirken, daha uzak yerlerde aşiret reislerine ve feodal emirlerine idari anlamda imtiyazlar tanınarak bölge yönetilirdir. (Cleveland, 2004: 28 -32). Ancak tüm işleyen sisteme rağmen 18 ve 19'uncu yüzyıllarda İngilizlerin bölgeye girmesi içten içe etkinliğini artırmasıyla Osmanlılar için hâkimiyetin elden çıkmasına neden olacak sürecin başlamasına da vesile olmuştur.

Balkanlar'da başlayan milliyetçilik ve bağımsızlık hareketleri Batılı emperyalist devletlerin teşvikiyle Arap ülkelerine de sıçramıştı. I.Dünya Savaşı döneminde Osmanlıları zayıflatan toprak kayıplarının büyük bir kısmı Arap ülkelerinin başlattıkları silahlı bağımsızlık mücadeleleri neticesinde gerçekleşmiştir. (Cleveland, 2004: 173 -190). Savaşı boyunca Osmanlı Devleti, Arap yarımadasındaki kutsal şehirleri korumaya çalışmış, ancak buralara yeterli güç, malzeme ve silah desteği sağlayamamıştır. 1916 yılında İngilizlerle koordineli olarak Arapları Osmanlı Devleti'ne çıkmış, Şerif Hüseyin bağımsızlığını ilan ederek Hicaz'ın ve İslâm âleminde önemli olan toprakları büyük ele geçirmiştir. (Bostancı, 2014: 117). Bunun ardından gerçekleştirilen barış antlaşmaları neticesinde galip devletlerin talepleri doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması gerçekleşmiştir Böylelikle Arap bölgesinde 400 yıldır Türk egemenliği altında siyasal, toplumsal ve dini düzenin de sonu gelmiştir.

2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Ortadoğu İle İlişkiler

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıkan yeni siyasal kimliği, Ortadoğu'dan uzaklaşmasına yol açmaya başlamıştı. Türkiye bu dönemde birçok sosyal ve siyasal yapılanma içine girmiş batılılaşma yolunda atılan adımlar doğrultusunda topluma indirgenen reform hareketleri Arap toplumu ile arasındaki kültürel farkın değişmesine ve uyuşmazlık göstermesine sebebiyet vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme hamleleri diğer Arap ülkelere rol model olarak gösterilse de muhafazakâr yapılarını kıramayan Ortadoğu ülkeleri ile ciddi biçimde bağ kopukluğu oluşmaya başlamıştı. (Sinkaya, 2011: 80-82).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Arap ülkelerinin çoğu Batılı emperyalist ülkelerin sömürgesi olmaktan kurtulacak hamlelere girişmiş dünya kamuoyunda gören bu desteğe Türkiye de katılmış ve Arap ülkelerinin çoğu bağımsızlıklarını ilan etmişti. Tabii dünyanın stratejik güç dengeleri de 20'nci yüzyılın başına göre değişim göstermişti. Batının yükselen gücü Amerika olurken doğuda Sovyetler Birliği ile iki kutuplu güç dengesinin olduğu bir dünya düzenine geçilmişti. Sovyetler ve Amerika bölgede kendi hegemonyalarını kurabilmek için Ortadoğu ülkelerini kendi saflarına çekmek için yakın politikalar uygulamışlardı. Buna ek olarak Filistin

toprakları üzerinde savaş sonrası kurtulan Yahudi nüfusunun aktarılmasıyla kurulan İsrail Devleti Ortadoğu'da sorunları artıracak bir ateş çemberinin fitilini yakmıştı. Türkiye'nin İsrail'i bağımsız devlet olarak tanıyan ilk ülkelerden bir tanesi olması Arap devletleriyle Türkiye'nin arasının açılmasına neden olmuştur. (Bağcı,2001: 26-32).

1960'lara doğru Arap milliyetçiliğinin artması Irak'ta batılı modele sahip yönetimi indirip, iktidara gelmesi, Mısır, Suriye'de yönetimlerinin Sovyet Birliği ile yakın siyasi ilişkiler içerisine girmesi Türkiye Ortadoğu'da etkin bir dış politika izleme imkânından yoksun kalmıştır. 1970'li yıllar Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinin yakınlaşmasına neden olan ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. 1973 yılında patlak veren petrol krizi Türkiye'ye yeni ihracat pazarları bulmaya itmiş. Çünkü petrol faturasından çıkan ağır maliyetleri karşılamamanın en mantıklı yolu bu görülmüştü. Kıbrıs çıkarması neticesinde Amerika Birleşik Devletleri'yle arasında siyasal bir gerilime dönüşünce Amerika Türkiye'ye karşı büyük bir ekonomik ambargo uygulamıştı. İsrail'in Amerika ile önemli bir stratejik ortak olması bu süreçte Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin bozulmasına ve bunun akabinde Arap ülkeleriyle belli düzeyde aralarının tekrar düzelmesine neden olmuştur. Arap ülkelerinin bir araya gelmesiyle oluşan İslami Konferanslara Türkiye 1981 yılında bir kez Başbakanlık düzeyinde katılmış diğer dönemlerde ise dışişleri bakanlığı seviyesinde katılım göstermiştir. Bunun nedeni laik bir devlet yönetim anlayışına sahip Türkiye'de halkın gösterebileceği yoğun kamuoyu tepkisini göz önünde bulundurmasıdır. (Kürkçüoğlu, 2010: 202-206; Bölükbaşı, 2001; 250-53 ve Sinkaya,2011: 84-86).

1980'ler hem olumlu hem de olumsuz gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bölge ülkeleriyle ticarette ve inşaat sektöründe işbirliğinin etkileri piyasayı canlandırmıştı. Ancak 80'lerin ortasında ortaya çıkan PKK terörü sorunu ve bu örgüte organik biçimde destek veren Suriye ve Irak gibi ülkeler nedeniyle siyasi krizler yaşanmasına neden olmuştu. PKK sorunu bölgedeki bu iki ülkenin örgüte sağladığı destek sebebiyle yıllarca sürecektir bir kanlı mücadeleye dönüşmüştü. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Amerika'nın bölgedeki en etkili emperyalist güç konumuna geçmesi Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde bölgedeki dengeleri altüst olmasına neden olmuştu. Amerika bölgedeki radikal Arap milliyetçisi iktidarlara karşı Türkiye'yi baş müttefik olarak görmekteydi. Bu durum Ortadoğu ülkeleriyle olumlu ilişkiler kurmaya başlamış Türkiye açısından ip üzerindeki bir cambaz gibi hareket etmeyi zorunlu kılan bir dış politika gütmelerini mecbur bırakmıştır. (Bölükbaşı,1992: 77-79).

Amerika'nın 90'ların başından itibaren başlattığı Körfez Harekâtlarını 11 Eylül saldırılarının ardından Irak'ı işgal etmeye götüren süreçte oldukça kırılgan bir Ortadoğu politikasının yaşanmasına neden olmuştu. 90'lar boyunca uzun yıllar koalisyon hükümetleriyle

yönetilen Türkiye'nin 2002 yılından itibaren AK Partinin tek başına iktidarı kazanmasından sonra Ortadoğu politikalarında gözle görülür yapısal değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. 2003 yılında Amerika ile yaşanan tezkereye onay vermeyen oylama ve Türk askerlerinin başına Amerikan askerleri tarafından çuval geçirme hadisesi Amerika ile ilişkilerde ileride yaşanabilecek sıkıntıların tohumlarını ekmisti. AK Parti hükümetinin yapısal olarak İslam tabanlı politikaları ve sınıra komşu ülkelerle sıfır sorun hedefi bölge ülkeleriyle ilk zamanlarda uyum göstermektedir. Öte yandan Amerika ile de tamamen köprüleri yıkmamak adına Büyük Orta Doğu Projesinin paydaşlarından birisi olarak destek vermektedir. Bu doğrultuda Amerika'nın bölgedeki çıkarlarına ters düşen adımlar atan Rusya ile yakınlık kuran ve bu yüzden Amerikan'ın hedef tahtasına koyduğu Suriye'deki Esad rejimi ile AK Partinin de arasında soğuk rüzgârlar esmeye başlamıştır. (Kardaş, 2011: 20-23 ve Türkmen, 2010: 26 -32).

2.1.3. Arap Baharı Dönemi Ortadoğu ile ilişkiler

Arap Baharı'nın ortaya çıkışının arkasında yatan nedenler neredeyse bir asır boyunca süre gelen otoriter devlet rejimleri ve baskıcı hükümetler, bunlara bağlı olarak insan hakları ihlalleri, ekonomik sorunlar, işsizlik ve özlük haklarının gerektiği biçimde yerine getirilememesi. Gerek sömürge gerekse kendi özgürlüklerini ilan ettikleri dönemler olsun Arap ülkelerinin çoğunda bu yapısal sıkıntılar her dönemde bir biçimde baş göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyet'i 20'nci yüzyılın başında emperyalist saldırılara karşı ilk baş kaldıran ve kazanan ülke olarak benimsediği demokratik ve laik sistem gelişmiş birçok dünya ulusu tarafından rol model olarak gösterilmiştir. Ancak Arap milliyetçiliğiyle, dini muhafazakârlığı esas alan bu gerçeği göz ardı eden Ortadoğu ülkelerin birçoğu Arap Baharı sayesinde bununla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Türkiye bu anlamda Arap Baharı'nın meydana geldiği ülkelerde hem tepedeki siyasal düzlemde hem de tabandaki halk nezdinde demokratik yönetim anlayışı hususunda belirleyici bir konuma gelmiştir. (Kıbaroğlu, 2011: 32-35).

Arap Bahar'ını iç savaş yaşamadan atlatan ancak neredeyse hiçbir dönem gerçek manada bürokratik ve kamusal hizmet anlayışıyla yönetilmeyen Arap ülkeleri mevcut bulunmaktadır. Bu ülkelerde merkezi ve yerel yönetimlerin üstlenemeyecekleri inşaat sektörü kent planlaması gibi hizmetlerde Türkiye bu alandaki donanımsal yeterliliğiyle doğrudan etki edebilmekteydi.

Tüm demokratik talepler ve modernleşmeye dönük hedeflere rağmen kökü Osmanlı imparatorluğuna dayanan ve İslami ümmetçilik anlayışı Arap Baharı ülkelerinde var olmaktadır. Türkiye'de yıllardır tek başına iktidar olan hükümetin bu doğrultuda işleyen politikaları da Arap Bahar'ının gerçekleştiği ülkelere el uzatma ve bu ele karşılık verme konusunda olumlu geri

dönüş alabilmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında batı etkisinde mesafeli davranan Türkiye, Arap ülkeleri ve İslam Konferansı gibi örgütlü çalışmalarda aktif roller üstlenebilmektedir. (Türkmen, 2010: 33 -36).

2000'li yıllara girildikten sonra ilk on yıllık süre zarfında Türkiye'nin Ortadoğu üzerinden yürüttüğü dış politikanın esasını 'Yeni Osmanlılık' ve 'Komşularla Sıfır Sorun' sloganları ile destekli fikirler belirlemektedir. Bu kapsamda yıllarca ülkenin doğusunda çatışma halinde bulunan terör örgütünün ve onun başında olan şahsa ülkesinde misafir ettiği için arada sert rüzgârların estiği Suriye ile çok dostane sıcak temaslar kurulmuştur. İki ülke devlet başkanı arasında gerçekleşen zirvelerde ailece çekilmiş samimi pozlar verilmiş ve bunun neticesinde vizeler kaldırılmıştır. Sınırdaki mayınlı bölgeler temizlenmiştir. Vaziyet böyleyken bir sene sonrasında Arap Baharı ortaya çıkmış ve Suriye'ye de sıçramıştır. (Yalçın, 2011: 4-7).

Arap Baharı isyanları Suriye'de kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür. Türkiye, Suriye'den kaçan ve sayısı milyonlara varan mültecilere kapısını açmış ve onlara ilk etapta geçici bir yerleşim alanı inşa etmiştir. Aynı zamanda Türkiye, bulunduğu jeopolitik hat nedeniyle Avrupa ve Ortadoğu arasında bir mülteci geçiş köprüsü konumunda yer almaktadır. Bu yüzden Türkiye, Arap Baharı akabinde mültecilerin Avrupa'ya geçişine engel olmak konusunda çok belirleyici bir role sahip olmuştur. Bilhassa Avrupa ülkeleriyle gerçekleştirilen müzakerelerde mültecilerin kaderlerinin ne olacağına dair konular sürekli masaya yatırılmaktadır.

Arap Baharı neticesinde Suriye'de meydana gelen iç savaş Ortadoğu'da 2011 yılından bu yana Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkelerinin bir yanda diğer yanda da Rusya'nın başını çektiği İran ve Çin'in oluşturduğu diğer bir grubun bölge üzerinde hakimiyet kurma çalışmalarına neden olmaktadır. Bölgede vuku bulan bu güç çatışmalarının beraberinde aşırı dinci radikal terör örgütlerinin bölgede cirit atması ve bu örgütlerin bazılarının bahsi geçen bu güç odaklarına taşeronluk ettiği, onlar finanse edildiği iddialarını ortaya koymaktadır. Bölgenin bu kaotik ortamında Türkiye dış siyasetinde hem kendisi adına bir denge politikası oluşturmak ve hem de bölgede etkin aktörlerden biri konumuna gelmeyi amaçlamaktadır.

Tabii bölgede etkin güç olmak oyunun dışında kalmamak demek aynı zamanda o coğrafyanın içerisinde askeri bir güç konumlanmayı da gerektirmektedir. Bu yüzden birçok açıdan riskler taşıyan ve uzun soluklu olan sınır ötesi kara harekâtları gündeme gelmekteydi. Elbette bu riskleri almanın nedeni sadece bölgede etkin gücü elde etmekle sınırlı değildi. Türkiye'nin sınır komşusu olan Irak ve Suriye'deki karışıklık ortamından beslenen, güç odakları tarafından finanse edilen terör örgütleri tehditkâr biçimde ilerlemekteydi. Hem sınır güvenliğini

hem de bir adım ötesinde iç güvenliği tehdit edebilecek seviyede hareket imkânı kazanan bu terör örgütlerinin önünü kesmek mecburi hale gelmişti. Bu sebepten ötürü siyasal ve ekonomik riskler taşıyan bu harekâtı meşru bir hale getirmek adına var olan devletin ilgili birimleri kamuoyuna bu tehlikeyi sav olarak gösterip, bu mecburi adımı atmıştır. (Duran ve Özdemir, 2012: 186-189).

2.2. Türkiye'nin Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerle Olan İlişkileri

2.2.1. Türkiye – Tunus İlişkileri

2.2.1.1 Arap Baharı Öncesi ilişkiler

Tunus, 1574 tarihinde Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra burada Padişahın emriyle görevlendirilmiş yaklaşık 4 bin yeniçeri tarafından bu bölge korunmaktadır. Osmanlı himayesinde Tunus'ta yaşayan yerli elit sınıftan aileler Osmanlıya bağlı olarak yönetim söz sahibi olmaktadır. Bu ailelerin başındaki insanlara 'paşa' ve 'bey' unvanları verilmektedir. Tunus'ta bu ailelerin ve Osmanlı Saray'ından özel olarak gönderilen yetkililerin oluşturduğu yönetim kademesi özellikle resmi yazışmalarda Osmanlı Türkçesini kullanmaktaydı. Halkın kullandığı dil ise Arapçadır.(Hizmetli,1991: 1-3).

3 asır boyunca Osmanlı İmparatorluğuna bağlı olan Tunus'ta 1830 yılında Cezayir'i sömürgesi haline getiren Fransa'nın etkisi görülmeye başlanmıştır. Önceleri bu durumu bir tehlike olarak gören Tunuslu Hayrettin Bey ülkeyi istikrara kavuşturmak için bir dizi reform uygulamaya çalışmış; ancak çabaları olumlu bir sonuç vermedi ve Fransa 1881'de Tunus'un kontrolünü ele geçirmiştir.(Duman, 2018: 56-57).

Bağ olarak Osmanlı'da kopan Tunus ile ilişkiler de uzun süre kopuk kopuk devam etmektedir. Bu süre zarfında Osmanlı'nın yıkılması, emperyalist güçlere karşı Türk ulusunun kazandığı bağımsızlık savaşı tarihi köken ve din açısından bağlı olan Arap ülkelerinin çoğunda büyük bir umut uyandırdığı gibi Tunus'ta aynı etkilere neden olmuştur. Hatta Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşunun ardından gerçekleştirilen siyasal, sosyal reform ve inkılap hareketlerini Tunus diğer Arap ülkeleri gibi radikal ve yadırgayıcı biçimde karşılamak yerine model almayı tercih etmiştir. Bu doğrultta Fransız sömürgesinden kurtulup 1956 yılında bağımsızlığına kavuşan Tunus laik bir devlet anlayışının feyzini de Türkiye Cumhuriyet'inden aldığı görülmektedir. Siyasi, ekonomik ve toplumsal çağdaşlaşma sürecine önem veren Tunus ile Türkiye arasındaki ilişkiler olumlu yönde gelişim göstermektedir.

1987 yılında gerçekleşen darbe ile yönetime gelen Zeynel Abidin Bin Ali döneminde de Türkiye ile olan ilişkiler aynı seyrinde devam etmiştir. Ticaret odaklı seyreden ilişkilerde 1958 yılında 2000 yılına dek geçen süre zarfında iki ülke arasında sekiz adet işbirliği anlaşmasına karşılıklı imza atılmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise ticari boyuttan kültürel boyutada geçen işbirliği programlarına imza atılmıştır. (Dursun, 2019: 33-35).

2.2.1.2 Arap Baharı Döneminde İlişkiler

Arap Baharı’nın ortaya çıktığı ve yayıldığı ülke olan Tunus aynı zamanda bu süreci en yumuşak geçişle atlatan ülkelerin de başında gelmektedir. Buna sebep olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş prensiplerini benimseyip ona uygun bir demokratik altyapı oluşturmuş olmaları bu kaotik ortamdan hızla çözün üretebilen bir yapıya bürünebilmesine imzaktan tanımıştır. Bu sayede Arap Baharı sürecinde Türkiye ile Tunus arasında diplomatik açıdan önemli bir ziyaret trafiği yaşanmıştır. Dışişleri bakanları nezdinde gerçekleşen bu karşılıklı ziyaretlerin ardından dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Tunus’u ziyaret etmiştir. Rol model kavramı üzerinden bahislerin açıldığı görüşmelerde karşılıklı birçok yeni ticari ve kültürel anlaşmalara da varılmıştır. (Duman, 2018: 57-62).

2.2.2. Türkiye – Suriye İlişkileri

2.2.2.1 Arap Baharı Öncesi ilişkiler

16’ncı yüzyılında başlarından Birinci Dünya Savaşı’na kadar geçen süre zarfında Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde olan Suriye savaştan sonra Fransızların manda yönetiminin himayesi altına girmiştir. Kurtuluş Savaşı’ı neticesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin misak-ı milli hudutları çizildiğinde Hatay, Suriye toprakları içerisinde görülmektedir. Ancak bu stratejik kenti misak-ı milli sınırlarına dahil edebilmek adına Mustafa Kemal Atatürk büyük diplomasi trafiği başlatmıştır. 1936 yılında Adolf Hitler’in Avrupa’daki gerilimi başka bir dünya savaşına çevirme tehlikesini zamanında süzen Atatürk, büyük bir Türk nüfusu yoğunluğunun mevcut bulunduğu İskenderun bölgesinin anavatanına katılabilmesi için çalışmaları hızlandırdı. Bu dönemde Fransa mandasına bağlı olduğu için Fransa hükümetiyle yürütülen diplomatik süreç 23 Temmuz 1939’da tarihinde Hatay’ın Türkiye Cumhuriyeti topraklarına dahil edilmesiyle başarıyla neticelenmiştir. (Arı, 2012: 57-58 ve Okur, 2009:149-152).

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra iki kutuplu dünya düzeni ekseninde bölgede kendi birliğini oluşturmak isteyen Sovyetler Birliği, Suriye yönetimiyle çok yakın ilişkiler içerisinde girmişti. Bu sayede doğu bölgesinde Sovyetler tarafından sıkıştırılma eğiliminden olan Türkiye – Suriye ile savaşa dönüşebilecek bazı gerilimler yaşamıştır. Suriye'nin Sovyetler Birliği destekli olması batılı ülkelerin de Türkiye'yi kaybetmemek ve stratejik bakımdan desteklemeye mecbur bırakmıştır.(Okur, 2012:140).

1957 yılında başlayan bu kriz Soğuk Savaş yılları boyunca çeşitli kereler farklı sebeplerle iki ülke arasındaki gerilimi, soğukluğu sürdürmüştür. Hafız Esad ile başlayan Esad ailesi hükümdarlığı dönemiyle birlikte 1980'lerin sonundan itibaren iki ülke arasında bugünlere dek sürecek PKK terör örgütü sorunu ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar Türkiye'nin doğu bölgelerinde terör eylemleri düzenleyen silahlı örgüt nedeniyle Türkiye çok sayıda sivil ve asker vatandaşını kaybetmiştir. PKK'nın üst düzey yöneticilerinin ve silahlı milislerinin Suriye'de kurdukları kamplar çoğu kez Türk basınında çekilmiş fotoğraflar ve videolar yer bulmuştur. Bu konuda sessiz kalan Şam yönetimi gizliden destek verdiği iddiaları Türk kamuoyunda ayyuka çıkmış durumdaydı. Özellikle PKK terör örgütünün kurucusu ve lideri Abdullah Öcalan'ın teslim edilme taleplerine kulak asmayan Esad yönetimi ile ipler büyük ölçüde gerilmişti. Bazen örgüt üyelerini mevzilerinde vurabilmek adına Türk Savaş uçaklarının gerçekleştirdiği sınırın ötesini aşan bombalamalar gerilimi zirveye taşımıştır. (Caner, 2012: 35-39).

Hafız Esad'ın ölümünün ardından Suriye'de iktidar koltuğuna oturan oğlu Beşar Esad döneminde ilk yıllarda Türkiye – Suriye ilişkilerinde gözle görülür derecede olumlu adımlar atılmaktadır. Ancak 2003 yılında başlayan ve Amerika'nın Irak'ı işgali ile neticelenen Körfez Savaşı uzun yıllar tek başına Irak'ı yöneten Saddam Hüseyin'in devrilmesi ile nihayete ermesi, hedefteki yeni isim olarak Beşar Esad'ın ve dolayısıyla Suriye'nin olduğunu göstermektedir. Bunun nedenleri arasında Suriye ile Rusya arasındaki yıllarca süren diplomatik bağın bir türlü kopmaması ve artara devam etmesi de gösterilebilir. Bölgedeki güç dengeleri açısından Esad yönetimini kendi tarafına çekemeyen ABD yönetimi Esad'ı hedef tahtasına koymuştu. Bölgedeki müttefikinin de Türkiye olması Türkiye'nin ABD'nin Suriye politikasındaki bu zihniyeti destek vermesine neden olmuştur. Bu sebepten Türk hükümeti ve Esad rejimi arasında bağlar yeniden zayıflamaya başlamıştır.

2.2.2.2 Arap Baharı Döneminde İlişkiler

Arap Baharı meydana geldiği birçok Arap ülkesinden yıllardır süren dikta rejimlerinin birer birer sona ermesine vesile olmuştu. Bazı ülkelerde demokratik yollarla yumuşak sayılabilecek

bir geçiş yaşanırken bazısı ülkelerde katliamlara varan çatışmalar yaşanmıştı. Bunun belki de en sert örneğini Suriye temsil etmekteydi. 2011 yılında çıkan isyanların i savaşıa dönüşmesi ülke yönetimini ve güvenliğini kaybeden Esad yönetiminin sınırlı bir bölgeye sıkışmasına neden olmuştu. Türkiye bu süreçte Esad rejiminin kendisine muhalefet eden ve Suriye vatandaşı olan kendi insanların üzerine bomba yağdırdığını dile getirerek insanlık adına suç işlendiğini ne sürmektedir. (Koşar, 2017: 63-64).

Bu durum ABD'nin hedefe koyduğu Beşar Esad yönetiminin düşürülmesi hususunda Türk Hkmeti'nin tam desteğini almış durumdaydı. Kısa bir sürede dşbileceği ngrlen Esad yönetimi her ne kadar ülkesi üzerindeki yönetimsel hâkimiyetini kaybetse de Rusya'dan almış olduğu destekle hayatını srdrebilmekteydi. Bu durum karışıklığın sona ermek yerine artara devam etmesine neden olmaktadır.

Bölgeye radikal ve aşırı dinci terör örgütlerinin saldırması ve Türkiye sınırına yakın yerleri ele geçirmesi Türkiye açısından hem içeride hem de dışarıda ciddi bir milli güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermişti. Bu ortamda Türkiye, Suriye'de Esad rejimine muhalif olan sivil milislerden oluşan zgr Suriye Ordusu'na (SO) lojistik destek sağladı. Ancak terör örgütlerinin bu bölgede daha etkili bir silah ve milis gücü olduğundan bir süre sonra Türkiye ordusu ile sınır ötesine kara harekâtı gerçekleştirmek çalışmaların hazırlığı içerisine girdi. 2015 Kasım ayında Türk hava sahasını delen Rus F16 uçağının Türk uaksavarları tarafından düşürülmesi Türkiye ve Rusya arasında siyasi bir gerilimin ortaya çıkmasına yol açtı. Bir süre Amerika'nın ve AB'nin politikalarına uyumlu hareket ediliyor gibi grnlse de 15 Temmuz 2016 tarihinde ordunun içerisinde yapılan bir grubun darbe girişiminde bulunması ve Türk Ordusu tarafından bastırılması, Rusya ile ilişkilerin yeniden düzelmesine, atılan köprülerin onarılmasına vesile olmuştu. Bunun arkasında yatan ana neden olarak darbe girişimi yapan grubun kurucu yesinin Amerika'da yaşıyor olmasıydı. 1980 darbesinin arkasında CIA'nin izlerinin olduğuna dair ortaya atılan görüşler neticesinde Amerika'nın planlarının aksine Türkiye- Rusya ile ortak bir işbirliği içerisinde Suriye politikasını belirlemeye başlamıştı. Bunun akabinde 2016 yılı Ağustos ayında Türk Ordusu radikal terör örgütlerinin kısıkacında kalan Suriye'nin topraklarına adına 'Fırat Kalkanı' adı verilen sınır ötesi harekâtı gerçekleştirmiştir. (Koşar, 2017: 64-68).

2.2.3. Türkiye – Mısır İlişkileri

2.2.3.1 Arap Baharı Öncesi ilişkiler

Mısır İslamiyet geçişinden sonra Türk kavimleriyle yakın temaslar kurmaya başlamıştır. 1517 yılında gerçekleşen Ridaniye savaşı neticesinde Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlı ordusu Memlûkleri yıkıma uğratmış ve Mısır, Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Yükselme, duraklama, gerileme ve yıkılma olmak üzere neredeyse tüm dönemlerinde Osmanlı İmparatorluğunun bir vilayeti konumunda yer alan Mısır, 19'uncu yüzyıl sonlarında jeopolitik konumu nedeniyle dönemin süper gücü İngiltere tarafından Süveyş Kanalına sahip olmak ve sömürge yollarını kontrol altına almak maksatlı olarak işgal edilmiştir. Fiilen Osmanlı idaresinden çıkan Mısır'ın 1914 yılında itibaren Osmanlı İmparatorluğu ile resmi olarak hiçbir bağı kalmamıştır. Ancak Hem Anadolu hem de Ortadoğu coğrafyası için 20'nci yüzyılın başlarında düşmanlar aynı ülkelerdi. Fransa ve İngiltere'nin başını çektiği ülkelere karşı bağımsızlık mücadelesi verilmekteydi. Özellikle Türk Ulusunun Kurtuluş Savaşı'nda verdiği mücadele Mısırlı aydın yazarlar tarafından yakın takip edilmekteydi ve bir örnek teşkil etmesi için dile getirilmekteydi. Yüzyıllardır süre gelen derin hukuka binaen Mısır halkı Türk Ulusunun bu bağımsızlık savaşını maddi ve manevi açıdan destek vermektedir. Savaşın kazanıldığı ve bağımsızlığın elde edildiğinin resmileştiği gün Mısır halkı tarafından da büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. (Baş, 2015: 33-39)

Cumhuriyet'in ilanından sonra siyasal ve toplumsal anlamda birçok reform hareketi ardı ardına gelmeye başlamıştı. Özellikle laikliği temel alan politikalar asırlarca din odaklı muhafazakâr bir yönetim anlayışının hüküm sürdüğü topraklarda zorlu bir değişime işaret etmekteydi. Bu değişimin mihenk taşları ise saltanatın ve hilafetin kaldırılması olmuştu. Bu değişimi kabullenemeyen ve eski düzene bağlılığı olan aydınlar Mısır'a gitmişti. Mısır ise bu dönemlerde İngiltere'nin icazetinde kurulmuş bir krallık ile yönetilmekteydi. Ülke dış politikasında İngiltere'nin güdümünde yol alırken kendi içerisinde ise aşırı olmamakla beraber İslamın muhafazakâr geleneklerine göre yönetilmekteydi. (Baş, 2015: 33-39 ve Küçüköğlu, 2010: 3-6).

Türkiye'de saltanat ve hilafetin kaldırılmış olması bu açıdan ülkede büyük bir etki uyandırmıştır. Türkiye'deki yeni düzenden Mısır'a göç eden muhaliflerin Mısır'da bu konuyu yüksek sesle dile getirmişlerdir. Tepkiler olmuştu ancak bu tepkiler hiçbir zaman düşmanlık besleyecek bir hale bürünmemiştir. Çünkü buraya gelinen süreci tahlil eden bir Mısır halkı vardır. Öncelikle Sultan Vahdettin'in İngilizlere sığınmasını tasvip etmeyen Mısır halkı Büyük

Taaruz'dan sonra Yunanlılara karşı kazanılan büyük zaferin ardından Türk Ulusuna karşı çok büyük bir yakınlık hissetmekteydi ve bu dönemde gerçekleşmekte olan Lozan Konferansında Türk Cumhuriyeti'nin olumsuz bir kararla karşılaşmasını da istemediklerinden itidalli davranmışlardır. (Baş, 2015: 33-39 ve Yılmaz, 2005: 93-100).

Mısır ve Türkiye arasındaki ilişkilerde bazen diplomatik açıdan ufak tefek sorunlarla karşılaşılrsa da genel olarak olumlu bir havada yol izlemekteydi. Mısır'da hür subaylar hareketinin krallığa karşı gerçekleştirdiği darbeden sonra tamamen kendi ulusal bağımsızlığını kazanmasıyla Türkiye Mısır ilişkileri arasında gerilimi dönemler yaşanmıştır. Yüzlerce yıl Osmanlı himayesinde kalan Mısır'da yönetim kademesine yakın birçok elit tabakadan Türk vatandaşları bulunmaktaydı. Ancak bu askeri darbe neticesinde neredeyse hiçbiri yerinde kalmamıştır.

Mısır'ın yeni lideri Türk Devletinin Mısır üzerindeki dış politikasını batılı emperyalist çizginin bir devamı olarak yorumlamaktaydı. Mısır ve Türkiye arasındaki diplomasiyi bitirme noktasına gelen birçok kriz yaşanmıştı. Rum yönetiminin Kıbrıs Türklerini hiçe sayan politikası Türk hükümetinin bunu dünya platformuna taşımasına rağmen birkaç Arap ülkesi dışında Müslüman hiçbir ülkeden destek görmemişti. Bu desteği esirgeyenlerin başında olan Mısır, diğer Arap ülkelerini yönlendirici gücünün yanında Rumlara silah yardımında da bulunmuştu. Bir zamanlar Yunanistan'a karşı kazanılan zaferden ötürü Mısır halkı tarafından büyük bir sempati gören Türkiye tam aksi bir tepkiyle karşılamıştı. Mısır hükümeti kendi halkını da istediği yönde yönlendirmekteydi. (Uysal, 2011: 149-155).

Türkiye, batılılaşma çizgisinde Arap ülkelere mesafeli kalmanın özeleştirisini bu deneyim sayesinde yapmıştı. Böylelikle Mısır ve İsrail arasında çıkan savaşta Türkiye, Mısır'ın yanında olduğunu ortaya koyan bir tutum sergilemişti. Onlarca yıldır gerilen ilişkiler bu sayede bir anda yumuşama sürecine girmeye başlamıştı. 1968 yılından itibaren İstanbul ve Kahire'de karşılıklı konsoloslukların açılması bu ilişkilerin ne kadar iyi boyuta geldiğinin bir göstergesi olmuştu. Amerikan çizgisine yakın bir dış politikayı benimseyen Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek'in hüküm sürdüğü yıllarda Türkiye ve Mısır mesafeli bir ilişki yürütmüşlerdir. Perde arkasında bölgedeki etkinliği artırma üzerine bir rekabet içinde olsalar da önceki yıllarda olduğu gibi gerilimi artıracak yaklaşımlardan uzak durmuşlardır.

2.2.3.2 Arap Baharı Döneminde İlişkiler

Arap Baharı'nın ikinci durağı olan Mısır'da Mübarek rejiminin yıkılması ve yerine ülkede bir dönem yasaklı bir grup olan Müslüman Kardeşlerin desteğini alarak giren Muhammed Mursi

seçimi kazanmasının ardından ilk tebriği aldığı ülkelerin başında Türkiye gelmekteydi. AK Partinin hükümetinin muhafazakâr çizgisiyle paralel bir yapıya sahip olan Mursi büyük destek görmekteydi. Ancak seçilmesinden bir yıl geçmesinin ardından Mısır'da silahlı kuvvetler darbe gerçekleştirerek yönetime el koyduklarını açıkladılar. Mursi tüm yandaşlarına darbeye karşı direnmelerini istedi. Ev hapsine atılan Mursi'ye ilk destek ve dünya kamuoyu nezdinde darbeye karşı ilk tepki AKP hükümetinden gelmiştir. Mısır'da Mursi yanlısı kitlenin sokaklara dökülmesi ve askeri kuvvetlerle yaşadık gerilim Türk kamuoyunun gündeminde epeyce yer almaktaydı. Darbeyi gerçekleştiren geneltkurmay başkanı Abdülfettah Said Hüseyin Halil es-Sisi askeri üniformasını çıkartıp seçime girmiş ve Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Sisi yönetmi ve onu benimsemeyen Türk hükümeti arasında birçok platformda soğuk rüzgârlar estiği görülmüştür. Özellikle Mursi'nin idam cezasıyla yargılanma sürecine diplomatik anlamda müdahil olmaya çalışılmıştır.(Kavoğlu, 2017:227-228).

2.2.4. Türkiye – Libya İlişkileri

2.2.4.1 Arap Baharı Öncesi ilişkiler

16'ncı yüzyıldan itibaren Osmanlı himayesine giren Libya'da merkezi otoriteye doğrudan bağlılığı sağlayabilmek adına 'dayılık' sistemi kurulmuştur. Yerel, sivil, askeri ve dini liderlerin oluşturduğu bir meclis tarafından seçilen bir kişiye verilen dayılık ünvanı sayesinde bu kişiler vergi koyabilme, toplayabilme, yerel aşiretler arasındaki sorunları çözebilme ve adalet dağıtabilme gibi üst düzey yetkilerle donatılmıştır. (Koloğlu, 2007: 7-8).

Libya 19'uncu yüzyıla kadar Türk egemenliğinde kalmıştır. Batılı emperyalist devletlerin Ortadoğu coğrafyasında kurmaya başladıkları hâkimiyet süreci imparatorluğun gücünü zayıflatmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu doğrultuda girdiği yıkılma sürecinde İtalya'nın sömürgeciliğine giren Libya ile resmi anlamda bağlar kopmuştur. Yeni kurulan Cumhuriyet'in yönetimi tarihsel açıdan bağlılığı olan bu ülke ile çok aktif bir ilişki kuramamıştır.

20'nci yüzyılın ortalarına kadar İtalya'nın sömürgesi olan Libya krallık rejimiyle yönetilmekteydi. Son Kral I. İdris 1 Eylül 1969 tarihinde kaplıca tedavisi görmek üzere Türkiye'de bulunduğu sırada Albay rütbesi alarak silahlı kuvvetler komutanı olan Muammer Kaddafi tarafından darbe yapılarak yönetime el koyuldu. Müslümanlara ve Afrika'daki sol eğilimli hareketlere el veren Kaddafi antiemperyalist ve antikapitalist söylemlerde bulunmaktaydı. Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtı sonrasında dünya kamuoyu nezdinde yalnızlaştığı

ve Amerikan ambargosu ile yüzleşmek zorunda kaldığı dönemde Amerikan ambargosunu önemsemeyerek Türkiye'ye önemli ölçüde petrol ihraç etmiştir. (Caner ve Şengül, 2018: 50-51).

80'li yıllarda da Kaddafi Türkiye ekonomik ilişkileri diri tutmaya devam etmiştir. Ülkedeki önemli yapıların inşası için Türk inşaat sektöründeki firmalara ihaleler veren Kaddafi sayesinde ekonomi bu anlamda önemli bir ihracat kalemine sahip olmuştu. 90'lı yıllara gelindiğinde ise Türkiye- İsrail ilişkilerinin sıcak bir yapıya bürünmesini ve Türkiye'deki laik yönetim anlayışını batıya fazla yakın bulmakla suçlayan Kaddafi, konuk ettiği dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'ı canlı basın toplantısında adeta azarlar bir üslupla ters gitmişti. Türkiye'deki iç ve dış siyaset gündemine iyi hâkim olan Kaddafi özellikle dış politikada Türkiye ile işlerin kötüye gittiği zamanlarda hep sinir uçlarına dokunabilecek bir tehdit unsuru üretebiliyordu. Türkiye ve Suriye arasındaki PKK geriliminden faydalanarak Türkiye'nin bölgedeki Kürt nüfusa zulüm yaptığını öne süren Kaddafi, ülkesindeki Türk firmalarını sınır dışı edip ihaleleri Yunan firmalarına vereceğine dair söylemlerde bulunmaktaydı. (Caner ve Şengül, 2018: 57-59)

2.2.4.2 Arap Baharı Döneminde İlişkiler

Arap Baharı isyanları Libya'da da boyutları Suriye'deki kadar olmasa da bir iç savaşa dönüşmüştür. Uzun zamandır Avrupa Birliği ülkelerinin hedef tahtasında olan Kaddafi rejimine Fransa'nın başını çektiği Koalisyon Güçleri'nin hava saldırısı planlamaktaydı. Tabii öncesinde Kaddafi'ye çözüm odaklı bir tavsiye seçeneği sunulmuştur. Libya'da insani yardım konusunda bölge insanına yakınlığı nedeniyle Türkiye'nin etkin bir rol oynaması düşünülmüştür.

Öte yandan Türkiye de 80'li yıllardan bu yana ciddi bir ihracat pazarı haline gelen Libya'dan ve Muammer Kaddafi'den vazgeçmek yerine Kaddafi'nin siyasi hayatını sürdürebileceği yumuşak bir geçiş planının uygulanmasını masaya bir öneri olarak koymuştu. Ancak Kaddafi'nin bu süreçte belirsizliğe iten davranışları, onun da içinde var olabileceği bir çözümün mümkün olmadığını Türk hükümetini inandırmıştı. Bu yüzden desteği iyicene azalan Kaddafi tamamen yalnız kalmış ve ayaklanmanın faturasını kendi halkı tarafından feci biçimde katledilerek en acımasız biçimde ödeyen lider olmuştur.

Kaddafi sonrası Türkiye, Libya Ulusal Geçiş Konseyi Başkanı Mustafa Abdülcelil'i destekler konuma gelmiştir. Hükümetin bu ani tutum değişimindeki esas neden ise Trablus'un isyancılar tarafından ele geçirilmesi olmuştu. Trablus'ta büyük elçilik açan ilk ülke olan Türkiye Libya siyasetini yönlendiren kurum Ulusal Geçiş Konseyi'ne önemli miktarda bir para hibe ederek, Libya siyasetinde etkin bir konuma sahip olabilmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda organik bir bağ kurduğu Müslüman Kardeşler'in destek verdiği JCP partisi ile de ideolojik bir

yakınlık kurmuştur. Ancak 2014 seçimlerden sonra sandıktan JCP değil de büyük bir zaferle ve Haftar'ın desteklediği bir hükümetin seçilmesi Türkiye ve Libya arasındaki siyasi gerilimin oluşmasına neden olmuştur. İlişkilerin kötü bir düzlemde ilerlediği ortamda Libya'da meydana gelen ikinci iç savaşta Türkiye taraflardan biri olan Müslüman Kardeşlere bağlı Libya Şafağı" ve Trablus hükümetini tanıyıp desteklemekteydi. (Akıncı, 2015)

2.2.5. Türkiye – Yemen İlişkileri

2.2.5.1 Arap Baharı Öncesi ilişkiler

1517 yılında Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesinin ardından Yemen de 1538-1636 yılları arasında Zeydilik ve onu temsilen imamların oluşturduğu yerel hanedanlar ile Osmanlı idarecileri arasında iktidar mücadeleleri gerçekleşmiştir. Tüm bunlara rağmen Hicaz yolunun hâkimiyetine büyük önem veren Osmanlı İmparatorluğu isyanları bir şekilde bastırarak buradaki kontrolü uzun süre kendi lehine çevirmiştir. (Yavuz, 2003: 77-80).

19'uncu yüzyıla gelindiğinde gerileme dönemine giren Osmanlı, bölgede gücünü artırmaya başlayan Fransa ve İngiltere gibi ülkelerle hem mücadele etmek hem de onların kendi aralarında bölgedeki güç oyunun arasında ezilmeden ayakta kalabilmek adına oldukça yıpratıcı bir dönem geçirmiştir. Bu süreç içerisinde önce Fransa'nın Mısır'ı işgali ardından İngiltere'nin oyuna dahil olarak Aden'i işgal etmesi Yemen'de İngiliz politikasının etkinliğine artmasına sebebiyet vermişti. Bu sayede İngilizlerin desteğini alan silahlı isyancı milisler Osmanlılara karşı direnişe geçmişti. Yıllar süren çatışmalar iyicene zayıflayan ve I.Dünya Savaşı neticesinde yıkılma sürecine giren Osmanlı için Yemen üzerindeki hakimiyet dönemi 1918 yılında Mondros Ateş antlaşması sonunda tamamen sona ermiştir. (Akalin ve Şimşek, 2017: 9-11).

Cumhuriyet Türkiye'sinde hilafetin ve saltanatın kaldırılmasına yönelik radikal kararlar Osmanlı döneminden kalma bir ümmet birliğinin parçası olan Yemen'deki yönetim tarafında büyük tepki gösterilmedi. Lozan antlaşması sürecinde de alınan kararları memnuiyetle karşılasalar da Türk tarihinde Yemen, genel olarak isyanların gerçekleştiği yıllarda asker kayıplarının yaşandığı dramatik ve trajik hikayelerle anılmaktan kurtulamayacaktı.

20'nci yüzyılın başlarından itibaren hanedan yönetimlerinin etkili olduğu Yemen, Türkiye ile olan ilişkileri bakımında değerlendirildiğinde iki ülke de bir birlerine her zaman mesafeli yaklaşmışlardır. 20'nci yüzyılın sonlarına doğru iki ülke arasında resmi anlamda bazı temaslar gerçekleşmeye başlamıştır. 1986 tarihinde Başbakan Turgut Özal'ın Yemen ziyaretinin ardından 1988 tarihinde San'a'da ilk Türkiye Büyükelçiliği açılmıştır. 2000'li yıllara kadar iki ülke

arasında bundan daha ötede bir etkileşim asla meydana gelmemiştir. 2005 yılında ise önce dışişleri sonra da başbakanlar nezdinde gerçekleşen temaslar yeninde ilişkilerin bir nebze de olsa canlanmasına vesile olmuştur. Bu sayede 7 Eylül 2000 tarihinde Ankara’da imzalanan “Türkiye-Yemen Karma Komitesi Üçüncü Dönem Toplantısı Protokolü”nün onaylanması işlemi gerçekleştirilmiştir. İmzalanan bu protokolün içeriği arasında ticari, kültürel, enerji, sağlık ve turizm gibi türlü alanlarda ortak çalışmaların yapılması kararı alınmıştır (Ayhan, 2011 ve Polat,2017: 138-144).

2.2.5.2 Arap Baharı Döneminde İlişkiler

Yemen, Arap Baharı’nın iç savaşa dönüştüğü ülkelerden bir tanesi olmuştur. Özellikle Ortadoğu ekseninde stratejik güç çıkarlarının ön plana çıktığı yerlerin başında gelen Yemen’de Suudi Arabistan’ın ve İran’ın da bu iç savaşı alevlendiren politikaları ve savaşan taraflara verdikleri destekler karmaşanın bir türlü bitmemesine neden olmaktaydı. Böylesi siyasi ve sosyal anlamda kargaşanın var olduğu Yemen ile ilişkileri koruma politikası içerisine giren Türk hükümeti aynı zamanda Suudi Arabistan ve İran’ın bölgedeki stratejik güç oyunun dışında kalmamak adına dışişleri bakanlığı nezdinde ziyaretlerle destek sağlamaya çalışmıştır. Bu temaslar doğrultusunda Yemen’de istikrarın sağlanması adına insani ve kurumsal yardımlar sağlamayı taahhüt eden diplomatik ifadeler ve yaklaşımlar içerisinde bulunmuştur.

2.3. Arap Baharı’nın Türk Medyasına Yansımaları

Tunus’ta başlayan Arap Baharı süreci Kuzey Afrika ve Orta Doğu’daki birçok ülkeye derinden etkilemişti. Bu ülkelerde onlarca yıldır devam eden otokratik ve diktatoryel rejimler halkın ve kamuoyunun üzerinde baskı ortamı oluşturmuştur. Anti demokratik yapı ekonominin de bozulmasına neden olmaktaydı. İktidarı elinde tutan aileler ve hâkim güçler kendi otokratik düzenlerinin bekasını devam ettirebilecek bir sistemi işletmekteydi. Bu minvalde basın onlar açısından çarkın kendi istedikleri biçimde dönebilmesi adına önemli bir araç değeri taşımaktaydı. Tunus’ta seyyar satıcının gördüğü zulüm dahi ana akım medyanın gündeminin dışında olmasına rağmen sosyal medya olayı sahiplenmiştir. Tabii bu platformu oluşturan ona ruh ve kimlik katanlar gerçek meslek erbabı gazetecilerden daha çok sivil vatandaşlardır. Bu kurumsal bir örgütlenme değildir. Ancak o teşebbüse yakın bir hareket gibi işlerlik kazanmıştır. Kolektif bir eyleme dönüşen Arap Baharı sosyal medyanın desteği sayesinde çok daha büyük kitlelere ulaşmıştır.

21’inci yüzyıl içerisinde belki de en büyük tarihi sivil başkaldırı olma ünvanına da hak kazanmıştı. Coğrafya içerisinde etnik, dini, mezhepsel ve kültürel bakımdan bir yaygınlığa

dönüşen hareket Türkiye’de basın tarafından olması gerektiği kadar bir haber değeri verilmekteydi. Ne eksik ne de fazla bir şekilde gazetelerde, televizyonda ve internette yer alan Arap Baharı haberleri o dönem Türk Halkı’nın ve kamuoyunun net biçimde algısında bir yerlere oturamamıştı. Türkiye’de o dönemlerde iç siyaset açısından ağırlıklı gündem maddelerini Ergenekon tutuklamaları, 2010 Eylül ayında düzenlenen referandum ve sonuçları, 2011 Haziran ayında gerçekleştirilecek genel seçim. Dış siyaset açısından bakıldığında Avrupa Birliği Zirveleri ve Mavi Marmara Gemisi’ne yapılan saldırı iç ve dış orjinli olaylar arasında Türkiye gündemi sıkışmış haldeydir. (Güder ve Mercan, 2012: 72-81).

Aynı dönemde patlak veren Gezi olayları, “Arap Baharı Türkiye’de de devam mı edecek” tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Taksim’de Gezi Parkı adı verilen ağaçlık bir alana hükümet burada Osmanlı zamanından kalma bir simge olan Topçu Kışlası’nı tekrar inşa etmeyi planlamaktaydı. Çevreci örgütler ise buradaki ağaçların kesilecek olmasından dolayı bu projeye karşıydı. Zaman içinde dar ölçekte gelişen sürtüşme 2013 Mayıs ayının son günlerinde polisin çevreci örgütün üyelerine orantısız güç kullanması neticesinde bir anda kontrolden çıkarak büyümesine neden olmuştur. (Polat, 2015: 80-82).

O zamana dek hükümetin icraatlarından rahatsız olan ama –Cumhuriyet Mitingleri sayılmazsa- tepkilerini bir sokak hareketine dönüştürmeyen muhalif kesim sokağa dökülmüştür. Bunda biraz da tıpkı Arap Baharı döneminde sosyal medyanın haber alış verişi ve örgütlenme noktasında alternatif bir kitle iletişim gücünü ortaya koyarak bu örgütsüz gibi görünen hareketi bir anda çok geniş kesimlerin katıldığı bir sokak hareketine dönüştürmüştür. Özellikle de bu mecraayı yine Arap Baharı döneminde çıkan olaylar neticesinde apolitik olan gençlerin politize olmasına benzer bir sürecin İstanbul’da Türkiye’de de yaşanması gösterilerin uzun süre devam etmesine neden olmuştur. İşte tüm bu unsurlar o zamana dek tam anlamıyla içselleştirilemeyen Arap Baharı’nın bilhassa sosyal medya vasıtasıyla geriye dönük olarak daha dikkatli biçimde takip edilmesine vesile olmuştur. Arap Baharı döneminde aktivist gençlerin dayanışma halleri Türkiye’de öncelikle de İstanbul’da yaşayan muhalif kesim genç kitle tarafından rol model alınmaktaydı. (Bayhan, 2012: 35-36). Gezi olayları ana akım medyada mesafeli bir duruşla verilirken, özellikle yabancı televizyon kanalları Periscope üzerinden sokak çatışmalarını canlı yayınlamış, sosyal medyada sokaklardan anlık bilgiler verilerek göstericiler yönlendirilmiş, wi-fi paylaşımından saklanılacak veya hareket edilecek nokta bilgilerine kadar sosyal medya çok

yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Arap Baharı'na benzer bir biçimde “alternatif medya Türkiye’de de benzer bir sokak hareketini örgütleyebilir mi?” tartışmaları yapılırken olayların yatışması bu beklentileri de boşa çıkarmıştır.

2.3.1. Ana Akım Medyada Arap Baharı

Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar esnasında ana akım medya olarak tanımlanabilecek gazeteler ve televizyonlarda görevli bölge uzmanı gazeteciler, stratejistler, eski diplomatlar, emekli büyükelçiler konu hakkında bilgilendirici görüşler arz ederek kamuoyunu aydınlatmaya çalışmıştır. Tunus, Mısır, Suriye, Libya ve Bahreyn gibi ülkeler birçok yönden mercek altına alınmaktaydı. Bu ülkede canlı yayın yapan CNN, BBC ve Al Jazeera gibi kanallar gerçekleşen sıcak olayların Türk televizyonlarına ve haber bültenlerine taşınmasına vesile olmaktaydı.

Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerin çoğunda uzun yıllar yönetimde yer bulan rejimlerin yıkılışı, iç savaşların meydana gelmesi henüz Türk Halkı'nda beklenen büyük etkiyi sağlamamaktaydı. Çünkü Türkiye'deki iç gündem de yeteri kadar sıcaklığını koruyacak olayları yaşamamaktaydı. 2011 Kasım aylarında meydana gelen Van depremi, 3 Temmuz'da şike yapıldığı gerekçesiyle Türk Futbolunun büyük kulüplerinin başkan, yönetici ile teknik sorumlularının tutuklanması ve AKP hükümeti ile Gülen Cemaat'i arasında vuku bulan dersanelerin kapatılmasına dair kriz o dönem için Türkiye'nin iç gündemini bir hayli meşgul etmekteydi.

Her ne kadar Türk halkı Arap Baharı'na tepkisiz gibi dursa da o dönemlerde Türkiye’de iç politikasında iktidarın oluşturduğu İslamcı muhafazakâr kanat ile muhalefetin oluşturduğu laik ulusalcı kanat medya organlarına gazetelere ve televizyonlara da sirayet etmekteydi. Bu durum dış politikadaki olayların özellikle de Arap Baharı'nın ele alınış biçimini her yayın organının bağlı olduğu kendi ideolojik altyapısına göre yorumlamasına neden olmaktadır. Ana akım medyanın dışında iktidara yakın medya grupları o dönem olaylara mesafeli bakarken ulusal ve sol orjinli medya devrimi sosyalist yönüyle gündeme taşımaktadır. Özgürlük isteyen ezilen alt sınıfın tepkisi olarak az da olsa coşkulu bir söylem içererek hedef kitlesine sunmaktadır (Catovic, 2015: 145-155).

Arap baharı doğuş yeri olan Tunus Hürriyet gazetesinde “Tunus'ta kanlı Yasemin Devrimi” başlık altında haberi ile almıştır. Haberde olayların işsizlik gibi ekonomi nedenlerinden bahsedilmiştir ve o dönemdeki Tunus'un Cumhurbaşkanı Bin Ali'nin bu şiddetli protestolara nasıl davrandığını yansıtmaya çalışmıştır. Tunus'tan Bin Ali kaçmasıyla eski rejimin

çöktüğünü ilan edilmiştir. Bunun ardından yapılan seçimlerde AK Parti yakınlığıyla bilinen ve bu partiyi model olarak alan Enahda partisi kazanmış ve Parti lideri Gannuşi ‘Yeni Erdoğan olabilir mi?’ tartışmalarının odağı olmuştur. (Catovic, 2015: 147). Timeturk gazetesinde bu tartışma ile alakalı yayınlanan bir analizde bu ifadeler kullanılmıştır: ‘Araplar kendileri için de bir Türkiye istiyor. Peki Tunus’un Enahda Partisi, Türklerin AKP’si gibi olur mu? Raşid Gannuşi, bir Arap, Erdoğan olabilir mi?’. 26 Ocak 2011 tarihinde NTV kanalında Mısır’da İnsanların sokağa dökülmesi ‘Mısır sokakları yeniden ısınıyor’ şeklinde yer almıştır. NTV haberi Mısır protestoları Tunus’takilere benzetmeye odaklanmıştır. Gelecek günlerde Mısır’daki gelişmeler Dünya Haberler bölümünde düzenli olarak ve aynı şekilde aktarılmaya devam etmiştir.

2.3.2. Alternatif Medya

Gezi Parkı olaylarıyla ilintili olarak medyanın Arap Baharı algısına etki ettiği bir diğer konuda Türk Halkı’nın savaştan kaçan ve Türkiye’ye sığınan mültecilere bakış açısı ve algısı üzerinde tesir edecek haberlere yer vermesi olmuştur. Arap Baharı neticesinde Suriye’de çıkan iç savaştan kaçan mülteciler başlarda sayıca fazla değillerdi. Ancak terör örgütlerinin bu ülkedeki kargaşadan faydalanarak istilaya ve ardından can kıyımlarına girişmesi sayıları önce yüzbinler sonra da milyonlarla ifade edilen Suriyeli mültecilerin Türkiye sınırına dayanmasına neden olmuştur. Önceleri sınırda bekleyen insanlara sonradan Kilis’te geçici bir yerleşim alanı inşa edilmeye başlanmıştır. Sınıra dayanan mülteci sayısının çok fazla olmasıyla insani açıdan dramatik, trajik manzaralar ortaya çıkmıştı. (Bayhan, 2012:165).

Bunun yanında ülkenin ekonomik açıdan bu kadar zorunlu misafiri ağırlamakta yaşayacağı sıkıntılar eklenince muhalif sesler sürekli oluşan negatif tabloya vurgu yapmaya başlamıştı. Ancak tehlike daha da büyümeye başlamaktaydı. Çünkü Suriyeli mültecilerin önemli bir kısmın büyükşehirlerle gitmişlerdi. İstanbul, Ankara ve Adana gibi büyükşehirlerin merkezlerinde savaşın getirdiği yoksulluk yüzünden dilenen Suriyeli mülteciler görülmekteydi. Bir de bu olup bitenler yetmezmiş gibi hırsızlık, gasp, adam yaralama ve hatta bazen tecavüz vakalarında bazı Suriyeli mültecilerin adlarının karışmaya başlamıştı.

Böyle bir ortamda ve sosyal medya organları bu olayları bazen gerçek haliyle bazen de abartılı haliyle kamuoyuna aktarması yüzünden halkın gözünde Suriyeli mültecilere karşı bir antipatinin oluşmasına neden olmamıştır. Arap Baharı ile başlayan bu noktaya kadar gelen süreç

yine bu hareketin geriye dönük şekilde en başından itibaren başlayarak olumsuzluklarıyla da medya tarafından dolaylı yoldan ele alınmasına neden olmuştur. (Yurtman, 2016: 163). Suriyeli mültecilerin karıştığı yasadışı olaylar çok sosyal medya vasıtasıyla halka duyurulurken nefretin bir hayli körüklenmesine ortam sağlamıştır. Halkın genelde mülteciler istemediği nedenleri bunların güvenlik sorunu oluşturduğu, toplumun huzurunu bozduğu ve toplumsal kalkınmanın önünde engel olduğu algısı olarak görülmektedir. (Kardeş, Banko ve Akman, 2017: 197).

2.4. Arap Baharı Sonrası Arap Medya Mensuplarının Türkiye'ye Gelişi

Arap Baharı'nın hedefine ulaşamaması nedeniyle, gazeteciler bölgedeki baskıcı rejimler tarafından en çok hedeflenen kişiler olmuştur, bu yüzden ölüm veya hapis cezasını önlemek için ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Gazeteciler, kültürel, dini ve siyasal vb. nedenlerle Türkiye tercih ettikleri ülke olmuştur. Araştırma bulguları da bu gazetecilerin gelme nedenleri netleştirilmektedir.

2.4.1. Arap Baharı Sonrası Mülteci Arap Halklarıyla Oluşan Siyasal ve Sosyal Bağ

Arap Baharı'nın mülteciler bazlı sonuçlarını sadece Suriyeli vatandaşlar üzerinden okumak eksik bir ifadedir. Arap Baharı'nın gerçekleştiği ülkelerde bu devrimin neticesinde oluşan siyasal yapıdaki değişiklikler her ülkede demokratik açıdan olumlu sonuçların elde edilmesine imkân tanıyamamıştır. Bununla birlikte demokratik açıdan yumuşak ve ideal geçişin sağlandığı varsayılan ülkelerde her kesim için eşit oranda bir demokratik özgürlüğün temin edilememesine de neden olmuştur.

Demokrasi imtihanını başarıyla geçen ülkeler kategorisinden yer alan Mısır ve Tunus'ta bile bir takım siyasi problemler yaşanmaktadır. Bunun neticesinde eski rejime bağlı ya da yeni gelen rejim ile ortak fikir yapısında olamayan insanlar ya hapse atılmaktaydı ya da ülkeden kaçmak zorunda kalmaktaydı. Yaşanan bu süreç fişlenmiş muhalif Arap halklarını zaman içinde yakınlık hissettikleri Türkiye'ye yönlendirmekteydi. Tabii bu tercihin bu kadar net olması Türkiye'nin 2000'li yılların başında değişen din temelli politik yapısının da önemli bir etkisi olmuştur.

Türkiye'de 2007 yılındaki genel seçimlerden sonra Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığındaki AKP hükümetiyle önemli bir oy oranına sahip oldu. Bu tarihten itibaren Orta Doğu münasebetlerinin daha fazla artması neticesinde özellikle AKP hükümetinin temsil etmek istediği kökleri Osmanlı İmparatorluğuna dayanan ümmetçilik ideolojisi tarihi açıdan bağlı Arap ülkelerindeki halklardan olumlu geri dönüşler alabilmekteydi. 2010 yılına kadar yürütülen

bölgedeki komşu ülkeler ile sıfır sorun politikası komşu ve yakın Orta Doğu ülkelerinin yıllardır aynı rejimi sürdüren liderleriyle gözle görünür sorunların yaşanmasının da önüne geçmekteydi.(Osmanbaşoğlu,2018: 10-11)

2009 yılında Davos'ta yapılan uluslararası bir zirvede Başbakan Erdoğan'ın konuşmacı olarak katıldığı bir oturum sırasında İsrail Cumhurbaşkanı Peres ile girdiği Filistin'e İsrail tanklarının müdahalesini içeren mevzulara dair münakaşa neticesinde tüm dünya kamuoyunun dikkatini çeken sert çıkışın ardından toplantıyı terk etmiştir. Erdoğan'ın bu çıkışı o dönemde bazı kesimlerce iç politikaya içeride kendi tabanını konsolide etmeye dönük bir çıkış olarak görürken bir kısım görüşe göre de Arap Coğrafyasında yaşayan Müslüman halklara dönük bir mesaj içermekteydi.

Sürece bakıldığında her iki yönde de olumlu geri dönüşler alınmaktaydı. 2010 senesinde ambargo ve tecrit altında tutulan Gazze'ye insani yardım amaçlı malzemesi taşıyan Mavi Marmara gemisine kara sularını izinsiz ihlal ettiği gerekçesiyle İsrail askerleri tarafından ateş açılması neticesinde on kişi hayatını kaybetmişti. Bu olay da Arap Dünyasındaki Müslüman halk tarafından büyük tepki görmüştür.

AK Parti'nin öncelikle Filistin Halkı üzerinden başlayan bu düzeydeki olumlu ilişkiler daha sonra Suriye'nin Beşar Esad'a muhalif halkıyla da yakınlaşılmasını önünü açmıştır. Aslında burada iki neden bulunmaktaydı. Birinci bir kısım görüşe göre Amerika'nın Orta Doğu politikası gereği kendisine ters düşen Beşar Esad'ı orada istememesi ve Türkiye'nin de bir müttefiki olarak Amerika'nın yanında yer almak suretiyle Esad'a cephe alması. İkincisiyse yine bir başka görüşe göre AKP'nin Suriye üzerinden yürüttüğü politikada din odaklı mezhepsel bir yan bulunmaktaydı. Esad'a muhalif olan kesimin AKP'nin desteklediği mezhepten olması ve bu sebepten Esad'ın rejim güçlerinin kendisine muhalif olan bu sivil kesime Arap Baharı döneminde savaş uçaklarıyla gerçekleştiği sert müdahalelere dünya kamuoyuna dönük söylemlerle ilk tepkiler Türkiye'den dönemin Başbakanı Erdoğan'dan gelmekteydi. Bu durum yine bir kesim görüşe göre Türkiye'nin hükümet kanalı yoluyla siyasi biçimde Suriye'de ki olaylara söylemsel açıdan müdahil olduğu kanaatini uyandırmaktaydı. Bir süre sonra Suriye'deki iç savaşın daha da sertleşmesi ve kontrolden çıkmasının ardından sivil vatandaşlar yerlerini yurtlarını bırakarak komşu ülkelerin sınırlarına sığınmaya başlamışlardır.

Yine Arap Baharı süreci içerisinde sadece Suriye değil, diğer ülkelerin halkları da Türkiye'yi kurulan organik bağ neticesinde manevi açıdan sığınabilecek bir adres olarak görmekteydi. Manevi açıdan gelişen sığınma hali henüz başlarda fiziki bir sığınma haline dönüşmemekteydi.

Çünkü devrim bazı ülkelerde yumuşak bir geçiş gösterirken bazı ülkelerde sert bir biçimde tıpkı Suriye’de olduğu gibi iç savaşa dönüşmekteydi. Tunus’ta başlayan hareket rejimin değişmesine neden olmuş ancak demokratik reformlar halkın büyük bir kesimi tarafından kabul görmüştü. Bu durum Tunus Halkı açısından dışarıya başarılı bir model olarak lanse edilebilecek düzeydeydi. Mısır da yine Tunus gibi demokratik imtihanını kısmen başarıyla vermiştir. Seçimlerini gerçekleştirmişti. Ancak bu seçimler neticesinde iktidara gelen Muhammed Mursi, dini görüşleri, ortaya koymak istediği icraatlar onu seçen kendi tabanı tarafından makul karşılsa da halkın ve ordunun bir kısmıyla ideolojik anlamda ters düşmekteydi. Demokratik yollarla seçilmiş bir cumhurbaşkanı olması iktidar ve muhalif cenah arasındaki sürtüşmenin demokratik çerçevede devam etmesini sağlamaktadır.

Türkiye ise bu var olan o dönemki iktidarın organik bağı olan Müslüman Kardeşler ile sıcak temasları olan bir yapı içerisinde olması nedeniyle ilişkiler de sıcak ilerlemekteydi. Ancak Mısır’da ordunun bir sene dolmadan gerçekleştirdiği darbeye Mursi’yi indirmesi ve yönetime el koyması iki cenahın da sokaklara dökülmesine neden olmuştu. Mısır Halkının muhalif laik kesimi bu darbeyi onaylarken, Mursi’ye oy verip seçen halkın diğer kesimi ise tepki göstermekteydi. Türkiye’de AKP hükümeti devrik lider ve onun bağlı olduğu ideolojiyle paralel bir doğrultuda olması nedeniyle dünya ölçeğinde bu darbeye tepki gösteren ilk, belki de tek siyasi söylemi ortaya koyan yapıdır.

Kısa zaman içinde ordunun sokaklarda olan Mursi yanlılarına müdahale etmesi ve bunun neticesinde ölümlere varan trajik olayların yaşanmasına da ilk tepkiler yine AKP hükümetinden gelmişti. Mısır’da darbeyi gerçekleştiren Genelkurmay Başkanı El-Sisi bir süre sonra Cumhurbaşkanlığına seçildikten sonra ülkede tam anlamıyla kendi idari sistemini hayata geçirmeye başlamıştı. Bu durum gerek Hüsnü Mübarek gerekse de El-Sisi döneminin yasaklı muhalif insanların ülkeyi terk etmesine neden olmaktaydı. Bu anlamda tabii ki var olan ve kendilerine kabul gösterecek siyasi yapının iktidarda olduğu Türkiye’de olması en uygun adres olarak burayı işaret etmekteydi. Arap Baharı’nın etkilediği ülkelere Türkiye’ye mülteci geçişi sadece Suriye ve Mısır ile sınırlı kalmamış bunun dışında bu devrim sürecini yaşasın yaşamasın Libya, Bahreyn, Filistin ve daha birçok Arap ülkesinden insan Türkiye’yi bir istikamet olarak belirlemişlerdir.

2.4.2. Arap Mültecilerin Türkiye’deki Sosyal ve Çalışma Hayatına Uyum Süreçleri

Bu süreçte içerisinde Türkiye’ye sığınan yüz binlerden milyonlara ulaşan başta Suriyeli olmak üzere Arap vatandaşlar savaşın ve ülkelerinde kendileri açısından belirsiz sürecin çok

uzaması yüzünden yurtlarına geri dönüş yapamadılar. Özellikle Suriyeli mülteciler açısından insani dramın ve trajedinin hüküm sürdüğü bu dönem bir yandan da insanın doğası gereği devam eden hayata alışması ve uyum sağlamasını mecbur kılan bir süreci tecrübe etmelerine neden olmaktaydı.

Arap Baharı'ndan ve akabinde oluşan iç savaşlardan, darbelerden evvel kendi yurtlarında sahip oldukları sosyo-ekonomik, kültürel ve eğitimsel demografik yapı Arap vatandaşların mülteci olarak sığındıkları Türkiye'deki ortamda zaman içinde davranışsal olarak su yüzüne çıkmaya başlamaktaydı. Eğitimsiz, dar gelirli insanların çoğu ayakta kalabilmek ve ailelerini geçindirebilmek adına en elverişsiz koşullar altında ucuz işçilik yapmak zorunda kalıyorlardı. Hatta özellikle bu kesimin birçoğu dilencilikten, hırsızlığa varana kadar yasadışı eylemler içerisine girdikleri dahi gözlenmekteydi. (İyem; İslamoğlu ve Yıldırımaltı, 2017: 114-122)

Tabii bir de savaştan önce eğitilmiş, kültürlü ve belli bir mesleğin donanımına sahip kitle de mülteciler arasında yer almaktaydı. Bu kitlenin de önemli bir kısmı Türkiye'deki kent hayatına ve onun koşullarına uyum sağlamakta zorlansalar da mesleki açıdan ortaya koydukları katma değer genel olarak kabul görmeye başlamıştı. Birçok meslek grubundan bilhassa Suriyeli vatandaş iş sahibi olmaya başlamıştır.

Elbette oldukça büyük bir kitlenin mülteci olarak göç etmiş olması ve bunun akabinde Türkiye'deki çalışma hayatına karışmaya başlaması bazı kesimlerce kanunsuz biçimde gerçekleştiği vurgulanmaktaydı. Bu iddialar bazen gerçekten içi dolan bulgularla kanıtlandığı görülürken bazı durumlarda ise oluşan önyargıdan kaynaklı gerçeği yansıtmayan haberleri de mevcuttu. İktidarın ve muhalefetin bakış açısından bakıldığında bunun siyasi olarak her cenahın kendi görüşlerine göre yine politik bir malzemeye çevirmeleri işin doğası gereği doğal karşılanabilmekteydi.

Ancak siyasetin dışında konuyu ele alan kesimler başta Suriyelilerin oluşturduğu mültecilerin Türkiye'de iş hayatında yer almalarını ülkedeki sosyo iktisadi ve ekonomik açıdan olumsuzluklarını tarafsız biçimde artıları ve eksileriyle de verilerle açıklamaktaydı. Öte yandan bunun insani açıdan bakılması devam eden bir savaş ortamına insanların tekrar gönderilmemesi gerektiğine vurgu yapanlar da bulunmaktaydı.

2.4.3. Arap Gazeteci ve Medya Çalışanlarının Türkiye'deki Çalışma Hayatı

Mültecilere dönük farklı bakış açılarına, değerlendirmelere rağmen değişik meslek kollarından başta Suriyelilerin oluşturduğu birçok Arap vatandaş bir şekilde iş dünyasında yer

almakta veya adım atmaktadır. Bu aşamadan devletin üstleneceği yükü hafifletebilmek, Türkiye’de yaşayan yerli halkın kendi açılarından haklı gerekçelere dayanan ekonomik temelli tepkilerini giderebilmek adına sivil toplum örgütleri, vakıflar, özel ve tüzel kişilerden oluşan gruplar Arap mültecilerin istihdamları konusunda katkı sağlamaya başlamışlardır. Bunun neticesinde ticaretten, eğitime, sanattan, spora bir birinden farklı kollarda iş hayatına atılmışlardır. Bunlar içerisinde en dikkat çeken meslek dalı ise hiç kuşkusuz medya sektöründe olmuştur. Bu alanda gazeteden, televizyon kanalına ve radyo istasyonu kurmaya dek birçok girişimde bulunan Arap mültecilere destek veren sivil toplum örgütleri de bulunmaktadır.

Türkiye’de Arap gazeteci ve medya çalışanlarının üye olduğu ve Gazeteci-Yazar Turan Kışlakçı’nın başkanlığını yaptığı Türk-Arap Medya Derneği (TAM) sivil toplum örgütlerinden bir tanesidir. İçlerinde Türklerin de yer aldığı ama özellikle önemli Arap gazetecilerin de üye olduğu derneğin kurulma nedeni yazılı basından (gazete, dergi), televizyon kanallarına oradan radyo istasyonuna varana dek birçok Arap orijinli medya kurumunun İstanbul varlıklarını sürdürüyor olmaları. Arap gazetecilerin Türkiye’ye daha sık gelmesini sağlayan derneğin faaliyetleri arasında: ‘Türk demokrasi tarihi, Türk siyasal tarihi, Türkiye’deki seçimler, Türkiye’deki seçimlerin takibi konularında çalışmalar’ da yer almaktadır. Bu konu başlıkları üzerinden gitmelerinin ana nedeni Arap dünyasındaki Türkiye imajını ve Türkiye kamuoyundaki Arap imajını olumlu bir çizgiye getirebilmektedir.(Gümüş, 2018). TAM derneği 2017 yılında İstanbul’da kurulmuştur ve amaçlarından biri dernek eski başkanı Muhammed Zahid Gül’e göre, Türkiye’de faaliyet gösteren Arap medya kuruluşları ile Türk hükümeti arasında bağlantı kurmaktır.

Özellikle birkaç iş adamının maddi desteği ile hizmet eden derneğin Başkanı Kışlakçı’ya göre Lübnan, Suriye, Filistin, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Fas, Irak ve Mısır’a dek bu kadar çok Arap medya organının İstanbul’da kurulması ve faaliyetlerini sürdürüyor olmasında hem coğrafi açıdan Arap ülkelerine yakın bir konumda olması hem de maliyetlerin yurtdışında bilhassa da Avrupa baz alındığında gayet uygun olmasını göstermektedir. Bu sebepten ötürü Londra’da kurulan ve kendi ülkelerinde muhalif olduklarından yasaklı olan birçok Arap medya kuruluşu merkezlerini İstanbul’a taşıdığına ifade etmiştir. (Bara, 2018).

2.4.3.1 Türkiye’deki Suriye Kökenli Medya Kuruluşları ve Çalışanları

Türkiye’den yayın yapan medya kurumlarının omurgasının ana beynini Suriyeliler oluşturmaktadır. Birçok muhalif köşe yazarı, entelektüel Türkiye’deki merkezi noktalardan haberleri ve yorumlarını Suriye’ye aktarmaktadır. Türkiye’de rahat bir çalışma ortamı bulan

Suriyeli gazeteciler ve medya görevlileri, yazılı basım gazete ve dergilerden birçok televizyon kanalına ve radyo istasyona varana dek yayın yapan organları faaliyete geçmiştir.

Suriyelilerin Türkiye'de çıkardığı gazeteler, ülkelerindeki iç savaşı hakikatleri referans olarak anlatmayı amaçlamaktadır Türkiye'de yaşayan Suriyeliler, aralarında ofset ve ozalit merkezlerinde fotokopiyle çoğaltılan amatör dergilerden profesyonel matbaalarda basılan gazetelere değin birçok yazılı basımı aktif hale getirmiş durumdadırlar.

İstanbul ve Gaziantep'i ağırlıklı merkezi noktaları olarak belirleyen Suriyeli medya çalışanları, yazılı basım yaptıkları yayınları mizanpajından sayfa basımına kadar genelde İstanbul'da hazırlayıp, Adana'da baskıya götürmektedir. Bu aşamalardan en nihayetinde de Suriye'de yayınlayarak abonelerine gizlice yürüttükleri bu operasyon sonunda ulaştırabilmeyi başarmaktadır.

Bireysel girişimlerle işe başlayan Suriyeli medya mensupları öncelikle günümüzün yaygın kitle iletişim ağı olan internetten faydalanarak dinleyici kitlelerini oluşturmuşlardır. Sonra Suriyeli bazı iş adamlarının sunduğu maddi desteklerden faydalanarak merkezi kanallarını ve istasyonlarını kurmuşlardır. Radyo frekanslarından Türkiye, Suriye ve Ürdün'de FM frekansından Suriyeli dinleyicileriyle buluşma çabası gösteren medya çalışanları ayrıca televizyon kanallarında Suriye'de de Şam, Halep, İdlib gibi çeşitli şehirlerde gizlice sahadan haber yapan muhabirlere de sahiptirler.

Kendi ülkelerinde yaşanan olayları aktaran bu gazeteciler genel olarak canları koltuklarında bir iş yaşamı sürdürmekte. Çünkü rejim güçleri tarafından tolerans gösterilmeyen bir haldeler bu yüzden yakalanmadan mesleklerini icra etme mecburiyetleri bulunmakta. Böylesi özgürlükten yoksun bir ortamda haber yapıyor olmaları nedeniyle mesleklerini hayata geçirebilmek adına daha özgür olabilecekleri bir ülke olarak Türkiye'yi seçmiş durumdadırlar. Türkiye'de yaşayan muhalif kanattaki tüm Suriyeli meslektaşları olsun olmasın bir haber merkezi kurulduğu zaman mutlaka görevlendirmek üzere kapılarını açmak suretiyle davet ediyorlar.

Maliyetinin uygunluğu ve bölgeye yakın olması nedeniyle Türkiye'de kurulan bu medya kurumlarının özellikle televizyon ve radyo istasyonlarının haber sunmak, tartışma programları yayınlamak dışında üstlendikleri bazı misyonların da olduğu söylenmektedir. Muhalif bir yapıda olmaları nedeniyle Suriye'deki rejimin kara listesinde olan ve düşmanı olan bu kanallar bazen bazı gizli kaynaklarından aldıkları istihbaratları yayınlarla Suriye'de bulunan ve rejimin hedefinde bulunan halka duyurabilmektedir. Bunun içerisinde rejimin savaş uçaklarıyla

gerçekleştirebileceği bombalı saldırıların da bir erken uyarı sistemi görevi görecektir. Halka iletilmesi de dahil olabilmektedir. Radyo yöneticilerinin yaptığı bu açıklama savaşın bilgi toplama ve servis edilme noktasında medyanın üstlendiği role bir örnek teşkil etmektedir. (Lowen, 2014).

İç savaştan ve terör örgütlerinden kaçan gazeteciler bireysel olarak da yayın yapabilmektedir. Bazen ailece meslektaş olan bu muhalif gazeteciler her hangi bir kurumun bünyesine girmeden de Türkiye üzerinden hazırladıkları haberleri ya kendi sosyal medya ağlarından ya da haber kanalları aracılığıyla yayınlayabilmektedir. Bunlara ayrıca Suriye’den göçle gelip sonradan bireysel ve amatör olarak işin içine dahil olan gönüllü gazeteciler de bulunmaktadır. Türkiye’de bu minvalde haber hazırlayan bireysel gazetecilerin konuları arasında savaştan kendileri gibi mülteci olarak gelen sıradan insanların dramlarını, yaşam koşullarını içeren haberler yer almaktadır. (Yörür, 2016; Yüncüler, 2018).

2.4.3.2 Türkiye’deki Mısır Kökenli Medya Kuruluşları ve Çalışanları

Türkiye’den kendi ülkeleri için yayın yapan medya organlarını kuran diğer Arap ülkesini temsilen Mısırlı muhalif gazeteciler ve medya çalışanları oluşturmaktadır. Bu medya organlarını kuranlar, ülkelerinde Suriye, Libya ve Yemen’de olduğu gibi bir iç savaş olduğu için değil darbe neticesinde kendilerine özgürlük hakkı tanımayan rejimden kaçan muhaliflerden tecelli etmektedir.

Sadece rejim tarafından sakıncalı görülen gazetecilerin değil, aralarında seçimde devlet başkanı adaylığı yapmış üst düzeyde yasaklı siyasetçilerin de yer aldığı muhalifler tarafından kurulan televizyon ve radyo istasyonlarının çoğunun asıl merkezi Londra’dadır. Ancak İstanbul’da yayınlarını yapmaları sadece harcamaların düşük maliyetler oluşturmamasından dolayı değil. Aynı zamanda bölgedeki özel ve stratejik konukları daha rahat ağırlayabilme şansına İstanbul’da sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. (Çelik,2019).

Ülkelerindeki ortamı kendi ideolojik bakış açılarına göre yetersizlikler içinde bulan bu muhalif gazeteciler, yayınlarında ve yazılarında bu eksiklikleri dile getirmekteler. Her ne kadar Mısır’daki iktidar tarafından bu tutumları nedeniyle sert biçimde eleştiriliyor ve yayınları Mısır’da bir biçimde engelleniyor olsa da Türkiye’de bu yayınlara devam edebiliyorlar. Bunun nedenlerinden bir tanesi de Türkiye’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu kişilere ve kurumlarına bu özgürlüğü tanıyan olmasıdır.

Suriyeli meslektaşlarından sonra Türkiye’de en fazla medya merkezi açan Mısırlı medya çalışanları aynı zamanda yine Türkiye’de en fazla televizyon kanalı açan Arap temsilcileri olarak ön plana çıkmaktadır. Yatırımcılar bazında daha derin ilişkiler kurabilen Mısırlı medya yöneticileri Körfez ülkelerinden gelen bu gibi yardım ve yatırımların artmasını Türkiye’nin lehine bir durum olması nedeniyle daha fazla kanalın ve istasyonun açılmasını tavsiye etmektedir. Tabii aynı zamanda da öngörmektedir. Bunun nedeni ise Türkiye’nin Müslüman bir ülke olması ve yatırımcıların da Müslüman ülkelere geliyor olması bu noktada cazip kıldığı görüşünü savunmaktadır. (Güney, 2015).

Türkiye’de yayın yapan Arap medya yayın organları elbette sadece Suriye ve Mısır ile sınırlı değil. Bunların dışında yine iç savaş derdiyle muzdarip Yemen, Libya ve Filistin orijinli televizyon kanalları, radyo istasyonları ve gazeteler bulunmaktadır. Bu yayın organlarının neredeyse hepsi her ne kadar öncelikli olarak kendi ülkelerindeki sorunları gün yüzüne çıkarabilmek adına yayıncılık faaliyetlerine girişmiş olsalar da Arap coğrafyasındaki tüm uluslara ulaşabilecek karma bir yayıncılığı da hedeflemekteler. Aynı dilin konuşuluyor olmasının avantajıyla formasyon açısından bakıldığında benzer sorunların yaşandığı Arap ülkelerinde yine hangi Arap ülkesinden olduğuna bakılmaksızın karma ve kolektif bir çalışma prensibi hayata geçirilmektedir. (Saka, 2017; Hasasu, 2014).

Arap Baharı’nın vuku bulduğu ilk andan itibaren bu devrim hareketini ülkelerinde destekledikleri için şu anda var olan rejimlere ters düşerek ülkelerinden sürgün yediklerini belirten bu medya kurumlarının kurucuları bir gün ülkelerine geri döneceklerine inanmaktadırlar. Geçici bir görevi ifa ettikleri kanısından olan Arap gazeteciler ve medya çalışanları bu görüşlerine rağmen aynı zamanda yapmış oldukları yayınlarda Türkiye’de yaşayan Arap mültecilere eğitimsel bir katkıda bulunmayı da amaçlamaktadırlar, (Çelik, 2019; Güney, 2015).

Türkiye’nin iç ve dış politikasına dair görüş belirtmeyi doğru bulmayan Arap medya yayın organları sahipleri, Arap mültecilerden kaynaklı sorunlar yüzünde bu insanların sınırdışı edilmelerini doğru bulmamaktadırlar. Bu nedenden ötürü daha farklı bir yol haritası oluşturulması için eğitime ağırlık verilmesi görüşündelerdir. Çünkü hem iç savaş hem de darbeler neticesinde ülkelerinden uzun süre ayrı kalan ve daha kalma ihtimali olan Arap mültecilerin uyum sorunlarının ve kültürel gelişimlerinin sağlanması ile ortaya çıkan birçok sorunun bu şekilde kendiliğinden aşılabileceği görüşünü savunmaktadırlar. (Saka, 2018; Güney, 2015).

2.4.3.3 Diğer Kuruluşlar ve Çalışanlar

Türkiye'de çalışan Arap gazetecilerin çoğunun Suriye ve Mısır'da uyruklu olmasına rağmen, önemli bir sayı diğer ülkelerden gelmektedir. Anadolu Ajansı'na göre Türkiye'de onlarca Arapça web sitesinde, uydu kanalında ve radyo istasyonunda çalışan 3.000'den fazla Arap gazeteci vardır. 900 kişi ile ilk sırada Filistinliler gelmektedir, daha sonra sıralama Mısırlılar, Suriyeliler, Iraklılar, Yemenliler, Fashılar, Cezayirliler, Tunuslular ve Libyalılar şeklindedir. Tüm bu gazeteciler Arap Baharı'ndan sonra Türkiye'de kurulan 50'dan fazla Arap medya kuruluşlarında çalışmaktadır. (Qalalwa, 2018).

İstanbul'da bulunan Arap uydu kanallarını ve radyokarın en öne çıkanları arasında, El-şark (Mısır), Mükemeleen (Mısır), Vatan Tv (Mısır), Cısr (Suriye), Balqis (Yemen), Rafidain (Irak), Ahrar libya (Libya), Nabaa (Libya), Misk (Suriye), VS. . İnternet Sitelerine gelince, bunların arasında en önemli Arabic Post, Arabi21, Rassd, Sasa Post ve Khaleej Online öne sırada gelmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP MEDYASININ YENİ BAŞKENTİ İSTANBUL

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İstanbul'da faaliyet gösteren Arap Medyasının ve bu kuruluşlarda çalışan gazetecilerin Türkiye'yi seçme nedenleri, ülkede çalışma şartları, bu medyanın Türkiye'de varlığı, Türk-Arap ilişkileri ve Arap dünyasında Türkiye'nin imajının nasıl etkilendiğini tespit etmektir. Buna ek olarak araştırmada katılımcıların verdiği ifadeler ile Türkiye'deki Arap gazetecilerin yaşadığı sorunlar, gelecekle ilgili planları ve sürekli Türkiye'de kalmayı düşünüp düşünmedikleri öğrenilecektir.

Bu araştırmanın diğer amaçları Türkiye'de çalışan Arap gazetecilerin yaşadıkları sorunları aşma önerilerini gözden geçirmenin yanı sıra, İstanbul'un Arap medyasının yeni başkenti olarak da değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin cevabını bulmaktır. Onlarca ülkeden ve çok geniş bir coğrafyadan oluşan Arap ülkeleri dururken tahmini üç bine yakın muhalif gazetecinin Türkiye'de bulunması ve Türkiye'den yayın yapması, önemli bir sorunsaldır. Tez, bu olgunun nedenlerini sorgulamak amacıyla hazırlanmış olup daha önce benzer bir çalışmanın da yer almaması bu anlamda literatürdeki büyük bir boşluğu giderecektir. Çalışmanın önemi bu alanda olan eksikliğin giderilmesine katkıda bulunmaktır. Bu çalışmanın, Türkiye'de Arap medyasını mahiyetini öğrenmek ve gelecekteki gelişim olanaklarını tanımlamasına katkıda bulunacağını ümit edilmektedir.

3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu Araştırma kapsamında İstanbul'a yerleşen Arap Medyasının durumu analiz edilecek ve İstanbul'un yeni başkent olup olmadığı tespit edilecektir. Arap Baharı'ndan sonra Arap Medyasındaki bu jeopolitik değişimi daha iyi anlamak için İstanbul'da Arap medya kuruluşlarında çalışan Arap gazeteciler hedeflenmektedir.

Katılımcılar belirlenmek üzere 3 farklı gruplara ayrılmıştır ve bu grupları dikkate alarak rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların ilk grubu iç savaşlarından ve baskıcı rejimlerinden kaçan gazetecilerdir. Bunların çoğunu Suriyeli, Mısırlı, Libya ve Yemenliler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan ikinci grubu daha iyi bir fırsat arayan ve kariyerlerini geliştirmek isteyenler oluşturmaktadır. Üçüncüsünü ise Türkiye'de eğitim gören, Türk

üniversitelerinden mezun olan ve çeşitli sebeplerden dolayı Türkiye’de kalmayı tercih eden gazeteciler teşekkül etmektedir. Bu metotla daha sağlam bir örnek yapısının belirleneceği tahmin edilmektedir. Araştırmada katılımcılar bu yönde belirlendikten sonra yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde, çalışma evrenine cinsiyet, yaş, Türkiye’yi seçme sebepleri, İstanbul ve Arap medyasına ilişkin düşünceleri gibi unsurların eklenebilmesi için farklı filtreler uygulanabilmektedir.

Katılımcılarla mülakat yapılırken kimileri detaylı cevaplar vermiştir, kimileri ise kısa cevapları tercih etmiş ya da bazı sorulara cevap vermemiştir. Bu durumu dikkate alarak yirmi katılımcının cevaplarına yer verilmiştir. mülakat yapılmıştır. Çalışmada katılımcıların cevapları rumuzlarıyla verilmiştir.

3.3 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmış bir çalışmadır. Nitel araştırmalar post-pozitivist paradigmaları temel alarak konu, kavram ve olgulara ilişkin çoklu veri kaynakları kullanıp, derinlemesine bir anlayış sunmayı amaçlayan araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 18). Nitel araştırmalarda, insanların algı, düşünce, tutum ve davranışları içinde bulundukları, deneyimledikleri ve karşılaştıkları durumlar aracılığıyla açıklanmaya ve anlaşılmaya çalışılır. Bu yapılırken, araştırmacının manipülasyonundan çok var olan durum derinlemesine ortaya konulmaktadır (Elliott, Fischer ve Rennie, 1999: 215-229).

Buradaki araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla nitel veriler toplanmıştır. Kendi ülkesinden çeşitli nedenlerle Türkiye’ye gelen yirmi Arap gazeteci ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve onların Türkiye’ye gelip çalışma nedenleri, Arap gazeteci olarak yaşadıkları sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm önerileri, Türkiye’de Arap gazetecilerin varlığının Türk – Arap ilişkilerine, Türkiye’nin imajına ve İstanbul’un Arap medyasının bir başkent olarak algılanmasına ilişkin görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temel soruların listesi Ek.te sunulmaktadır.

Araştırma grubu Arap Baharı’na tanık olan tüm ülkelerden Türkiye’ye yerleşen çeşitli Arap medyası çalışanı gazetecilerden oluşmaktadır. Katılımcılar 3 ana gruba ayrılmaktadır; Birinci grup iç savaş ve baskıcı rejimlerden kaçan gazetecilerden, ikinci grup kariyer hedefi olanlardan, üçüncü grup ise eğitimini Türkiye’de alan ve burada kalmayı tercih edenlerden teşekkül etmektedir. Her görüşme ortalama 20-30 dakika sürmüştür. Katılımcıların yoğun iş saatleri, görev için başka şehirlerde olması, ya da farklı sebeplerden dolayı bazı mülakatlar internet üzerinden video konferans yöntemiyle yapılmıştır. Görüşmelerden daha iyi sonuç almak ve çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla katılımcılardan izin alınarak video ve ses kaydı

yapılmıştır, ayrıca İstanbul'daki Arap medyasına ilişkin tüm konuların araştırılması için sorular belli bir sisteme göre sorulmuştur.

Çalışmada yapılan yarı yapılandırılmış mülakat soruları 3 ana bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde katılımcılara Türkiye'yi tercih etme sebepleri ve ülkede kalmayı düşünüp düşünmedikleri gibi sorular sorulmuştur. İkinci bölüm Türkiye'de bir Arap gazetecinin tecrübesini anlamak için tasarlanmıştır. Üçüncü bölümde buraya yerleşen Arap medyasının durumu ve Türkiye üzerindeki etkisine yönelik sorular yöneltilmiştir.

3.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma çeşitli nedenlerle Arap ülkelerinden Türkiye'ye sığınan, İstanbul'da medya ve iletişim sektöründe çalışan Arap gazeteciler ile sınırlıdır.

3.5 Araştırmanın Bulguları

İletişim ve medya sektöründe çalışan Arap kökenli kişilerin Arap baharı sonrasında ülkelerini terk ederek Türkiye'ye sığınmalarına ve çeşitli nedenlerle Türkiye'de çalışmayı tercih etmelerine ilişkin görüş ve algılarını ortaya koymak üzere medya sektöründe çalışan ve Mısır, Yemen, Fas, Tunus, Libya, Suriye ve Cezayir kökenli olan toplam yirmi kişi ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat yoluyla elde edilen veriler içerik analiz tekniği ile analiz edilmiş ve görüşmelerde ortaya çıkan kodlar belirlenmiştir daha sonra bu kodların benzerliklerine göre temalar oluşturulmuştur. Bulgular oluşturulan bu temalar altında tablolar ve açıklamalar şeklinde sunulmuştur.

3.5.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular ve Değerlendirme

Çalışmaya medya sektöründe farklı alanlarda çalışan toplam 20 kişi katılmıştır. Çalışmaya katılan kişilerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, katılımcıların 5'i kadın geriye kalan 15'i ise erkektir. Katılımcıların yaşları 24 ile 45 arasında değişmektedir. Katılımcıları uyruklarına bakıldığında, 6'sının Mısırlı, 6'sının Faslı, 3'ünün Suriyeli, 2'sinin Yemenli, 1'inin Tunuslu, 1'inin Libya ve 1'inin Cezayirli olduğu görülmektedir. Bu kişilerin 11'i editör, 2'si kıdemli editör, 2'si haber yapımcısı, 1'i genel yayı yönetmeni, 1'i program yöneticisi, 1'i muhabir, 1'i spiker ve 1'i hem editör hem tercüman olarak görev yapmaktadır. Katılımcıları medeni durumlarına bakıldığında, 11'inin evli olduğu ve ailesinin Türkiye'de yaşadığı, 9'unun ise bekar olduğu ve ailelerinin Türkiye'de yaşamadıkları görülmektedir.

Tablo 1 Çalışmaya Katılan Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

KOD AD	Cinsiyet	Yaş	Uyruk	Meslek / Görev	Medeni Durum	Ailesinin durumu
AB	Erkek	36	Mısır	Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
AI	Kadın	37	Suriye	Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
CD	Kadın	31	Mısır	Editör	Bekâr	Türkiye’de değil
EF	Erkek	27	Mısır	Editör	Bekâr	Türkiye’de değil
EO	Erkek	30	Cezayir	Editör	Bekâr	Türkiye’de değil
GH	Erkek	28	Fas	Muhabir	Bekâr	Türkiye’de değil
IJ	Erkek	39	Mısır	Kıdemli editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
KL	Erkek	25	Fas	Spiker	Bekâr	Türkiye’de değil
CM	Kadın	29	Fas	Editör	Bekâr	Türkiye’de değil
QK	Erkek	29	Fas	Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
UW	Erkek	28	Yemen	Haber Yapımcısı	Bekâr	Türkiye’de değil
MN	Erkek	45	Tunus	Genel Yayın Yönetmeni	Evli	Türkiye’de yaşıyor
OP	Erkek	-	Fas	Editör / Tercüman	Bekâr	Türkiye’de değil
QR	Kadın	23	Fas	Editör	Bekâr	Türkiye’de değil
SG	Erkek	28	Yemen	Kıdemli Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
ST	Erkek	32	Suriye	Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
UV	Erkek	35	Suriye	Program Yöneticisi	Evli	Türkiye’de yaşıyor
WX	Erkek	29	Mısır	Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
YZ	Kadın	24	Mısır	Editör	Evli	Türkiye’de yaşıyor
ZP	Erkek	31	Libya	Haber Yapımcısı	Evli	Türkiye’de yaşıyor

3.5.2 Katılımcıların Türkiye’yi Seçme Nedenleriyle İlgili İçerik Analizi

Katılımcıların Türkiye’yi seçme nedenlerine bakıldığında verdikleri yanıtların üç temel tema altında gruplandığı görülmektedir. Bu temalar siyasi / politik nedenler, ekonomik ve mesleki nedenler ile diğer nedeler olarak belirlenmiştir.

3.5.2.1. Siyasi Nedenler

Çalışmak için Türkiye’yi tercih etmelerine gerekçe olarak siyasi nedenleri işaret eden katılımcıların ifadeleri ve bu ifadelerden ortaya çıkan kodlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 Türkiye'yi Seçme Gerekçesi Olarak Siyasi/ Politik Nedenleri İşaret Eden Katılımcıların İfadeleri

Kod	İfadeler	Kod / Tema
CD	Mısır'da farklı kurumlarda çalıştım, ancak 2013'te gerçekleşen askeri darbeden sonra durum çok zor oldu . Rejime karşı değilim, ama bir gazeteci olarak her zaman daha iyi bir çalışma ortamı arıyorum.	Siyasi / Politik nedenler - Askeri darbe - Savaş - Muhalif olma - Arap Baharı'nı destekleme - Tutuklanma korkusu - Tutuklanma - Güvenlik - Silahlı Saldırıya uğrama - Güvensizlik - Politik değişim - Birlikte çalıştıkları kişilerin öldürülmesi
EF	Mısır'daki askeri darbeden sonra , ülkeyi terk etmeye karar verdim ve o dönemde Türkiye'de iyi bir iş teklifi aldım.	
IJ	Benim Mısır'da Askeri darbeden sonra tutuklanmamı istendi, ama öyle bir şey olmadan oradan Türkiye'ye kaçmaya başladım. Türkiye'yi seçme nedenim de Arap Baharı desteklediği için.	
MN	İki yıl önce Katar'da çalışıyordum, Ancak maddi ve politik nedenlerden dolayı kanalı İstanbul'a taşımak zorunda kaldık. Katar'a gitmeden önce de Libya'da kanalı açtık, Fakat oradaki güvenlik çöktü ve bazı gazetecilerimiz öldürüldü. Bu iki durumu yaşadktan sonra, bizi politik olarak kabul edecek ve güvenliğimizi sağlayacak bir devlet aramaya başladık, o da Türkiye oldu.	
SG	2014 yılında, Husiler başkent Sana'a kontrolü ele aldılar. Ben onlara karşı bir gazeteci olduğum için tutuklama listelerindeydim. O zaman iki seçeneğim vardı: kalacağım ve beni tutuklanıp öldürecekler, ya da yurtdışına gidip onlara karşı olmaya devam edeceğim. Ben de ikinci seçeneği seçip Türkiye'ye kaçtım.	
ST	Ben Suriyeli bir mülteciyim. Ülkemden savaş nedeniyle kaçmak zorunda kaldım.	
UV	Ben bir Suriye muhalifim. Suriye'de Beşar Esad rejimine karşı gösterilerin patlamasıyla muhalefet basında çalışmaya başladım. Fakat olayların gelişmesiyle önce Tunus'a gitmek zorunda kaldım. Yıllar sonra bana Türkiye'den daha iyi bir iş teklifi aldım ve öyle geldim buraya.	
UW	Bizim kanalımız ilk Yemen'in başkenti Sana'a'da açıldı, ama 2014 yılında şerhin Husiler'in ellerine geçmesiyle durumlar	

	bizim için kötü oldu. Bir gün bir muhabirimiz Husiler tarafından öldürüldü ve bizim ofislerimiz saldırıya uğradı . Bu durumlarda Türkiye'ye gelme kararı aldık, çünkü burada hiç korkmadan çalışabiliriz, Üzerimize bombalar düşmüyor ve silahlar patlamıyor. Ayrıca İstanbul'da özgürce çalışabiliyoruz ve kimseye hesap vermek zorunda değiliz.	
WX	Arap baharı'ndan önce Birleşik Arap Emirliklerinde çalışıyordum. Ancak Mısır'daki askeri darbeden sonra Müslüman Kardeşler 'in üyesi olma suçu ile tutuklandım . Bir ay tutuklandıktan sonra, BAE yetkilileri beni uluslararası baskından dolayı serbest bırakmak zorunda kaldı.	
YZ	Türkiye'de çalışmayı tercih ettim çünkü ülkemdeki politik değişimi destekliyordu ve biz bu ülkede o zamanlar memnuniyetle karşılıyorduk.	
ZP	Kaddafi'nin ölümünden sonra Libya'daki durum güvensiz hale geldi ve gazetecilik çok zo oldu. 3 yıldır ülke içinde çalışmaya çalıştık, ancak silahlı gruplar bazı gazetecilerimizi öldürdü ve merkezlerimizi saldırdı , bu yüzden güvenli içinde ve özgürce çalışmak için Türkiye'ye taşınmamız gerekti.	

Siyasi / Politik nedenlerden dolayı kendi ülkelerinden ayrılan veya ayrılmak zorunda kalan Arap gazeteciler, savaş, askeri darbe, yönetime muhalif olma, Arap Baharı'nı destekleme, tutuklanma, tutuklanma korkusu yaşama, güvensizlik ve güvenlik arayışı, silahlı saldırıya uğrama, politik değişim ve birlikte yaşadıkları kişilerin öldürülmesi gibi gerekçelerden dolayı artık kendi ülkelerinde çalışamadıklarını ve bunun dolayı Türkiye'yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

3.5.2.2. Ekonomik ve Mesleki Nedenler

Çalışmak için Türkiye'yi tercih etmelerine gerekçe olarak ekonomik ve mesleki nedenleri işaret eden katılımcıların ifadeleri ve bu ifadelerden ortaya çıkan kodlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 Türkiye'yi Seçme Gerekçesi Olarak Ekonomik ve Mesleki Nedenleri İşaret Eden Katılımcıların İfadeleri

Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	... Ama bir yandan da ekonomik sorunlar vardı. Maaşlar iyi değildi , o yüzden yurtdışında iyi bir fırsat aramaya başladım. Bu sırada Türkiye’de de arıyordum....	Ekonomik nedenler - Daha iyi maaş
AI	Arap baharı’ndan önce TRT Arapça açılmasıyla orada çalışmak için geldim. O zamanlar bu deneyim hem finansal hem de profesyonel olarak cazip geldi bana.	Mesleki nedenler
CD	... Rejime karşı değilim, ama bir gazeteci olarak her zaman daha iyi bir çalışma ortamı arıyorum.	- Daha iyi bir çalışma ortamı
EF	Mısır'daki askeri darbeden sonra, ülkeyi terk etmeye karar verdim ve o dönemde Türkiye’de iyi bir iş teklifi aldım.	- İş teklifi alma
CM	Bir gazeteci olarak kariyerimi geliştirmek için başından beri ülke dışında çalışmayı ve daha iyi profesyonel deneyimler bulmayı hayal ediyorum, Türkiye’de daha iyi bir çalışma fırsat yakaladıktan sonra hemen geldim.	- Çalışma olanakları
EO	Türkiye’de çalışmak profesyonel bir seçimdi . Daha önce Cezayir’de çalışıyorum, ama her zaman yurtdışında daha iyi bir fırsat arıyordum.... Beni İstanbul'a gelmeye teşvik eden şeylerden biri kentin estetiği ve içindeki Arap medya kurumlarının sayısı	- İş bulma
GH	Ülkemde çok politik değişimler olmuyor ve orada kalırsam kariyerimi geliştirmek zordur , o yüzden burada çalışmayı tercih ettim.	- Kariyer geliştirme
KL	Ben Türk üniversitesinden mezunum. Mezun olduktan sonra birkaç nedenden dolayı burada kalmayı tercih ettim. - Birincisi ben Buraya alıştım, Artık dili ve kültürü biliyorum. - İkincisi benim için burada bir iş bulmak Fas’ta bulmaktan daha kolay. - Üçüncüsü Fas’ta basın durumu iyi değildir.	- İş olanakları
MN	İki yıl önce Katar’da çalışıyorum, Ancak maddi ve politik	- İş fırsatı

	nedenlerden dolayı kanalı İstanbul'a taşımak zorunda kaldık.	
OP	Ben Türkiye’de üniversite okudum ve mezun olduktan sonra kariyerimi geliştirmek için burada çalışmayı tercih ettim.	
QR	İyi bir çalışma fırsatı bulduğum için Türkiye’de çalışmayı tercih ettim.	
UV	Ben bir Suriye muhalifim. Suriye’de Beşar Esad rejimine karşı gösterilerin patlamasıyla muhalefet basında çalışmaya başladım. Fakat olayların gelişmesiyle önce Tunus'a gitmek zorunda kaldım. Yıllar sonra bana Türkiye’den daha iyi bir iş teklifi aldım ve öyle geldim buraya.	
WX	... Serbest bırakıldıktan sonra Arap Bahar’ını destekleyen ülkeler dışında artık fazla iş fırsatı yoktu bana, bu yüzden Türkiye'ye gelmeyi seçtim, çünkü en iyi seçenektir.	

Ekonomik ve mesleki nedenlerden dolayı kendi ülkelerinden ayrılan veya ayrılmak zorunda kalan Arap gazeteciler, daha iyi bir maaş elde etme, daha iyi iş imkânlarına ulaşma, yeni işler aramak ve bulmak, kariyer geliştirmek gibi gerekçelerde dolayı Türkiye’yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

3.5.2.3. Diğer Nedenler

Çalışmak için Türkiye’yi tercih etmelerine gerekçe olarak diğer nedenleri işaret eden katılımcıların ifadeleri ve bu ifadelerden ortaya çıkan kodlar Tablo 3.4.’de verilmiştir.

Tablo 4 Türkiye'yi Seçme Gerekçesi Olarak Diğer Nedenleri İşaret Eden Katılımcıların İfadeleri

Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	... Karım örtülü olduğu için de Türkiye'yi tercih etmemin farklı nedenlerinden biridir. Eğer Avrupa'ya gidersem mesela onun için pek kolay olamazdı.	Sosyal nedenler
QK	Beni Türkiye'ye getiren tesadüf buydu: Türkiye'ye eğitim için geldim. 2010 yılında Atatürk üniversitesinde gazetecilik bölümüne girdim. Üniversite’de okurken bir Türk gazetesinde stajyer olarak çalışmaya başladım. Mezun olduktan sonra orada resmi olarak çalışmıştım. Bir kaç yıl sonrası Arap online bir	Türkiye’de okumuş ve çalışmış olma

	gazeteye geçtim.	
--	------------------	--

Siyasi / politik, ekonomik ve mesleki nedenlerin dışında sosyal ve kültürel nedenler (başörtüsünün serbest olması) ile Türkiye’de eğitim alma ve burada iş tecrübesine sahip olma gibi gerekçelerden dolayı Türkiye’de çalışmayı tercih ettiğini ifade eden katılımcılar da vardır.

3.5.3 Türkiye’de Çalışma Deneyimleri

Katılımcıların Türkiye’de çalışmaktan memnun olma durumları, ülkesine geri dönüş çalışma imkanlarının olup olmadığı, Türkiye’de sürekli çalışmayı düşünüp düşünmedikleri ve çalıştıkları yerlerde bulunan Arap uyruklu gazeteci sayısının kaç olduğuna ilişkin bulgular Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5 Katılımcıların Memnuniyet Durumu, Geri Dönme Durumu, Sürekli Kalmayı Düşünme Durumu ve Birlikte Çalıştıkları Arap Uyruklu Gazeteci Sayısı

Kodu	Memnuniyet	Ülkesine geri dönüş çalışma imkanı	Sürekli kalmayı düşünme	Arap uyruklu gazeteci sayısı
AB	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünüyor	25
AI	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	15
CD	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	19
EF	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	15
CM	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	8
EO	Memnun	Evet	Kararsız	-
GH	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	47
IJ	Kısmen Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	23
KL	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	35
MN	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	38
OP	Kısmen Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünmüyor	15
QK	Kısmen Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünüyor	17

QR	Memnun	Evet	Sürekli kalmayı düşünüyor	19
SG	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	25
ST	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünüyor	35
UV	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	33
UW	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	17
WX	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	27
YZ	Memnun değil	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	22
ZP	Memnun	Hayır	Sürekli kalmayı düşünmüyor	36

Katılımcıların çoğunluğu Türkiye’de çalışmaktan memnun olduğunu, bazılarının kısmen memnun olduğunu, bir kişinin ise memnun olmadığı görülmektedir. Türkiye’de çalışmaktan memnun olan katılımcıların bazıları buna gerekçe olarak, Arap medyasında profesyonelliğin olmaması, Türkiye’de örtülü bir kadın olarak sorun yaşamamak, kültürel benzerlik ve edinilen tecrübe gibi gerekçeleri ifade etmişlerdir. Diğer yandan kısmen memnun olan veya memnun olmayalar ise buna gerekçe olarak maddi ve mesleki açıdan memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların yarısı kendi ülkesine geri dönüp çalışma imkanlarının olduğunu diğer yarısı ise böyle bir imkanlarının olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu (16 kişi) Türkiye’de sürekli olarak kalmayı düşünmediklerini buna gerekçe sunan katılımcıların ise sürekli kalma garantisinin olmaması, politikaların değişme olasılığı, basın mensuplarının ülkeden ayrılmalarının istenebileceği, Türkiye’deki siyasi istikrarsızlık, kendi ülkesine geri dönüp çalışma isteği, yeni iş deneyimleri, işinde yaşadığı istikrarsızlıklar gibi gerekçeleri ifade ettikleri görülmektedir. Çalıştıkları yerlerde kendilerinden başka Arap çalışanında olduğunu ifade eden katılımcılar çalıştıkları yerlerde çalışan Arap uyruklu gazeteci sayısının 8 ila 47 arasında değiştiğini ifade etmektedirler.

3.5.4 Katılımcıların Türkiye’de Tecrübeleriyle İlgili İçerik Analizi

Arap katılımcılara Türkiye’de gazeteci olmanın ve Türkiye’de Arap gazeteci olmanın nasıl olduğu sorulduğunda katılımcıların bu durumların sağladığı avantajlar olduğu kadar zorluklarla karşılaştıklarının da ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcıların Türkiye’de gazeteci olmaya ilişkin görüşleri ve buna ilişkin ortaya çıkan kodlar Tablo 6’de Türkiye’de Arap gazeteci olarak yaşadıkları tecrübelerle ilişkin görüşleri ise Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6 Türkiye'de Gazeteci Olmak İle İlgili Görüşler

Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	Türkiye’de bir gazeteci olmak kolay değildir , özellikle yerel haberlerle uğraşıyorsan, çünkü burada bilgiye erişim biraz zordur....	Zorluklar - Bilgiye ulaşım zorluğu - Basın özgürlüğü - Maddi - Kanuni - Siyasi haberler yapmada engeller
AI	Herkesin bildiği gibi, Türkiye basın özgürlüğü konusunda geç bir aşamadır...	
EO	Türkiye'deki iş tecrübem çok güzel, Türk toplumuna canlı bir toplum olarak bakıyorum, ve bir gazetecinin aradığı şey de budur, çünkü böyle bir topluluk size yayınlamak için fazla hikaye verir....	
OP	Türkiye’de gazetecilik yapmak kolay bir şey değil hem maddi hem kanuni açıdan. Burada çalıştığımız için bazen siyasi haberleri yapamıyor fazla kırmızıçizgiler olması yüzünden.	Kolaylık - Canlı bir toplum - Haber sağlama

Arap uyruklu gazeteciler, Türkiye’de gazeteci olmanın sağladığı bazı kolaylıklar / avantajlar olsa da zorlukların da olduğunu ifade etmişlerdir. Bu zorlukların başında, maddi ve kanuni zorluklar, bilgiye ulaşım zorluğu, basın özgürlüğü ve siyasi haberler yapmanın güçlüğü gelmektedir. Diğer yandan, Türk toplumunun canlı bir yapısının olması ve haber sağlama potansiyelinin bulunması da olumlu yanlar olarak ifade edilmiştir.

Tablo 7 Türkiye'de Arap Uyruklu Gazeteci Olmak İle İlgili Görüşler

Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	...Arap bir gazeteci olarak açıkçası özel sorunlar yoktur bence...	Sorun yok
EF	Bu senin hangi ülkenin vatandaşı olduğuna bağlı. Mısırlılar için çok zordur İki ülke arasındaki kötü ilişkiler yüzünden.	Zorluk - Mısır ve Türkiye arasındaki kötü ilişkiler - Erişim engeli
CM	Gazeteciler ve Arap kurumları kendilerine kapatıldı, bu yüzden Türkiye'deki varlığından çok fazla yararlanamıyorlar.	

EO	...Arap bir gazeteci olmam, farklı ülkelerden olan meslektaşlarımla hiçbir fark yaratmadı.	- Türk yetkililer ile röportaj yapma zorluğu
KL	... Arap gazeteciler için kurum sayısı, iş olanakları ve kendilerine sunulan özgürlük açısından çok iyidir.	- Haber kaynaklarına uzaklık
MN	Bir Libya kanalı olarak bizim için burası çok uygun. Türkiye'deki Libyalı topluluk çok büyük . Öte yandan da İstanbul'da bir kanalın finansal maliyeti daha düşüktür Körfez'e göre. Ayrıca burada özgürce çalışabiliyoruz .	- Arapça konuşan analist eksikliği
OP	...Bir Arap gazetecinin Türk gazetecisinin durumundan hiç bir farkı yoktur.	- Profesyonellik ve tarafsızlık eksikliği
QR	... Ayrıca Arap bir gazeteci olarak İstanbul'da özgürce ve hiç bir baskın olmadan çalışıyorum.	Kolaylık / Avantajlar
SG	Türkiye'de çalışma çok önemli bir tecrübe kazandırdı bana. Burada özgürce çalışıyoruz.	- Kurum sayısı
ST	Benim için çok iyi bir Hikaye oldu, Türkiye'de bir gazeteci olarak çalışmak çok kolay oldu ve çok zengin bir tecrübe kazandım .	- İş olanakları
UV	Türkiye'de basın çalışmaları çok zor, ama Arap gazeteciler için çeşitli nedenlerle daha zordur. Ben Mesela burada bir Türk yetkililerle röportaj yapmak istiyorsam kolay yapamam .	- Özlük hakları
UW	Türkiye'de gazeteci olmak, Arap gazeteci olarak bizim için genellikle rahat, çünkü gözlemcilerimiz ve mesajlarımız oldukça farklı. Bizim kanalımızda Türk iç meselelerine karışmıyor, Yemen'le ne zaman ilgilendiği dışında tabi.	- Arap toplulukların çok olması
WX	Türkiye'de gazeteci olmak çok zor Arap gazeteciler için birçok sebeplerden dolayı: - Haber kaynaklarından uzaklık - Türkiye'de Arapça konuşan analistleri bulma zorluğu - İstanbul medyasında profesyonellik ve tarafsızlık eksikliği	- Finansal maliyetlerin düşük olması
		- Özgürce çalışabilme
		- Özgür ve baskı altında olmadan çalışma
		Katkı
		- Tecrübe sahibi olma
		- Kariyer
		- Eğitim alma

YZ	Türkiye’de çalışma çok önemli bir tecrübe kazandırdı bana. Burada iyi bir kariyer yapmaya başardım ve aynı zamanda üniversitede Yüksek lisans yapabildim.	
----	--	--

Arap gazetecilere Türkiye’de Arap bir gazeteci olarak tecrübelerinin neler olduğu sorulduğunda, yaşadıkları zorluklara ve Türkiye’de gazeteci olarak çalışmanın kendilerine sağladığı kolaylık ve/veya avantajlara atıf yaptıkları görülmektedir. Karşılaşılan zorluklar arasında Mısır ile Türkiye arasındaki kötü ilişkiler, erişim engeli, Türk yetkililer ile röportaj yapma zorluğu, haber kaynaklarından uzaklık, Arapça konuşan analistlerin eksikliği, profesyonellik ve tarafsızlık eksikliği gelmektedir. Diğer yandan Türkiye’de Arap gazeteci olmanın katılımcılara sağladığı kolaylıklar ise kurum sayısı, iş olanakları, özlük hakları, Arap toplulukların çok olması, finansal maliyetlerin düşük olması, özgürce ve baskı altında olmadan çalışabilmedir. Bunun yanında, katılımcılar, Türkiye’de çalışmanın onlara kariyer yapma, eğitim alma ve tecrübe sahibi olma olanağı sağladığını, ifade etmişlerdir.

3.5.4.1 Türkiye’de Gazeteci Olarak Karşılaşılan Zorluklara Yönelik İçerik Analizi

Katılımcılara Türkiye’de gazeteci olarak karşılaştıkları sorunların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılar gazeteci olarak çok çeşitli sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu sorunlar dil sorunu, bilgiye erişim sorunu, bürokratik sorunlar, yasal sorunlar ve Çalışma ortamı / koşullarına ilişkin sorunlar olmak üzere beş tema altında gruplanmıştır. Katılımcıların yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların ilgili oldukları temalar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8 Arap Katılımcıların Yaşadıkları Sorunlar

Tema	Kodlar
Dil sorunu	- Türk Dili bilmemek - Dil engeli - Türk gazetecilerin İngilizce bilmemesi - Türk kurumlarının kendi aralarında sadece Türkçe kullanmaları
Bilgiye erişim sorunu	- Bilgiye erişim zorluğu
Bürokratik zorluklar	- Basın kartı almakta zorluk - Resmi kurumlarda bürokrasi - Türk – Mısırlı ilişkilerindeki sıkıntılar

	- İstikrarsızlık - Devlet ve Türk kurumları ile iletişim eksikliği - Arap dünyasına olan mesafe - Türk hükümetinden destek alamamak
Yasal sorunlar	- Arap gazetecilerin tanınırlığının olmaması - Yasal haklara sahip olmama - Çalışma izni almanın zorluğu - Çalışma ruhsatının olmaması - İkamet izni alma zorluğu - Çalışanlar için yasal korunmanın olmaması - İş sözleşmesi veya çalışma izninin olmaması - Sürekli istihdam için yasal güvencenin olmaması
Çalışma ortamı / koşullarına ilişkin sorunlar	- Birlikte çalışılan gazetecilerin deneyimsizliği - Maaşların düşük olması - Bu kurumlar için finansal istikrarın olmaması - Kurumların politik bir rolünün olması ve politikacıların fikrini değiştirdiğinde doğrudan kapanma ile karşı karşıya kalması - Eğitimsiz çalışanlar - Geliştirme programının olmaması

3.5.4.2 Türkiye’de Arap Gazetecilerin İşlerinin Kolaylaştırılmasına Yönelik

Önerilerin Analizi

Katılımcılara Türkiye’de işlerini kolaylaştırmak için nedeler önerdikleri sorulduğunda ortaya çıkan öneriler yine beş tema altında gruplandırılmıştır. Bu temalar, dil, bilgiye erişim, bürokrasi, yasal iyileştirmeler ve çalışma ortamı / koşullarıdır. Katılımcıların yaşadıkları sorunların giderilmesine yönelik olarak önerdikleri çözüm önerileri ve bu önerilerin ilgili oldukları temalar Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9 Arap Katılımcıların Yaşadıkları Sorunların Giderilmesine İlişkin Ortaya Koydukları Öneriler

Tema	Kodlar
Dil	- Türk kurumlarının yabancı gazeteciler ile İngilizce kullanarak iletişim kurmaları - Devlet dairelerinde İngilizceye erişim sağlama

Bilgiye erişim	- Bilgiyi erişimin kolaylaştırılması
Bürokrasi	- Hükümet ile bağlantı sağlayacak kurumların oluşturulması - Türk yetkililer ile iletişimin kolaylaştırılması - İdari işlemleri kolaylaştırmak - Türk yetkililer ile periyodik toplantıların yapılması
Yasal iyileştirme	- Kurumların yasadışı çalışmaması - Yasal ve sosyal çalışanların haklarını sağlamak - Arap gazetecileri toplayan ve savunan kurumların kurulması - Arap gazeteciler arasında işbirliğinin sağlanması - Arap basın varlığını yasal olarak düzenlenmesi - Çalışma izni almak için prosedürlerin kolaylaştırılması - Basın kartının daha kolay verilmesi - İkamet izni almanın kolaylaştırılması - Yasal ve sosyal hakları sağlamak
Çalışma ortamı / koşulları	- Genç gazetecilere eğitim vermek

3.5.5 Katılımcıların Türkiye ve Arap Medyası İle İlgili İçerik Analizi

Katılımcılara, Türkiye'nin Arap baharı öncesinde Arap medyasının cazibe merkezi veya istikrar yeri olarak görünmediğinin nedenleri sorulmuştur. Katılımcılar ortaya koyduğu gerekçelerin birçoğunun siyasi / politik nedenlerle ilişkili olduğu, bunu sırasıyla, mesleki, ekonomik, kişisel ve diğer nedenlerin takip ettiği görülmektedir. Katılımcıları bu konu ile ilgili görüşleri ile ortaya çıkan kodlar Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10 Türkiye'nin Arap Baharı Öncesinden İstikrar Yeri Olarak Görülmemesinin Nedenleri

Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	... Çünkü bu zamandan önce Türkiye'nin Arap dünyasına yönelik net bir politikası yoktu.	Arap Baharı öncesinde; - Arap dünyasına yönelik

AI	Çünkü Arap dünyasına yönelik politikasını farklıydı.	net bir politikanın olmaması
CD	Çünkü Arap dünyasında şu anki biçimde hiçbir ideolojik bölünme yoktu Arap baharı'ndan önce.	- Politikanın farklı olması - İdeolojik bölünmenin olmaması
EF	Çünkü bölgede medyaya bu şekilde yatırım yapmak Arap baharı'ndan önce yoktu	- Medyaya yatırım yapılmaması
CM	Arap Baharı'ndan önce, Arap dünyasında bu büyüklükte hiçbir sorun yoktu ve her ülkenin kendi kanalları ve gazeteciler çalışma alanı vardır. Ayrıca Arap Baharı öncesi Türkiye'de bu kadar Araplar yoktu.	- Arap dünyasında bu denli sorunun olmaması - Kendi ülkelerinde çalışma imkânının olması
EO	Belki de bu, siyasi nedenlerle Türkiye'ye Arap baharı'ndan önce gitme cesareti olmayan Arap medyasında yapılan bir hataydı.	- Arap sayısının daha az olması - Cesaretin olmaması
GH	İki sebep var bence: - Arap baharı'ndan bu kadar muhalif bir Medya Kurumu yoktu - Arap baharı'ndan önce Türkiye şu anda olduğu gibi Arap siyasetiyle ilişkilendirilmedi.	- Bu kadar muhalif medyanın olmaması - Türkiye'nin Arap siyaseti ile ilişkilendirilmemesi
KL	Çünkü Arap baharı'ndan önce Türkiye'nin Arap dünyasında net bir politikası yoktu	- Türkiye'nin bölgede güçlü olmaması
MN	Çünkü Türkiye'nin Arap dünyasına yönelik farklı politikası vardı.	- Türk dilinin Arap dünyasında çok az kişi tarafından bilinmesi
QK	Bence bunun sebebi, Türkiye'nin önceden bölgede o kadar güçlü bir ülke olmamasıdır , çünkü Medyanın hep onu koruyan bir ülkeye ihtiyacı vardır. Aynı zamanda, son yıllardan önce Türk dili Arap dünyasında çok az kişi biliyordu,	- Daha önceden kendi ülkelerinde basın özgürlüğünün olması - Medyanın kontrol altında olması (kamu medyası)
QR	Çünkü Arap baharı'ndan önce Arap dünyasına yönelik şimdiki gibi net bir politikası yoktu ve unutmayalım ki bir Medya kurumların Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmeseydi burada olamazdı.	- Basın özgürlüğünün olması - Yurtdışında çalışmanın suç olarak atfedilmesi
SG	Çünkü Arap baharı'ndan önce gazeteciler bir yere kadar konuşabilirdi ve eleştiri yapabiliirdi. Ama şimdi öyle bir	- Türkiye'nin daha az

	şey zordur, o yüzden Türkiye'ye gelmek zorunda kaldık.	tanınır olması
ST	Çünkü Arap baharı'ndan önce Arap dünyasında gerçek bir medya yoktu. O zamanlar sadece rejimler tarafından kontrol edilen kamu medyası vardı. Aynı zamanda biri yurtdışında bir Medya Kurumu başlatmak isterse İhanet suçu gibi ile yargılanabilirdi.	- Fazla yatırımın yapılmamış olması - Türkiye'nin ekonomik ve siyasi gücünün zayıf olması - Türkiye'ye karşı algının farklı olması - Farklı ülkelerde daha iyi iş imkânlarının olması - Rejim baskısının çok şiddetli olmaması - Medya veya siyasi açıdan farkındalığın oluşmaması
UV	Türkiye'de açılacak tek medya eğlence medyasıdır ki Arap baharı'ndan önce Türk drama henüz Arap dünyasında dayatmadı. Türk drama Arap dünyasında yayıldıktan sonra da, Arap medyası da önüne ile ilgili fazla yatırım yapılmamıştı , çünkü bu sanatsal üretimin politik amaçları olduğunu düşünülüyordu.	
UW	Buna birçok sebep vardır: - Arap baharı'nda önce Türkiye'nin Arap dünyasına yönelik net bir politikası yoktu. - Türkiye'nin son yıllarda ekonomik ve siyasi gücü	
WX	Bu durumun nedenleri şunlardır: - Arap baharı'nda önce Türkiye'nin Arap dünyasına yönelik farklıydı. - Arap baharı'nda önce Kahire ve Dubai medya profesyonelleri için daha iyi fırsatlar sağlıyordu - Arap dünyasındaki rejimlerin baskısı Arap Baharı'ndan önce çok şiddetli değildi.	
YZ	Arap Baharı'ndan önce bu gazeteciler Arap ülkelerinde bir dereceye kadar çalışabiliyordu.	
ZP	Çünkü Arap baharı'ndan önce Arap dünyasında bir medya veya siyasi uyanış olmamıştır.	

Katılımcıların Arap baharı öncesinde Türkiye'nin bir istikrar yeri olarak görülmemesinin nedenlerini şu şekilde sıralamaktadırlar;

❖ Siyasi Nedenler

- Türkiye'nin Arap dünyasına ilişkin bir politikasının olmaması
- Türkiye'nin politikalarının daha farklı olması

- Arap dünyasında ideolojik bir bölünmenin olmaması
- Arap dünyasında şuan yaşanan kadar sorunların olmamış olması
- Bu kadar muhalif medyanın olmaması
- Türkiye'nin Arap siyaseti ile ilişkilendirilmemiş olması
- Türkiye'nin bölgede güçlü olmaması
- Basın özgürlüğünün şimdiye göre daha fazla olması
- Medyanın kontrol altında olması
- Yurtdışında çalışmanın şu olarak atfedilmesi
- Türkiye'nin siyasi gücünün zayıf olması
- Rejim baskısının çok şiddetli olmaması
- Medya ve siyasi açılardan farkındalığın oluşmamış olması
- ❖ Ekonomik Nedenler
 - Medyaya yeteri kadar yatırım yapılmamış olması
 - Türkiye'nin ekonomik gücünün zayıf olması
- ❖ Mesleki Nedenler
 - Kendi ülkelerinde çalışma olanaklarının olması
 - Türkiye'de Arap sayısının daha az olması
 - Farklı Arap ülkelerinde daha iyi iş imkânlarının olması
 - Bireysel / Kişisel nedenler
 - Başka ülkelere gidecek cesaretin olmaması
- ❖ Diğer
 - Türk dilinin Arap dünyasında daha az kişi tarafından biliniyor olması
 - Türkiye'nin daha az tanınır olması
 - Türkiye'ye yönelik algının farklı olması

3.5.6 Katılımcıların Arap Medyasının Türkiye'ye Etkisiyle İlgili İçerik Analizi

3.5.6.1 Türk – Arap İlişkilerine Etkisi

Katılımcıların Türkiye'deki Arap medyasının varlığının Türk – Arap ilişkilerine yönelik görüşleri ve bu görüşlerden ortaya çıkan kodlar Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11 Türkiye'deki Arap Medyasının Varlığının Türk- Arap İlişkilerine Etkisi

Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	Bu medyanın Türkiye’de varlığını Türk-Arap ilişkileri üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyorum	Olumsuz etki var
AI	...İstanbul’daki Arap medyası Arap Baharı’nı destekledikleri için, Türkiye'nin bazı Arap ülkeleriyle ilişkileri üzerinde olumsuz etkileri vardır.	Kısmi etki var
CD	Türk-Arap ilişkileri üzerinde çok olumsuz bir etkisi vardır.	Etki var - Politik bağlardan dolayı
EF	Genel olarak Türk-Arap ilişkilerini olumsuz yönde etkiliyor. Ama bazen durumlarda Türkiye’ye çok büyük bir güç veriyor.	Olumsuz etki var - Kendi medyalarının Türkiye’dekilerini kapattırmak istemesi
CM	Ben bu kurumların, Türkiye ile Araplar arasındaki diplomatik ilişkileri önemli ölçüde etkilediğini sanmıyorum.	- Baskı oluşturmaları
EO	Bu medya kuruluşlarının kesinlikle politik bağları var, Bu bağlar, Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkilerini etkiliyor.	- Ülke ilişkileri açısından
GH	Türk-Arap ilişkilerini olumsuz yönde etkiliyor.	- Arap baharı’nı desteklemeyenler için olumsuz
KL	Arap Baharı’nı reddeden ülkelerle ilişkileri olumsuz yönde etkiliyor. Arap Baharı’nı destekleyen ülkelerle ilişkileri olumlu yönde etkiliyor.	Olumlu - İnsan ilişkileri açısından
QK	Siyasi düzeyde, bu medya kurumlarının Türkiye'deki varlığından dolayı Türk- Arap ilişkiler çok kötü durumdadır.	- Arap baharı’nı destekleyenler için olumlu
QR	Olumsuz etkiliyor	
SG	Türk-Arap ilişkileri, özellikle Arap Baharı’na karşı olan ülkelerle çok kötü ve bu ülkeler Türkiye’den bu Medyasının kapatmasının istiyor.	
ST	Bu medyanın varlığı, Arap ülkeleriyle ilişkilerinde	

	Türkiye'ye bir üstünlük durumu vermektedir.	
UV	Bu medyanın Türk devletlerinin seçimi değil partizan bir seçenek olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle, bir yandan Türkiye ile Katar, bir yandan da BAE, Suudi Arabistan ve Mısır arasındaki ideolojik çatışmanın bir parçası	
UW	Arap medyasının Türkiye'deki varlığının Arap-Türk ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum. Burada Arap halkları ile olan ilişkilerini kastediyorum, çünkü biz siyasal sistemlere değil insanlara hitap ediyoruz. Ülkelerle ilişkilere gelince, bu Medyanın Türkiye'de olumsuz yönde etkiliyor,	
WX	Türk-Arap ilişkileri bu medya kurumlarından olumsuz etkilendi, dolayısıyla bence, bu medyanın Türkiye'de kalması Erdoğan'ın iktidarda kalmasıyla bağlantılı.	
YZ	Ben Bu medyanın, Arap ülkeleriyle ilişkilerinde Türkiye için bir baskı kartı olduğunu düşünüyorum	
ZP	Arap Baharı'na karşı olan Arap ülkelerle ilişkiler çok kötü yönde etkiliyor.	

Arap medyasının Türkiye'ye olan etkisine ilişkin katılımcıların görüşleri dikkate alındığında, farklı görüşlerin ortaya çıktığı, kimisi Arap medyasının Türkiye'deki varlığının Türk-Arap ilişkilerine olumsuz bir etkisinin olduğunu kimisi ise bu varlığın Türk – Arap ilişkilerine olumlu bir etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir. Olumsuz etkinin olduğunu ifade eden katılımcılar bunun daha çok Arap baharı'nı destelemeyenler ile Arap ülkeleri ile Türkiye arasında olumsuz bir etkinin oluştuğunu, bu durumda baskı oluşturmak, ülke ilişkilerinin kötüye gitmesi, Türkiye'deki kendi medyalarını kapatmak istemek şeklinde ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Olumlu etkisinin olduğunu ifade eden katılımcılar ise bu olumlu etkinin daha çok Arap baharı'nı destekleyen Arap ülkeleri ile Türkiye arasında gerçekleştiğini ve daha çok insan ilişkileri bazında ortaya çıktığını ifade etmişlerdir.

Diğer yandan birkaç katılımcı ise bu varlığın olumsuz bir etkiye neden olmadığını, kısmen bir etkisinin olduğunu veya olumlu veya olumsuz bir görüş bildirmeden politik bağlardan dolayı bir etkinin olabileceğini ifade etmişlerdir.

3.5.6.2 Türkiye'nin İmajına Etkisi

Katılımcılar, Arap medyasının Türkiye'deki varlığının gözlemciler arasında Türkiye imajına yönelik etkisine ilişkin görüşleri Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12 Arap Medyasının Türkiye'deki Varlığının Gözlemciler Arasında Türkiye İmajına Etkisi

Katılımcı Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	Türkiye, bu kurumlara ev sahipliği yaptığı için Arap dünyasında ideolojik olarak sınıflandırılmıştır. Ancak, yalnızca Türkiye'deki Arap medyasının izleyicileri hakkında konuşursak kesinlikle Türkiye'nin imajı üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Olumsuz etki - Siyasi hareketler - Siyasetin insanları ayırıştırması
AI	Tabii olumlu bir şekilde etkiliyor.	Olumlu etki
CD	Olumsuz etkiliyor , çünkü bu kurumların çoğu sadece siyasi meselelerde faaliyet gösteriyor, ve bugün Arap dünyasında siyaset insanları birleştiğinden daha fazla bölünmüş durumuna getiriyor.	- Türkiye'nin tanıtımı - Dil engelinin aşılması - Aydınlar ve gazetecilerden yararlanma
EF	Türkiye imajını olumlu yönde etkiliyor .	- Politikaların desteklenmesi - Muhliflerin varlığı - Ezilen ve savunmasızları koruyucusu olması - Güçlü ülke
CM	Bence bu Medyanın bu konuda Türkiye için 3 önemi var: - Türkiye'yi Araplara yakından tanıtıyor. - Araplarla Türkler arasındaki dil engelinin aşılmasını sağlıyor - Türkiye'nin olumlu imajını yayınlıyor.	Hem olumlu hem olumsuz
EO	Arap dünyasında siyasi bölünmeler var, ve bu bölümlere göre Türkiye'nin bölgede iyi bir örnek olduğuna inananlar var ve onun bir sorun kaynağı olduğunu düşünenler var.	3. (Arap ülkeleri) Siyasi bölünmeler 4. (Türkiye) iyi bir örnek 5. (Türkiye) sorun kaynağı
GH	Türkiye imajını olumlu yönde etkiliyor.	
MN	Türkiye, bu aydınların ve gazetecilerin varlığından büyük ölçüde faydalanmıştır .	Herhangi bir etkisi yok

QK	Türkiye, Arap gazetecilerin ve kurumların katılımıyla Arap dünyasında imajını geliştiriyor. Ayrıca bu muhaliflerin Türkiye’deki varlığı, ülkenin ezilen ve savunmasızların koruyucusu olduğunu gösteriyor, ve böylece olumlu bir imajı veriyor.	
QR	Bence bu Medyanın Türkiye’de varlığı Türkiye’nin imajını olumlu etkiliyor.	
SG	Türkiye’nin Arap vatandaşları arasındaki imajı bu medyanın etkisiyle çok olumlu.	
ST	Bu Medyanın Arap dünyasında çok büyük etkisi vardır ve bu etkisinden de Türkiye faydalaniyor.	
UV	Bu medya sadece Türkiye’nin olumlu imajına sahip olan bir izleyici kitlesine hitap ediyor.	
WX	Bu kurumlar, Arap dünyasında Türkiye’nin imajına hizmet edecek şekilde halk üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Bu kurumlar, Türkiye’yi bölgenin yöneticileriyle yüzleşebilecek güçlü bir ülke olarak sunmaktadır.	
YZ	Özel bir etkisi yoktur, çünkü Arap dünyası bölünmüş durumdadır.	
ZP	Bence çok olumlu etkiliyor.	

Katılımcılar, Arap medyasının Türkiye’deki varlığının gözlemciler arasında Türkiye algısı veya imajına yönelik etkisinin büyük oranda olumlu olduğunu, yani olumlu bir imajın oluşmasına katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Arap medyasını sayısal çoğunluğu ve burada çalışan gazetecilerin Türkiye’nin tanıtımı, Türkiye’nin Arap aydınlarından ve gazetecilerinden yararlanmaları, politikaların desteklenmesi, muhaliflerin varlığı ve ezilenler ile savunmasızların sahip çıkılması neticesinde güçlü Türkiye imajının ortaya çıktığı ifade edilmektedir

Diğer yandan, az sayıdaki katılımcılar, siyasi bölünmeler, siyasi hareketler ve insanların ayrıştırılması gibi nedenlerden dolayı Arap Medyasının Türkiye’deki varlığının gözlemciler arasında olumsuz bir imaj olarak ortaya çıkmasına da neden olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca, bir katılımcı, izleyiciler arasında Türkiye’nin iyi bir ülke imajına sahip olduğu adar sorun

kaynağı olarak ta görenlerin olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı ise, Arap ülkelerinde yaşanan bölünmelere bağlı olarak Arap medyasının varlığının bir etkisi olmadığı görüşünü savunmaktadır.

3.5.7 İstanbul: Arap Medyasının Yeni Başkenti

Katılımcıların, İstanbul'u Arap medyasının yeni başkenti olarak nasıl gördükleri ve görüşlerine ilişkin gerekçeleri Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13 İstanbul'un Arap Medyasının Yeni Başkenti Olup olmadığına İlişkin Görüşler

Katılımcı Kodu	İfadeler	Kod / Tema
AB	... İstanbul Muhalif Arap medyasının geçici bir başkenti çünkü bu kurumların devamlılığın garantisi yoktur.	Geçici bir başkent - Devamlılık açısından garanti vermemesi
AI	Bana göre İstanbul, muhalif Arap medyasının başkentidir , Ama bunun devam edip etmeyeceğinden emin değilim, çünkü Her an, Türk devleti, Arap dünyasına yönelik politikasını değiştirebilir, ve o zaman bu medyayı kapatmak zorunda kalacaktır.	- Evet, ama - Devam sorunu - Politika değişikliği - Arap medyasının kapanma tehdidi
CD	Hayır , İstanbul'u Arap medyasının başkenti olarak adlandırmak zor, çünkü burada sadece muhalifler medya kurumları var . Mesela İstanbul'da hiçbir BAE veya Suudi Kurumu açılmaz.	- Süreklilik sorunu - Sürekli destek garantisinin olmaması
EF	Evet , İstanbul Arap Medyasının yeni başkenti olarak tarif edilebilir, Özellikle dijital medya burada en güçlü Arapça web haber sitelerinin varlığı nedeniyle....	Evet - Dijital medyanın varlığı - Güçlü Arapça web sitelerinin varlığı
CM	Evet , gazetecilerin ve Arap aydınlarının oraya gelmesi ve birçok kurumun kurulması nedeniyle İstanbul'un Arap medyasında yeni bir başkent olduğunu düşünüyorum.	- Gazeteci ve Arap aydınlarının gelmesi - Yeni kurumların kurulması
GH	Evet , İstanbul Arap Medyasının yeni başkenti olarak tarif edilebilir, ama sadece muhalif medyanın başkenti	- Basın kuruluşlarının

KL	Evet , İstanbul kesinlikle yeni Arap medyasının başkentidir içinde bulunduğu basın kuruluşlarının sayısı nedeniyle.	sayısı - Arap dünyasındaki istikrarsızlık - Arap medyasını kurmak için yapılan yatırımlar - Arap medyasının sayısı - Arap dünyasında özgürlüklerin olmayışı - Arap medyasına duyulan ihtiyaç
MN	Bence İstanbul Arap muhalif Medyasının yeni başkentidir. Bunun bir gün biteceğini söyleyenlerle aynı fikirde değilim, çünkü Arap dünyasındaki bu siyasi gerçeklik yakında bitmeyecek. Bu durum bir gün bitmiş olsa bile, Diğer ideolojilerden Arap gazeteciler buraya gelebilir.	- Arap gazetecilerin sayısı - Arap medyası üzerindeki etkisi - Muhalif medyaya açık olması - Arap medyasının etki gücü
OP	Hayır, İstanbul Arap Medyasının yeni başkenti değildir, çünkü buradaki Arap Medyasının büyük görünürse de, aslında biz bir azınlığız. Dünyada çok Arap medya kurumu vardır.	Hayır - Arap medyasının azınlıkta olması - Sadece muhalif medya kurumlarının olması - Medyanın kalitesi
QK	2014'ten bu yana, medyayı kurmak için Arap ülkelerinde büyük miktarlarla para transferi yapılmıştır. Mevcut koşullarda, İstanbul'un Arap medyasının yeni başkenti olduğunu düşünüyorum. Her gün ülkedeki çeşitli özellikler sayesinde yeni Medya kurumlar açılıyor.	
QR	Hayır , bence İstanbul Arap Medyasının yeni başkenti değil, çünkü bir başkenti olabilmesi için bu Medyanın kalitesine de bakmamız lazım.	
SG	Evet , bence bu kadar Arap Medyasının sayısı varken ve Arap dünyasında özgürlük olmadığı sürece, İstanbul hep böyle gibi Arap Medyasının başkenti olacaktır.	
ST	Evet, bence İstanbul Arap Medyasının yeni başkentidir ve sanırım hep öyle kalacaktır bundan sonra, çünkü Türkiye devletin böyle bir Medya'ya ihtiyacı vardır, özellikle Arapça konuşan Türk medyasının başarısızlığıyla (TRT Arapça Arap dünyasında izlenmiyor).	
UW	Burada bulunan medya kuruluşlarının gazetecilerinin sayısına ve bunların Arap medya	

	arenası üzerindeki etkilerine bakarsak, bence İstanbul Arap Medyasının yeni başkentidir.	
WX	İstanbul büyük bir Arap medya merkezidir ve son yıllarda Arap dünyasındaki büyük bölünme nedeniyle dikkat çekmiştir. Ancak muhalif olmayan medyaya açık olması gerekiyor, böylece Arap medyasının yeni başkenti olur.	
YZ	... İstanbul, ülkedeki çok sayıda gazeteci ve kurum nedeniyle Arap medyasının yeni bir başkentidir. Ancak, bu kurumların politikacılar veya ülkeler tarafından desteklendikleri için sürekliliği hakkında sorular olduğunu ve sürekli destek garantisi olmadığını da unutmamak gerekir.	
ZP	Evet, bence İstanbul Arap Medyasının yeni başkentidir şehirde faaliyet gösteren çok sayıda Arap medyasından dolayı ve bu medyanın Arap dünyasındaki Etki gücünden.	

Katılımcıların çoğunluğu İstanbul’u Arap medyasının yeni başkenti olarak görmektedirler. İstanbul’u Arap medyasının başkenti olarak gören katılımcıların buna ilişkin gerekçeleri ve İstanbul’un bu anlamda bir başkent olarak algılanmasının nedenlerini şu şekilde sıralamaktadırlar.

- Dijital medyanın varlığı
- Güçlü Arapça web sitelerinin varlığı
- Gazeteci ve Arap aydınlarının İstanbul’a gelmesi
- Yeni kurumların kurulması
- Basın kuruluşlarının sayısı
- Arap gazetecilerin sayısı
- Arap medyasının sayısı
- Arap medyasını kurmak için yapılan yatırımlar
- Arap ülkelerinde özgürlüklerin olmaması
- Arap ülkelerinde yaşanan istikrarsızlıklar
- Arap medyasına duyulan ihtiyaç

- Arap medyası üzerindeki etkisi
- Arap medyasının Arap dünyasındaki etki gücü
- Muhalif medyaya açık olması

Bir katılımcı İstanbul'u devamlılık açısından garanti vermemesinden dolayı Arap medyasının geçici başkenti olarak görmüş, birkaç katılımcı ise İstanbul'u Arap medyasının başkenti olduğunu ancak devam ve süreklilik sorunu, politika değişikliği, Arap medyasının kapanma tehdidi ve sürekli destek garantisinin olmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığını ifade etmişlerdir. Diğer yandan bazı katılımcılar ise Arap medyasının azınlıkta olması, sadece muhalif medya kurumlarının bulunması ve medyanın kalitesi gibi nedenlere bağlı olarak İstanbul'un Arap medyasının başkenti olmadığını ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Arap Baharı dünya tarihinde siyasi, sosyal ve kültürel bakımdan çok büyük etkilere neden olmuştur. Uygarlık tarihi açısından çok yakın sayılabilecek bir tarihte gerçekleşmesine rağmen kısa ve ortada vadede özellikle bölge ülkelerinin yaşadıkları ve içinde bulundukları durumun önümüzdeki on yıllara hatta belki de yüz yıla damgasını vurabileceğini öngörebilmek mümkündür. Savaşların ve peşi sıra gelen kaosların yaşanması insanların yerleşik düzenlerinin ezberlerinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Bu yönde en çok etki gören alanlardan medyadır ve medya çalışanlarının çalışma hayatları pek de üzerinde durulmayan ama etkileri bakımından oldukça önemli bir olgudur.

‘Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul Arap Baharı Sonrası Arap Medyasının Değişen Jeopolitiği’ adlı bu çalışmada hem Arap Baharı, hem medya sektörü hem de medya alanında çalışanların bazında durum değerlendirilmiştir. Sonuçların tespit aşamasında ilk olarak ele alınması gereken konu dünya tarihinde meydana gelen böylesi toplumsal olayların öncesi, olayın gerçekleştiği zaman ve sonrasında tarihin hangi döneminde ortaya çıkarsa çıksın bir takım benzerliklerin mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Bu anlamda dünya üzerinde birçok devrim meydana gelmiştir. Bunların hemen hemen hepsi tabandan başlayarak tavandaki iktidarın değişmesine vesile olmuştur. Dillere pelesenk olmuş ‘Devrim kansız olmaz’ sözü tüm bu devrim hareketlerinde suçlu veya suçsuz haklı veya haksız fark etmeksizin her yaştan her cinsten insanın canına, malına ve mülküne kast etmiştir.

Siyasal ve toplumsal düzenin kontrol altına alınabilmesi bazen çok kısa bir zamana denk düşerken bazen de çok uzun zaman almıştır. Düzeni sağlayan gruplar doğrudan bulundukları ulusun otoriter gücü haline dönüşmüş ve kendi ideolojilerine karşıt olduğuna inandıkları toplumsal grupları ve bireyleri bertaraf etme yoluna gitmişlerdir. Bu süre zarfında özgürlükleri kısıtlama, hapisle cezalandırma ve idama varana kadar baskıcı, sert tutumlar totaliterleşen rejimlerin ortak refleksi haline gelmiştir. Tabii bir diğer yol da bu muhalif görünen kesimin tamamen sınırdışı edilmesi veya bu kişilerin hak ve özgürlüklerine kavuşabilecekleri, kendilerini her anlamda hür ifade edebilecekleri yerlere göç etmeyi tercih ettikleri de görülmektedir.

Devrimler üzerinden kurulan benzerlikleri Fransız Devrimi, Bolşevik Devrimi, Küba Devrimi ve nihayetinde Arap Baharı üzerinden karşılaştırdığımızda ortaya çıkan hareketlenmelerin paralellik gösterdiğini anlayabilmek zor değildir. İktidara ve onun ürettiği rejime karşı ayaklanan halkın tepkilerinin isyana dönüşmesi, kontrolden çıkması sonunda

iktidarları yıkıp çevrede aynı düzende yönetilen ülkelere de sirayet etmesi de benzerliklerden bir tanesidir. Ancak Arap Baharını bu devrimlerden ayıran en önemli özellikle kitle iletişim araçlarının hareketin oluşmasında ve gelişmesinde başat rol oynamış olmasıdır. Sosyal, siyasal ve kültürel bazda tetikleyici unsurların birbirleriyle eşlenik bir yapı da olmasına karşın kitle iletişim araçlarının özellikle de medyanın bu kadar belirleyici olmasında medyanın kendi özüne dönük gereksinimleri yerine getirmemesi ilk aşamada dikkat çekilmesi gereken konudur. Bunun beraberinde insanların gelişen ve değişen iletişim teknolojisi sayesinde birbirleriyle yer değiştirmeden bağlantı kurabilmeleri birbirlerine duygusal anlamda temas edebilmeleri ve alternatif medya olarak özgürce kendi muhalif görüşlerini beyan edebilmelerini sağlaması ön plana çıkan hususlardır.

Konu medya olunca değerlendirilmesi gereken bir olgu olarak ana akım medya ve iktidar arasında oluşan zorunlu organik bağa da değinilmesi lazımdır. Çünkü Louis Athusser'in kaleme aldığı 'devletin ideolojik aygıtları' adlı çalışmasında medyanın egemen siyasi gücün tahakkümü altında nasıl bir yol izlediğini, kitlelilerin algısını devletin propagandasını yansıtan imgelerle nasıl esir aldığını ve muhalif bir sese neden izin vermediğine dair önemli ipuçlarını barındırmaktadır. Bu durum salt biçimde bu sektörde çalışan muhalif kanadı temsil eden ve amiyane bir tabirle iktidar tarafından üzerleri çizilmiş kesimin medya çalışanlarının kendilerine yeni ülkelerde yeni çalışma sahaları yeni cepheler aramasına neden olmaktadır. Arap Baharı'nı tecrübe eden Ortadoğu ülkelerinin neredeyse çoğunda bu süreç benzer şekillerde yaşanmıştır.

Bu yüzden tabanın özgürlükler bahanesiyle başlatılan hareketin neticesinde yeninde filizlenen otoriter ve totaliter rejimler bu medya sektöründe çalışan bu insanların fişlenmesine ve rahat nefes alamamalarına sebebiyet vermiştir. Artık en iyi bildikleri ve idealleri olan mesleğin gereksinimlerini yerine getirebilmek için kendilerine kucak açan maddi ve manevi destek sunan ülkelere giderek mesleklerini icra etmeye başlamışlardır. Bu kapsam emperyalist bir odağı temsil eden ve Ortadoğu'da her daim oyunu kuran Batılı ülkeler Arap ülkelerindeki medya çalışanlarının kendilerini attıkları ilk adreslerdir. Ancak Arap Baharı döneminin bu bağlamda farklılığını ortaya çıkaran ülke Türkiye olmuş ve birçok farklı Arap ülkeleri vatandaşı ve aynı zamanda medya çalışanı olan insanlara kucak açmıştır.

Türkiye'nin Arap Baharı gerçekleştikten sonra aldığı pozisyon aslında asırlardır süre gelen Osmanlı Devleti'nden miras kalan siyasal ve kültürel bir yapının devamı niteliğindedir. Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya kadar neredeyse bütün coğrafyaya yayılan Osmanlı egemenliğinin izleri bu ülkelerde görülmektedir. Ancak önce imparatorluğun zaman içinde gücünün zayıflaması Batılı devletlerin bu güç dengesinde hâkimiyeti kendi taraflarına

geçirmesiyle 19'uncu yüzyıldan itibaren bölgede İngiliz, Fransız, İtalyan güçlerinin etkili olduğubir dönemi başlatmıştır. Bölgede Osmanlıya bağlı eyaletler konumunda yer alan Arapların bir kopuş içerisine girdikleri bu süreç dönemin kendine has doktrini olan milliyetçilik akımı içerisinde ulusal kimliklerini kazanma arzusunu artırmıştır. Bu sayede girdikleri mücadelede kendi ulusal bağımsızlık savaşlarını neticelendiren Araplar birer birer kendi devletlerini kurmaya başlamıştır. Tabii yeni kurulan devletler olmaları uzun yıllardır böylesi bir siyasal organizasyon kültürünü henüz içselleştirememiş olmaları siyasal açıdan bu alanda yıllardır tecrübeye sahip olan ve Arap uluslarını bu yola teşvik eden emperyalist batı medeniyetlerine bağlı kalmalarına neden olmaktaydı. Ancak bu ülkelerin din ve gelenek anlayışlarıyla bağdaşamamış olmaları nedeniyle asırlardır kültürel ve dinsel açıdan bir bağları olan Türkiye ile kültürel anlamda yakınlaşma arzusu hevesi her zaman bulunmuştu. Zira kurulan yeni devletler tabanı temsil eden halktan yönetici kısma kadar demokrasi anlayışını henüz tanıyamamış olması bir tebaa kültürü neticesinde fakir ve eğitimsiz insan kitlelerinin de fazlalığı siyasal açıdan edilgen bir tutum içerisinde kalmalarına sebebiyet vermiştir. Bu dönemde ordu yapılanması siyasal iktidarların sürekli olarak darbeler sonucu değişmesine vesile olmuş bu kültür siyasal yaşamın bir parçası haline gelmeye başlamıştı.

Türkiye ise 19'uncu yüzyılın sonundan itibaren iyicene zayıflayan Batılı devletler tarafından hasta adam olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti'nin en nihayet 20'nci yüzyılın başlarında yıkılmıştır. Bunun ardından başlayan süreç Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde emperyalist güçlere karşı başlattığı bağımsızlık savaşını kazanılıp 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla neticelenmiştir. Savaştan sonra başlayan süreç genç Türkiye Devleti için de tıpkı Arap Devletleri gibi kolay geçmemiştir. Nihayetinde yüzyıllardır tabandaki halk dinsel bazda hükümdar olan padişaha tebaa olarak bağlıyken birden kendi hak ve özgürlüklerine kavuşmuştu. Atatürk bu döneme dair öngörülerini kullanarak bazı önemli inkılâp hamleleri içerisine girmişti. Siyasal ve sosyal hayatı değiştiren bu hamleler zaman içerisinde tam isabet sağlamasa da köklü değişimler anlamında önemli dönüşlerin sağlanmasına vesile olmuştur. 20'nci yüzyılın başlarında önce emperyalizme karşı girilen bu savaş ve savaştan sonra tam bağımsızlık mücadelesi Ortadoğu coğrafyasın benzer bir kaderi yaşayan Arap ülkelerine feyz vermeye başlamıştır. Hali hazırda yüzyıllardır oluşan bağ sempatik bir bakışın oluşmasına neden olmuştur. Ancak bu sempatik bakışın Arap ulusları tarafından yadırganan yöneliri de olmuştur. Bunların başında Atatürk'ün önce saltanatın sonra da hilafetin kaldırılmasını sağlamadı Arap ulusları arasında tepki görmüştür.

Özellikle hilafetin kalkması neticesinde din birliğini sağladığı düşünülen halifelik kavramının birden açığa çıkmış olması bu anlamda bir kopukluğun başlamasına da neden olmuştur. Tabii kopuş hali bununla da sınırlı kalmayacaktır. Türkiye’de din ve siyaseti birbirinden ayrı tutmayı esas alan laik devlet yönetimi anlayışı ve bunun sosyal hayattaki yansımaları dinen tutucu Arap ülkeleri arasında zıtlıklarla dolu görüntülerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Aslında bu zıtlıklar zaman içinde Türkiye açısından bakıldığında daha modern bir yapının tesis edilmesi anlamında olumlu adımlar olarak yorumlansa da Arap ülkeleri tarafında genel olarak dışlanan mesafeli yaklaşılan soğuk ilişkilerin başlamasına da neden olmuştur. Bu da olumsuz bir süreç olarak yorumlanabilmektedir. Yüzyıllardır süre gelen padişahlık düzeninden demokratik çok partili seçimli siyasi düzeni tıpkı Arap ülkelerinde olduğu kadar çok olmasa da benzer biçimde darbeler ve sancılarla geçiren Türkiye, Arap ülkelere göre nispeten daha yumuşak geçiş modelini uygulayabilme imkânına da erişmiştir.

Türkiye’de yaşanan sancılı siyasal demokratik süreç belli bir çatıya kavuşmaya başladığında ülke yönetiminde bulunan hükümetler açısından gözünü tekrar dışarıdaki bölgesel konumda söz sahibi olabilme amaçlı dış politik hamlelerin başlamasına neden olmuştur. Burada komşu devletler olan Arap ülkeleri ile toplumsal açıdan halen daha halkının neredeyse tamamı Müslüman olan Türkiye’nin din bağı oluşturulmak istenen siyasi politikaların temel dayanak noktası olarak ön plana çıkmaktaydı. Her ne kadar cumhuriyetin ilanı ve akabinde hilafetin kaldırılmasıyla devam eden süreçte Türkiye’de başlayan batılılaşma hamleleri derin yaşam tarzı farklılıklarını ortaya çıkarsa da özüne bakıldığında öyle aşılamayacak sorunların olmadığını düşünenler de bulunmaktaydı. 20’nci yüzyılın ortalarından meydana gelen İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında iki kutuplu dünya düzeni eksenin oluşan Soğuk Savaş Ortadoğu’yu bilhassa da Türkiye Devleti ve Arap Devletleri arasındaki ilişkileri de etkilemiştir. Bu süreçte Filistin’de İsrail Devleti’nin kurulmuş olması, Arap ülkelerinin bu duruma tepkisi ve Türkiye’nin Arap ülkeleri yanında boy göstermesi ilişkilerin yeni dünya konjonktüründe yeniden kıpırdamaya başlamasına neden olmuştur.

Türkiye ve Arap ülkeleri arasında gelişen ilişkilerde dinsel ve sosyolojik temelli yakınlaşmalar ve tepkisel uzaklaşmalar açısından dalgalanmalı bir süreç yaşanmıştır. Bu süreçte kendi inisiyatiflerinden ziyade Batılı ülkelerin özellikle de Amerika’nın bölge üzerinde hakim siyaseti etkili olmuştur. Bu yönde politikalar belirlenmeye başlamıştır. 20’nci yüzyılın sonlarına doğru Amerika’nın Arap ülkelerinde radikal iktidarları hedef alan operasyonları başlatması bölgedeki dengeli ve Türk-Arap ilişkilerini önemli ölçüde etkileyen değişiklere uğramasına vesile olan nedenler olmuştur. Önce Libya’da Muammer Kaddafi sonra da Irak’ta Saddam

Hüseyin'i hedef alan Amerika'nın okyanus ötesinden başlattığı savaş bölgede ciddi hareketlenmeleri olmasına da sebebiyet vermiştir. İktidarların ve yönetim anlayışlarının değişkenlik gösterdiği bu süreç içinde 21'inci yüzyılın başlarında Türkiye'de koalisyon hükümetlerinin bitip Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi liderliğini üstlendiği AKP'nin tek parti olarak seçimi kazanmış olması Türk Arap ilişkilerinde yeninde değişimlerin yaşanacağı farklı bir dönemi başlatmıştır.

2002 yılında başa gelen AKParti hükümeti yıllarca Türkiye iç siyasetinde girdiği her seçimi kazanmış olması, muhafazakâr ve dinsel temelli yapısıyla aynı ideolojide olan halkın tabanından destek görmesi ülke içindeki hâkimiyetini güçlendirmeye başlamıştı. Ülke iç siyaseti açısından gelişen bu sürecin ardından AKParti hükümeti dış politikada özellikle de dinsel anlamda aynı görüş çizgisine sahip olduğu Arap ülkeleriyle birliği güçlendirme ve Ortadoğu politikalarında söz sahibi olma yolunda adımlar atmaya başlamıştır. Ancak bölgedeki konjonktür Osmanlı dönemindeki durumdan çok farklı bir yapıdadır ve artık Batılı devletler Arap ülkelerin yaşam ve kültürel hayatlarına da etki edebilmektedir. Bu değişimin sağlanabilmesi hususunda medya önemli bir yere sahiptir. Arap ülkeleri vatandaşları kendi coğrafyalarında yaşarken başlarda çok uzak kaldıkları batı medeniyetini gelişen teknolojinin de aracılığı sayesinde uydu kanallar ve internet derken ciddi anlamda bu kültür hakkında bilgi sahibi olabilmeyi ve bazı dinamiklerini benimseyebilmeye haiz olmuştur. Kurulan yeni medya oluşumları biçimsel ve içerik açısından Arap ve Batı sentezini barındırmaktadır. Bununla beraber zaten siyasal yapıda Batılı devletlerin etki sahibi olması kurulan stratejik dengeleri içeren oyun içerisinde Mısır ve Suriye başta olmak üzere Türkiye ve Arap ülkelerinde bazen sıcak temaslara varan yakınlaşmaların soğumasına neden olmuştur.

Türkiye ve Arap ülkeleri arasında gelişen ikircikli yapı Arap Baharı sonrası da kendini göstermeye başlamıştır. Bu noktada 'Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul Arap Baharı Sonrası Arap Medyasının Değişen Jeopolitiği' adlı çalışmanın eriştiği bulgular da şunu göstermektedir. Türkiye'ye gelen Arap medya çalışanları için kültürel ve sosyal yaşam anlamında Türkiye genel olarak sorunsuz hatta cazibe merkezi değeri taşımaktadır. Arap ülkelerinden gelen gazeteciler, televizyoncular ve radyocular kendi ülkelerinde göremedikleri özlük haklarını Türkiye'de fazlasıyla sahip olmaktadır. Kendi ülkelerinde başta olan rejimlere muhalif olmaları ve değil mesleki eylemlerini sıradan vatandaşlık haklarını bile uygulayamamaları açısından bakıldığında bu gayet anlaşılabilir bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Tabii işin gazetecilik ve televizyonculuk boyutuna gelindiğinde Türkiye'de yayın yapan Arap medyası genel olarak yayınlarında kendi ülkelerinin haberlerine yer vermektedir.

Basının evrensellik ilkesi gereği başka coğrafyalardaki olayları da bazen gündeme getirebiliyor olsalar da Türkiye içindeki haberlere ise sadece kendi ülkeleriyle alakalı resmi gelişmelerde veya büyük ilgi uyandıran konularda yer verebilmeleri aslında siyasal açıdan haberciliğin bazı sınırlarıyla karşılaştıklarını gözler önüne sermektedir. Bu minvalde hem Arap ülkelerinin medya kuruluşlarının değişen dinamikleri hem Türkiye’de özellikle de kozmopolit bir şehir olan İstanbul’a yüklenen misyon bağlamında çelişkili ifadeler ortaya çıkabilmektedir.

Çalışmada yapılan araştırmada Türkiye’deki Arap gazeteciler yaşadıkları zorluklara ve Türkiye’de gazeteci olarak çalışmanın onlara sağladığı avantajlara atıf yapmışlardır. Karşılaşılan zorluklar arasında Türkiye ve bazı Arap ülkeler ile arasındaki kötü ilişkiler, bilgiye erişim engeli ve haber kaynaklarından uzaklık gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Bütün bunların üstesinden gelmek için bazı katılımcılar önerilerde bulunmuşlardır. Bu gazetecilere göre Türk kurumlarının yabancı gazeteciler ile İngilizce kullanarak iletişim kurmalı ve devlet dairelerinde İngilizceye erişim sağlanmalıdır. Buna ek olarak medya kuruluşları Hükümet ile daha etkin bir iletişim kurabilmelidir. Öte yandanda Türkiye’de olmanın Arap gazetecilere sağladığı kolaylıklar ise medya kurum sayısı, iş olanakları ve özlük hakları gibi avantajlar tespit edilmektedir. Bu araştırmanın önemli sorularından biri, neden Arap baharı öncesinde Türkiye’nin Arap medya kurumları için bir istikrar yeri olarak görülmediği sorusudur. Çalışmanın bulgularına göre, bunun politik, ekonomik, sosyal ve diğerlerinden farklı nedenleri bulunmaktadır. Katılımcılara göre siyasi sebepler şöyle özetlenebilir: Türkiye’nin Arap dünyasına ilişkin bir politikasının olmaması; Türkiye’nin politikalarının Arap ülkelerinden farklılıklar içermesi; Arap dünyasında ideolojik bir bölünmenin olmaması vd.

Bazı gazeteciler Türkiye’nin Arap Baharı sayesinde bölgede üstlendiği rolü anlamlı bulmaktadır. Bu doğrultuda hem Türkiye’nin Arap halklarının genç nüfusundaki algısındaki tanınırlığını kaybetmemesi hem de bölgede etkin bir söz sahibi devlet konumunda olması yönünde İstanbul’daki medya faaliyetlerinin öneminin altını çizmektedirler. Ancak bu görüşü ortaya koyan insanların çoğunun kendi ülkelerindeki siyasi yapıdan kaçmaları ve orada köklü bir değişim olmadıkça geri dönebilme şanslarının olmaması bu düşünceye sahip olmalarında önemli etken olarak yorumlanabilmektedir. Zaten Türkiye’de kaldıkları ve çalıştıkları süre içerisinde İstanbul’un Arap medyasının başkenti olamayacağı savını ortaya atanlar da mevcuttur. Bunlar içerisinde de kendi ülkelerine tekrar dönüş yapamayacak durumda olan muhalifler olduğu kadar tekrar dönebilme imkânı olabilen Arap vatandaşları da yer almaktadır. Bu noktada sorulması gereken sorular. Gazetecilikten, televizyonculuğa tüm medya sektörünün bileşenlerinin idealize ettikleri amacın ne olduğudur. Haber üretirken iktidarı elinde bulunduran egemen güçlerin

gerçeği manipölasyona uğratarak medyayı kendi fikirleri doğrultusunda bir propaganda aracı şeklinde kullanmaları bilinen bir gerçektir. Ancak zaten haberciliği evrensel anlamda esas alan medya sektörünün aktörleri için Arap Baharı'nın bir kaçış nedeni olduğu da ortadayken habercilik bu kez adı muhalefet olarak tanımlanan gücün temsil ettiği mücadelenin bir eylemsel dışavurumu mu olmalıdır? Yoksa farklı ölkelerden teşekköl eden bir medeniyetin uzak diyarlarda temsil edildiği bir medya başkenti olabilmek medya sektörünün bahsi geçen tüm bileşenleri ve yine tüm ideolojilerin aynı çatı altında özgür iradeleriyle bir arada haber yapabildikleri bir yapının teminiyle mi mümkün olacaktır? Bu yapının temininde medya başkentliğine ev sahipliği rolüne üstlenen ölkenin (Türkiye'nin) iç ve dış politika bazındaki anlayışı ile Arap ölkelerinin kendi siyasi ve sosyal dinamiklerinin evrensel gazetecilik anlayışına uyum sağlayabilecekleri bir demokratik zihniyeti nasıl tesis edebilecekleri özellikle üzerinde durulması gereken konuların başında gelmektedir.

Çalışmada elde edilen bulguların yukarıdaki başlıklar başta olmak üzere yeni tartışmalar için gerekli temel verilerin sağlayacağı düşünülmekte, Arap Baharı'nın değişen jeopolitiğine dikkat çekmenin gelecekte Türkiye, Arap ölkeleri ve bu coğrafyayla ilgilenen ölkelerin alacağı stratejik pozisyonlara yönelik çeşitli öngörülerde bulunabilmek ve medyanın da bu ortamda üstleneceği rolü tartışabilmek adına yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdelmoula, E.(2012).*Al-Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab Public Sphere*.Ph.D thesis University of Exeter, Exter.
- Acet, G. S. (2018) “Yemen’de İç Savaş ve İnsani Krizin Boyutları’’, Social Sciences, Studies Journal, 13 (2587-1587): 114-125.
- Akalın, D.. Şimşekç K. (2017).*Yemen Valisi Ahmed Muhtar Paşa Dönemi ve Yemen’de Osmanlı İdaresi (1868-1909) - Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. XVII/34: 5-42.
- Altunay, A (2012) “Geleneksel Medyadan Yeni Medyaya: Görüntü Yüzeyi’’, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 27: 34-43.
- Algan, A.N., Ayhan, V. (2011). *Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu*. IMPR RAPOR. 3: 14-15.
- Anaz, N. (2012), *Batı Medyasının Ortadoğu Tasavvuru: PopülerJeopolitik, Oryantalizm ve Uluslararası İlişkiler*, İlke Yayıncılık, İstanbul.
- Aktaş, M. (2012) Arap Baharı ve Kadın Hakları, *Ekev Akademi Dergesi*. 16 (52): 29- 43.
- Arsalan, İ. (2016) Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/ Küresel Güç Mücadelesi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1 (1): 16- 48.
- Aslan, S. (2019). *Enerji Ticaret Yollarına Jeopolitik Yaklaşım: Kuşak ve Yol İnisiyatif Örneği*. Yüksek lisan tezi. anbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayhan, V. (2011). *Başbakan Erdoğan’ın Mısır Ziyareti ve Türkiye-İsrail İlişkilerine Olası Etkileri*. IMPR. 3 (33): 8- 21.
- Ayhan, V. (2011).Yemen’de İktidar Mücadelesi, Bölgesel Etkileri Ve Türkiye İle İlişkiler - *IMPR Humanitarian*. No-1: 2- 30.
- Ayhan, V (2012). Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması. Ortadoğu Etütleri.*IMPR Humanitarian*. III (2): 59-93.
- Açıkalın, S., Coşkun, G.,Laçiner,S. (2010).*Yemen Dosyası: Fakirlik ve Terör kısılcığında Bir Ülke*. Uşak Yayınları, Ankara.
- Aksöz, A. (2015).*Yaseminler Ülkesi Tunus- Ülke Masalları*. GENC IDSB, İstanbul.
- Arı, T. (2012). *Geçmişten Günümüze ORTADOĞU - Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. Mkm Yayınları, İstanbul.
- Atman, M. (2012).*Körfez Ülkelerinin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharına Bakışları*. SETA Yayınları, Ankara.
- Ayalon, A. (1995). “The Press in the Arab Middle East: A History.’ *Studies in Middle Eastern History*. Oxfor University Press, Oxford.

- Aymaz, G. (2018) *İletişim Araçlarının Toplumsal Tarihi İçin Bir Giriş*. Global Media Journal TR Edition, İstanbul.
- Aydıntepe, M., Artokça, İ. (2013). *YEMEN*. TASAM merkez yayınları. İstanbul.
- Baharççek, A., Ağır, O. (2014) Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi. *Birey ve Toplum*. 4 (8): 5- 27.
- Baş, A. (2015) Atatürk Dönemi Türkiye-Mısır İlişkileri ve Günümüze Etkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 9 (92): 31.65.
- Bayhan, V. (2014) Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi –*Birey ve Toplum Bahar*. 4 (7): 23- 53.
- Birdane, M. (2017) Arap Baharı Sürecinde Tunus'un Demokrasiye Geçişinde Sivil Toplumun Rolü - www.ijhssi.org. 6 (10) : 87-101.
- Boztepe, V. (2017). Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili-*İletişim Dergisi*. 4 (1): 91-122.
- Buzkiran D., Kutbay, H. (2013). Arap Baharı'nın Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*,: 1309-8012, 5 (1): 147-162.
- Bağcı, H. (2001) *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*. METU, Ankara.
- Bayhan, V. (2012). *İngiliz Baharı mı? Ağustos 2011'de İngiltere'de Yaşanan Ayaklanmaların Sosyolojik Nedenleri*. Yüksek lisan tezi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul.
- Birdal, A., Günay, Y. (2013) *Ortadoğu'da Emperyalist Restorasyon*. Yazılama, İstanbul.
- Bossio, D. (2014). *Journalism and Social Media: Practitioners, Organisations and Institutions*. Palgrave Macmillan, Basingstoke (United Kingdom).
- Bostancı, M. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Hicaz'da Hâkimiyet Mücadelesi. *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 7 (14): 117.
- Bölme, S., Ulutaş, U., Küçükkeleş M., Özhan, T., Bektaş, E. (2011). Batı ve Kaddafi Makasında Libya – SETA, Ankara.
- Bölükbaşı, S. (1992). *Türkiye ve Yakınındaki Ortadoğu*, , Dış Politika Enstitüsü, Ankara.
- Burke, P., BRIGGS, A. (2005). *Medyanın Toplumsal Tarihi*. İzdüşüm Yayınları, İstanbul.
- Caner, C. (2012). *Suriye Baas Partisi: İdeoloji, Örgüt, İktidar- Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Caner, C., Şengül, B. (2018) 'Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz'- *Uluslararası Afro-Avrasya araştırmaları Dergisi*. 2018 6 (6): 45- 62.
- Catovic, S. (2015). *Arap Baharının Türk Medyasına Yansıması*. Yüksek lisan tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul.

- Catovic, S. (2016) *Arap Baharı'nın Bir Başka Yansıması: Bahreyn*, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler. İstanbul.
- Ceviz, N. (2011). Libya Tarihine Kısa Bir Bakış, *Ortadoğu Analiz*, 3 (27),: 80-90.
- Cleveland, W.L. (2004) Modern Ortadoğu Tarihi. (Çev.Mehmet Harmancı), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Çamyaran, E. (2017). *Başarısız Devlet Teorisi*. Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.
- Çimen, A. (2016).*Kısa Ortadoğu Tarihi*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Dağ, A.E. (2013). *Suriye Bilad-i Şam'ın Hazin Öyküsü*. IHH İnsani Yardım Vakfı Araştırma ve Yayınlar Birimi, İstanbul.
- Dağ, A.E. (2015). *Suriye: Küresel ve Bölgesel Kaostan Beslenen İç Savaş*. IHH İnsani Yardım Vakfı Araştırma ve Yayınlar Birimi, İstanbul.
- Dinç, C. (2018), Avrupa Birliği'nin ve Üç Büyük Üyesinin Arap Baharı'na Yaklaşımları. *Çankırı karatekin üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, 8 (2): 1-33.
- Doğan, G., Durgun, B. (2012).Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme.*Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(15): 61- 84.
- Duman, G (2018) An Analysis Of Turkish-Tunisian Relations In Light Of Arap Spring. *Yıldız Social Science Rerview*, 4(1): 3-15
- Duran, H., Özdemir, Ç. (2012) Türk Dış Politikasına Yansımalarıyla Arap Baharı.*Akademik İncelemeler Dergisi*. 7 (2): 181- 198
- Durac, V. (2012) Yemen's Arab Spring – Democratic Opening or Regime Maintenance?. *Mediterranean Politics*.17 (2): 161-178.
- Dursum, H. R. (2019) *Türkiye ve Tunus'ta Din- Devlet İlişkilerinin Dönüşümü*, Kadim Yayınları, Ankara.
- Ebenstein, W. (2003) *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*.(Çev.:İ. Özel), Şule Yayınları İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2018). *Diktatörlüğün Medyası*. Sahte İmaj İmparatorluğu araştırma kitapları, Ankara.
- Elliott, R., Fischer, C. T. ve Rennie, D. L. (1999). Evolving Guidelines for Publication of Qualitative Research Studies in Psychology and Related Fields. *British Journal of Clinical Psychology*, 38, 215-229,.
- Fahreddin, R.,Nabi. M. (2014). *Bahreyn Adaları Meselesi Tarih*. Okulu Dergisi (TOD) Aktaran: Ünal TAŞKIN - 7, (XVII): 1005-1013.
- Galal, E., Spielhaus, R. (2012) *Global Media Journal -German Edition*. 2, No.1, Spring/Summer 2012: 1-5

- Güder,S., Mercan,M. H (2012).2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametreleri ve Orta Doğu Politikası. *İnsan ve Toplum* 2 (3): 72-81
- Gün, M.S. (2013). Yemen’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, Sayı:22: .123
- Gelvin J. L. (2016). *Modern Ortadoğu Tarihi, 1453 – 2015*. Timaş Yayınları, İstanbul
- Güçtürk,Y. (2016) *Devrimden Darbeye Mısır’da İnsan Hakları*. SETA Yayınları, Ankara.
- Hanieh, A. (2012). *Körfez Ülkelerinde Kapitalizm ve Sınıf*, (Çev. Bahadır, A., Sevgi, Doğan). Nota Bene Yayınları, İstanbul.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. (Çev: Bekir Berat Özipek) Adres Yayınları, Ankara.
- Hizmetli, S. (1991).Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir'in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 32 (1): 1-21.
- Hroub, K. (2015). Social Media and Politics and the Arab Spring Moment -Quaderns de la Mediterrània Nothwest university, Qatar.22 :145-150.
- İnce, E. (2017). Suriye’de Baas Rejimin Kuruluşu ve Türkiye. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*. I (1) : 261-280.
- İşcan, İ. H. (2004), İsmail Hakkı İşcan, Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler Akademik dergesi*, 1 (2): 47- 79.
- Kardaş, Ş. (2011). Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Mı?, *Akademik Orta Doğu*, 5 (2): 26 - 32.
- Kardaş, Ş. (2013), Türkiye ve Arap Baharı: Türkiye’nin Orta Doğu Politikasındaki Değişiklikler, *İnsight Turkey Journal*, 15 (1): 71- 79
- Kardeş, S., Banko, Ç., Akman, B. (2017), Sosyal medyada Suriye’li sığınmacılara yönelik algı: bir sözlük değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, **Cilt: 4** (2): 185 – 200
- Kainikara, S. (2018). *In the Bear's Shadow: Russian Intervention in Syria*. Air Power Development Centre F3-G, Department of Defence, Canberra.
- Kaşıkcı, T. (2012).Mısır’dan Demokratileşmesinde Sivil Toplumun Rolü. *Akademik Orta doğu*. 7 (1): 26 -32
- Kavoğlu, S. (2017). Mısır’da Değişen Dengeler Bağlamında Türkiye’nin Mısır Yazılı Basınında Sunumu: *Al-Ahram Gazetesi Örneği- İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* – Sayı: 45: 227-228.
- Kibaroglu, M. (2011). Arap Baharı ve Türkiye. *ADAM AKADEMİ*, 2011 (2): 26-36
- Kırık, A. M. (2012).Arap Baharı Bağlamı’nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm – 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum. 1 (3): 87, 97
- Kılınç, T. (2011). *Ortadoğu’dan Notlar*. Pınar Yayınları, İstanbul.
- Kışkakçı, T. (2011) *Arap Baharı*. Mana Yayınları, İstanbul.
- Kıvılcımlı, H. (1977). *Devrim Nedir?*. Kıvılcım Yayınları, İstanbul.

- Koloğlu, O. (2007). *500 Years in Turkish Libya Relations*.SAM, Ankara
- Koç, Y. (2011). 1789 Fransız Devrimi ve 1917 Ekim Devrimi Üzerine Notlar (Jakobenlik-Bolşeviklik). *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 7(205): 45-59
- Koşar, O. (2017).*Suriye İç Savaşı'nda Türkiye'nin Kazanımları ve Kaybedimleri*.Yüksek lisan tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kurt, V.(2014).*Tunus, Mısır, Libya ve Suriye Orduların Arap baharına etkisi analiz*. SETA. Ankara.
- Kürkçüoğlu, Ö. (2010).*Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası, 1945-1970*. Barış Kitap, Ankara.
- Mercan, M. H. (2012). *Suriye: Rejim ve Dış Politika*. Açılım Kitap,İstanbul.
- Meyer ,K. E., Brysac, S. B. (2016).*Orta Doğu Tarihi -Kral Yaratanlar*.(Çev. Eminel.E) Akılçelen Kitaplar, Ankara.
- Muedini, F. (2012). Islam and Democracy in the Context of the “Arab Spring. *Islam and Muslim Societies : A Social Science Journal*, 5(1): 64
- Onay, Y. (2002). *Rusya ve Değişim*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Okur, M. A. (2009) Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. E (48): 137- 156.
- Orhan, D. (2013) Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (1-2): 17-29
- Osmanbaşoğlu, K.G. (2018) Ortadoğu’da Barışı Tesis Etmede Neo-Osmanlıcılık Bir Seçenek Olabilir Mi?. *Akademik Hassasiyetler*. 5 (9): 10- 11.
- Owais, R. (2011). Arab Media during the Arab Spring in Egypt and Tunisia: Time for Change. *Middle East Media Educator*.1-(1): 9- 13.
- Özalp, O. N. (2012), Arap Baharının Orta Asya Cumhuriyetlerini Etkileme Potansiyeli.*Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 4 (2): 212- 2015.
- Öztürkler, H. (2014). Arap Baharı’nın Ekonomik Analizi. *Akademik Orta Doğu*, 8 (2): 2- 16.
- Öztürk, H. (2016). *Modern Ortadoğu Siyasi Tarihi*. Bilgesam Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, A. (2012). ‘Arap Baharı Ruhu ve Sürecinin İlk Sekteye Uğradığı Ülke: Bahreyn. Ortadoğu Yıllığı. Bahreyn.
- Özer, Y. Z. (1987).*Mısır Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Uçarol, R. (1987). *Siyasi Tarih*. Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.
- Paksoy, S., Paksoy, H. M., Alancıoğlu, E. (2013) Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı.*Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (46): 169-182.

- Polat,F (2015). Apolitik Eylemcilerin Politik Eylemi: Gezi Parkı Direnişi - *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi*. 9 (19-20): 177-192.
- Polar, Ü. G. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yemen ile İlişkiler (1911-1938)-*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*.33 (2): 96-154
- Rad, E. S. A. (2011) 'Basra Körfezi'ndeki Arap Baharı'- *21. YÜZYIL* Aralık. 11 (36): 26- 34.
- Sinkaya, Bayram (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi. *Adam Akademi*. 2011 (1): 79-100.
- Sharqieh, İ. (2011). Yemen: The Search for Stability and Development. M. Kenneth., M. Polack. (Ed.). Brookings Institution, Washington: 221-229.
- Süer, Berna. (2012). Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi. *Akademik Ortadoğu*. 6 (2): 1-20.
- Şahin, M., Uysal, Ö. (2014), Arap Baharı'nın Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* – 23 (2): 174
- Şahin. M.,Polat, F.,Durmuş. A. (2015) Devrimsel Süreç Olarak Arap baharını İmmanuel Wallerstein Üzerinden Anlamak. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 22: 1-15.
- Tekdal Fildiş, A. (2013) Günümüzde Suriye'de Yaşanan Sorunların Tarihsel Arka Planına Kısa Bir Bakış. *Ortadoğu Analiz* . 5 (52): 55- 62.
- Telci İ.N., Rakipoğlu, M. (2018). Suudi Arabistan'ın Müslüman Kardeşler Politikası: 1932-2016. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 13 (1): 157- 158
- Türkmen, İ. (2010) Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Doğu Politikası (Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi), İstanbul.
- Toprak, S.v. (2012). Osmanlı Yönetiminde Kuzey Afrika Garp Ocakları.*Türkiyat Mecmuası*, 22 : 223-237
- Torlak, F. (2011) 'Devrimden Demokrasiye Tunus'un Seçimi' *SETA ANALİZ*. Sayı: 46: 4-23.
- Uysal, A. (2011). Devrim Öncesi Mısır'da Türkiye Algısı (2005-2010). *DergiPark Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*- 6 (2): 139- 170.
- Ulutaş, U. (2011). The Syrian Opposition in the Making: Capabilities and Limits.*Insight Turkey*. 13 (3): 87-106.
- Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi. (2011). Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu. (Rapor No: 62 2011).*IMPR Humanitarian*. Ankara.
- Yavaş, G. (2016). *Avrupa Birliği ve Suriye İç Savaşı Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri*. SETA Yayınları, İstanbul.
- Yaman, Y. (2018) Tunus'ta İstikrarın Formülü: Üç Sacayağı- *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3 (1): 19-38.

- Yalçın, H. B. (2011). Türkiye'nin 'Yeni' Dış Politika Eğilim ve Davranışları: Yapısal Realist Bir Okuma- *Bilgi* 2011 Yaz: 23- 60.
- Yavuz, H. (2003). *Yemen 'de Osmanlı İdaresi ve Rumûzî Tarihi* ,TTK, Ankara
- Yazıcı, H. (2012). Bahreyn'de Kısa Öykü. *Dergi ParkAdademik*. 21: 139- 148.
- Yıldırım,R., Abdulcelil. T.(2011). Mısır Siyaset Haritası. *SETA Siyasi Harita*. 9 (1): 3-4.
- Yılmaz, M. S. (2005). Türkiye'deki Şapka ve Kıyafet İnkılâbının Mısır Kamuoyunda Yansımaları (1925-1933). *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü- Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2): 93-100.
- Yılmaz, S. (2012), *Jeopolitik ve Jeostrateji*, Kripto Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (1999). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi, Ankara
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., İyem, C. (2017). *Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma*. Bilgi, Ankara.
- Yılmaz, T. (2011). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Barış Kitap, Ankara
- Yurtman, A. G. (2016). *Suriyeli Mülteci Çocukların Sosyal Medyada Temsil Biçimleri*. Yüksek lisan tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul.

İnternet kaynakları

- Akıncı, B. A. (2015). "Türkiye'nin Libya İle İnışli-Çıkışlı İlişkisi" <http://politikaakademisi.org/2015/05/14/turkiyenin-libya-ile-inisli-cikisli-iliskisi/> (Erişim Tarihi :20.03.2019).
- Ackerman, S. (2015), "Russia's intervention in Syria brings Obama's dilemma to the fore" <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/30/syria-russia-assad-obama-putin-analysis> (Erişim Tarihi: 16.06.2019).
- Ayhan, V. (2011) "2000 Sonrası Dönemde Türkiye-Yemen İlişkileri" <http://www.tuicakademi.org/2000-sonrasi-donemde-turkiye-yemen-iliskileri/> (Erişim Tarihi: 15.03.2019).
- Bara, D. (2018) "Türk-Arap Medya Derneği Başkanı Dr. Turan Kışlakçı: Akdeniz Büyük Bir Savaşa Gebe" - <http://www.barandergisi.net/roportaj/turk-arap-medya-dernegi-baskani-dr-turan-kislakci-akdeniz-buyuk-bir-savasa-gebe-h4720.html> (Erişim Tarihi: 10.03.2019).
- Çelik, K. B. (2019). "Göçmen değil sürgünüz": Türkiyeli muhalifler için bir kâbus olan İstanbul, Arap muhaliflerin güvenli limanı". https://medyascope.tv/2019/04/15/gocmen-degil-surgunuz-turkiyeli-muhalifler-icin-bir-kabus-olan-istanbul-arap-muhalifler-icin-guvenli-bir-liman/?fbclid=IwAR3IAqVfpnyBM_zHyM_3dfq2FmbJE8iaVzUDvuliOrrDgGpFn1QJnc4HVAk (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

- Gümüş, Z. (2018) ‘‘Arap medyasının yeni başkenti: İstanbul’’
<https://www.aksam.com.tr/pazar/arap-medyasinin-yeni-baskenti-istanbul/haber-745780>(Erişim Tarihi: 19.03.2019).
- Güney, H. (2015). Arap Baharı Meyve Vermeden Kara Kışa Maruz Kaldı (Multimedya)
<http://arabicmediainturkey.blogspot.com/> (Erişim tarihi: 13.05.2019)
- Emre, A. (2012) ‘‘Arap Baharı mı hazan mevsimi mi?’’
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/arap-bahari-mi-hazan-mevsimi-mi-32881>,
(Erişim Tarihi: 16.07.2019).
- Er Raşid, A. (2011). ‘‘Gannuşı, bir Arap Erdoğan olabilir mi?’’
<https://www.timeturk.com/tr/2011/10/31/gannusi-bir-arap-erdogan-olabilir-mi.html>(Erişim Tarihi :17.06.2019).
- Hasasu, C. (2014).Arap medyasının yeni gözdesi Türkiye- <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/arap-medyasinin-yeni-gozdesi-turkiye> (Erişim tarihi: 14.04.2019)
- Heydarin, J. (2011). ‘‘The Economics of Arab Spring’’. Foreign Policy in Focus.
http://www.fpif.org/articles/the_economics_of_the_arab_spring.(Erişim Tarihi: 7.03.2019).
- Lowken, M. (2014), Suriyeli muhaliflerin İstanbul'daki erken uyarı radyosu,
<https://www.youtube.com/watch?v=AFtrEFmmlg4> (Erişim tarihi: 20.05.2019)
- McKeever, D. (2013) ‘‘Mike Rapport, Technology and the Revolutions of 1848 and 2011’’
<https://www.kas.de/einzeltitel/-/content/technology-and-the-revolutions-of-1848-and-2011>(Erişim Tarihi: 18.06.2019).
- Oğan, S. (.2011). Tunus'ta Yasemin Devrimini Nasıl Okumalıyız<http://turksam.org/tunus-ta-yasemin-devrimini-nasil-okumaliyiz>(Erişim Tarihi:14.03.2019).
- Qalalwa, S. (2018). 'İstanbul, Arap medyasının başkentidir, <https://bit.ly/2NUhnRk> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)
- Saka, H. (2017)‘‘2Arap basını Türkiye'de nefes aldı’’ https://www.yenisafak.com/gundem/arap-basiniturkiyedenefes-aldi-2805951?fbclid=IwAR24O6G-GVEDrIgYCYufW3u0_goZKsgy2aINz23TpH7BAU0r3p4Ocma3aro(Erişim Tarihi: 15.03.2019).
- Saka, H (2018). İçimizdeki Araplara Türkçe frekans
<https://www.yenisafak.com/hayat/icimizdeki-araplaraturkce-frekans-3224926> (Erişim tarihi: 29.04.2019)
- Tekek, M. (2012). ‘‘Arap Baharı ve Nedenleri’’ <http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-ve-nedenleri/> (Erişim tarihi: 13.04.2019)
- Yıldırım, R. (2014), Anayasayla Taçlanan Tunus Devrimi <https://www.setav.org/anayasayla-taclanan-tunus-devrimi/>(Erişim Tarihi: 17.04.2019).
- Yörür, F. (2016). ‘‘Suriyeli gazeteci Ali Safar’ın gözünden savaş ve medya’’.
<https://medyascope.tv/2016/05/11/suriyeli-gazeteci-ali-safarin-gozunden-savas-ve->

medya/?fbclid=IwAR1zosHYp5gqR1vyM0BUaqgup8sLim9IGt4QONCyohgCBlxwqYVkJE-qma9c (Erişim Tarihi: 15.04.2019).

Yüncüler, Z. (2018). ‘‘Türkiye’de yaşayan Suriyeli gazeteciler: Bize sahip çıkacak kimse yo’’
<https://journos.com.tr/turkiyede-yasayan-suriyeli-gazeteciler> (Erişim tarihi: 9.03.2019)

Mehul yazar (2011). ‘‘Tunus’ta kanlı Yasemin Devrimi’’
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/tunus-ta-kanli-yasemin-devrimi-16760301>Erişim tarihi:
17.06.2019)



EK 1.
MÜLAKAT SORULARI FORMU (TÜRKÇE)

Ek 1- Mülakat soruları formu (Türkçe)

Sayın Medya Mensubu,

Bu çalışma Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Sami MENCET'in danışmanlığında, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV ve Sinema Yüksek Lisans Programı öğrencisi Mohamed İZOUDOUTEN tarafından yürütülmektedir. “Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul” başlıklı Yüksek Lisans Tezi kapsamında, Türkiye’de çalışan Arap uyruklu gazetecilerle yazılı bir mülakat gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Mülakat sorularına verilen yanıtlar yalnızca bilimsel amaçla kullanılacak ve yanıtlarda asla yanıtı veren veya çalışmaya katılan kişilerin isimleri paylaşılmayacaktır. Siz değerli medya mensubunun çalışmaya katılması, soruları içtenlikle yanıtlaması, çalışmanın güvenilirliği ve bilimselliği açısından oldukça önemlidir.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

I. Demografik Bilgiler:

- a. Cinsiyetiniz
- b. Yaşınız
- c. Uyruğunuz
- d. Göreviniz (Muhabir, Editör, Kameraman vb.)
- e. Evli / Bekar, Aileniz de Türkiye’de mi?

II. Kişisel Sorular

- a. Neden Türkiye’de çalışmayı Tercih ettiniz?
- b. Memnun musunuz Türkiye’de çalışmaktan?
- c. Ülkenize şu anda dönüp rahatça çalışma imkânınız var mı?
- d. Türkiye’de sürekli kalmayı düşünüyor musunuz?
- e. Çalıştığınız yerde Arap uyruklu kaç gazeteci çalışıyor?

III. Türkiye’de bir Arap gazetecinin tecrübesi

- a. Tecrübenize dayanarak Türkiye'de gazeteci olmak nasıl? Buna ek olarak Türkiye'de Arap uyruklu bir gazeteci olmak nasıl?
- b. Türkiye'de gazeteci olarak karşılaştığınız sorunlar neler?
- c. Türkiye'de İşinizi kolaylaştırmak için neler önerirsiniz?

IV. Türkiye ve ülkeye yerleşen Arap medyası

- a. Sizce İstanbul Arap Medyasının yeni başkenti olarak tarif edilebilir mi? Neden?
- b. Türkiye neden Arap Baharından önce Arap medyasının bir istikrar yeri olarak görünmüyordu?
- c. Arap medyasının Türkiye'deki varlığı, gözlemciler arasında Türkiye'nin imajını nasıl etkiliyor?
- d. Arap medyasının Türkiye'deki varlığı Türk-Arap ilişkilerini nasıl etkiliyor?

Ek 2.
Mülakat SORULARI FORMU (ARAPÇA)

السادة أعضاء وسائل الإعلام العربية في تركيا

هذا البحث يجري تحت إشراف الدكتور مصطفى سامي مونجيت، ومن طرف الطالب محمد إزدوتن، الباحث في معهد العلوم الاجتماعية بجامعة أكدينز، قسم الراديو والتلفزيون والسينما.

هذا البحث بعنوان "إسطنبول عاصمة الإعلام العربي الجديدة"، ونتوخى من خلال الأسئلة أسفله إنجاز مقابلات مع مجموعة من الصحفيين العرب الذين يشتغلون داخل أراضي الجمهورية التركية.

الأجوبة التي ستقدم خلال هذه المقابلات، ستتم الاستفادة منها لغرض علمي فقط.

نتمنى من السادة أعضاء وسائل الإعلام العربية في تركيا المشاركة في هذه المقابلات، لما لذلك من أهمية قصوى حتى تكون نتائج البحث علمية وموثوقة، على أمل أن تشكل إفادة للبحث العلمي في ميادين الإعلام، ولكم منا جزيل الشكر.

I. بطاقة تعريفية:

الجنس:

العمر:

الجنسية:

المسمى الوظيفي:

الوضع العائلي: متزوج أم أعزب

هل تعيش عائلتك في تركيا:

II. أسئلة عامة:

1. لماذا اخترت تركيا كوجهة للعمل؟
2. هل أنت مرتاح في عملك بتركيا؟
3. هل هناك إمكانية للعودة إلى بلدك الآن والعمل هناك بأريحية؟

4. هل تفكر في البقاء بشكل دائم في تركيا؟
5. كم من صحفي عربي يشتغل في المؤسسة التي تعمل بها؟

III. تجربة صحفي عربي في تركيا:

1. انطلاقاً من تجربتك، كيف ترى العمل كصحفي في تركيا أولاً؟ وثانياً كيف هو العمل كصحفي عربي داخل البلد؟
2. ما هي المشاكل التي واجهتها أثناء عملك في تركيا كصحفي؟
3. ما هي اقتراحاتك حتى يكون عملك داخل تركيا أسهل؟

IV. تركيا والإعلام العربي الذي يتخذها مقراً له:

1. برأيك، هل يمكن اعتبار إسطنبول عاصمة جديدة للإعلام العربي؟ ولماذا؟
2. برأيك، لماذا لم تكن تركيا وجهة للإعلام العربي قبل الربيع العربي؟
3. كيف يؤثر التواجد الإعلامي العربي بتركيا في صورة تركيا لدى المتابعين؟
4. برأيك كيف يؤثر التواجد الإعلامي العربي بتركيا في العلاقات التركية العربية؟

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Mohamed İZOUDOUTEN
Doğum Yeri - Tarihi	Fas 06.03.1994
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Dakhla – Taroudant
Lisans Diploması	İSİC– Rabat
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Arap Medyasının Yeni Başkenti İstanbul: Arap Baharı Sonrası Arap Medyasının Değişen Jeopolitiği
Yabancı Diller	İngilizce, Fransızca, Türkçe, Rusça, Berberci
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	- Almasae gazetesi - Fas 1. Ulusal kanalı - Fas 8. Ulusal kanalı - Yabiladi.com gazetesi - Art18.ma gazetesi - Barlamane.com gazetesi
Çalıştığı Kurumlar	- The Huffington Post gazetesi - Russia Today kanalı - Medi 1 Radyosu
E-Posta	mohamed.izoudouten @gmail.com